

IV

*(Informacje)*INFORMACJE INSTYTUCJI, ORGANÓW I JEDNOSTEK ORGANIZACYJNYCH
UNII EUROPEJSKIEJ

KOMISJA EUROPEJSKA

**Zawiadomienie Komisji „Wytyczne dotyczące wymogów w odniesieniu do energetyki wodnej
w związku z unijnymi przepisami dotyczącymi ochrony przyrody”**

(2018/C 213/01)

Niniejszy dokument odzwierciedla opinię Komisji Europejskiej i nie ma charakteru wiążącego.

Komisja Europejska, maj 2018

Nr katalogowy ...

Powielanie dozwolone pod warunkiem podania źródła.

Niniejszy dokument został przygotowany przy pomocy N2K GROUP EEIG – Ecosystems LTD w Brukseli oraz Beleco w Republice Czeskiej.

SPIS TREŚCI

	<i>Strona</i>
Cel dokumentu	3
1. Przegląd polityki i ram legislacyjnych UE	4
1.1. Dyrektywy ptasia i siedliskowa	4
1.2. Ramowa dyrektywa wodna	6
1.3. Koordynacja ramowej dyrektywy wodnej z dyrektywami dotyczącymi ochrony przyrody	6
1.4. Dyrektywa powodziowa	8
1.5. Dyrektywy SOOŚ i OOS	9
1.6. Związek między SOOŚ, OOS i art. 6	10
2. Ekosystemy słodkowodne i energetyka wodna w UE	10
2.1. Stan ekosystemów rzek i jezior w UE	10
2.2. Niekorzystne wpływy i zagrożenia w odniesieniu do europejskich ekosystemów słodkowodnych	12
2.3. Oddziaływanie energetyki wodnej na ekosystemy słodkowodne	14
2.4. Oddziaływanie kumulatywne	19
2.5. Rozróżnienie między oddziaływaniem istotnym a nieistotnym	21

3.	Przykłady dobrych praktyk w zakresie łagodzenia oddziaływania i stosowania środków odbudowy środowiska w dziedzinie energetyki wodnej	23
3.1.	Dążenie do najlepszych możliwych warunków ekologicznych rzek w kontekście energetyki wodnej	23
3.2.	Postępowanie w przypadku istniejących elektrowni wodnych oddziałujących negatywnie na obszar Natura 2000	24
3.3.	Wprowadzenie środków ekologicznych i środków odbudowy	25
3.4.	Przykłady dobrych praktyk w zakresie odbudowy środowiska	29
4.	Dobre praktyki w stosowaniu zintegrowanego podejścia do planowania w odniesieniu do elektrowni wodnych	36
4.1.	Korzyści zintegrowanego planowania	36
4.2.	Zintegrowane plany krajowe i regionalne	40
4.3.	Wrażliwość i podział na strefy dzikiej fauny i flory	41
4.4.	Konsultacja na wczesnym etapie	44
5.	Procedura oceny na podstawie dyrektywy siedliskowej	46
5.1.	Wprowadzenie	46
5.2.	Kiedy jest wymagana procedura z art. 6	46
5.3.	Szczegółowa procedura przeprowadzania odpowiednich ocen	47
5.4.	Wyjątki zgodnie z art. 6 ust. 4	57
	Skróty	61

CEL DOKUMENTU

Niniejszy dokument zawiera wytyczne i przedstawia szereg praktycznych studiów przypadków dotyczących sposobu, w jaki można eksploatować elektrownie wodne zgodnie z wymogami dyrektyw siedliskowej i ptasiej. Przeanalizowano w nim rodzaje oddziaływań, które mogą wystąpić w związku z działalnością związaną z wykorzystywaniem energii wodnej oraz przedstawiono na przykładach szeregu praktycznych doświadczeń, w jaki sposób można uniknąć wpływu elektrowni wodnych lub co najmniej minimalizować go w różnych warunkach.

Mówiąc bardziej ogólnie, celem niniejszego dokumentu jest odegranie roli środka wspierającego synergie między polityką i praktykami UE w odniesieniu do energii, przyrody i wody w celu osiągnięcia celów UE w bardziej skoordynowany i w miarę możliwości wzajemnie uzupełniający się sposób.

Rozdział 1 zawiera przegląd polityki UE i ram legislacyjnych, w kontekście których elektrownie wodne mają być eksploatowane w Europie. Krótko podsumowano w nim główne postanowienia dyrektyw siedliskowej i ptasiej, podobnie jak ich związek z ramową dyrektywą wodną oraz dyrektywami OOS i SOOS.

W rozdziale 2 omówiono ogólnie zły stan ekosystemów rzek i jezior w UE, a także dotyczące ich główne niekorzystne oddziaływania i zagrożenia, a następnie przeanalizowano zakres, w jakim elektrownie wodne mogą wpływać na ekosystemy słodkowodne, podkreślając w szczególności znaczenie potencjalnego kumulatywnego oddziaływania.

Przetrwanie znacznej liczby gatunków dzikiej fauny i flory w Europie, w tym około 400 gatunków słodkowodnych chronionych na mocy dyrektyw ptasiej i siedliskowej, zależy od stanu ekosystemów rzek i jezior. Obecnie jednak ekosystemy większości europejskich rzek są w bardzo wysokim stopniu zdegradowane i obciążone skutkami rozmaitych rodzajów działalności społeczno-ekonomicznej (w tym elektrowni wodnych).

Z najnowszych sprawozdań na temat stanu środowiska ⁽¹⁾ jasno wynika, że wciąż wiele jeszcze pozostaje do zrobienia, aby osiągnąć cele ramowej dyrektywy wodnej i dwóch dyrektyw dotyczących ochrony przyrody. Mogą one zostać osiągnięte tylko wtedy, gdy za priorytetowe zostanie uznane nie tylko zapobieganie dalszemu pogarszaniu się stanu naszych rzek, ale również aktywne przywracanie ich stanu ekologicznego i usunięcie lub co najmniej znaczne ograniczenie niekorzystnych oddziaływań i zagrożeń, które ich dotyczą.

W rozdziale 3 przedstawiono sposoby, w jakie można to osiągnąć oraz zilustrowano je przykładami dobrych praktyk odbudowy środowiska z całej UE.

W rozdziale 4 szczególną uwagę zwrócono na potrzebę planowania strategicznego i projektowania bardziej zintegrowanych planów i przedsięwzięć dotyczących elektrowni wodnych, które uwzględniają wymagania ekologiczne rzeki na wczesnym etapie procesu planowania i każdorazowo, gdy jest możliwe, obejmują również działania mające na celu poprawę stanu ekologicznego rzeki.

W dalszej części dokumentu (rozdział 5) szczegółowo opisano procedurę postępowania przy dokonywaniu odpowiedniej oceny planu lub przedsięwzięcia związanego z elektrownią wodną zgodnie z art. 6 dyrektywy siedliskowej. Przedstawiono wyjaśnienie niektórych kluczowych aspektów procesu zatwierdzania oraz jego związku z innymi unijnymi procedurami oceny oddziaływania na środowisko. Doświadczenie wielokrotnie wykazało, że problemy z procesem zatwierdzania, o którym mowa w art. 6, są często powodowane niską jakością ocen i niepełnymi odpowiednimi ocenami.

Niniejsze wytyczne są przeznaczone głównie dla właściwych organów, inwestorów i doradców. Mogą również zainteresować organizacje pozarządowe i inne zainteresowane strony, które działają w sektorze elektrowni wodnych. Niniejszy dokument został stworzony w porozumieniu z organami państw członkowskich, a także z szeregiem kluczowych zainteresowanych stron oraz grup interesów, z których wszystkie dostarczyły cennych informacji zwrotnych na temat różnych projektów.

Niniejszy dokument ma być związany tekstem dyrektyw ptasiej i siedliskowej i wierny ich brzmieniu oraz ogólniejszym zasadom, na których opiera się polityka UE w dziedzinie środowiska i energii wodnej. Procedury dobrych praktyk i proponowane metody nie mają charakteru nakazowego; mają raczej na celu przedstawienie przydatnych porad, pomysłów i sugestii będących efektem rozmów z przedstawicielami przemysłu, organami krajowymi i międzynarodowymi, organizacjami pozarządowymi, specjalistami naukowymi i innymi zainteresowanymi stronami.

Niniejszy dokument odzwierciedla bowiem wyłącznie opinie Komisji i nie ma prawnie wiążącego charakteru. Dokonanie ostatecznej wykładni dyrektyw UE należy do Trybunału Sprawiedliwości. W uzasadnionych przypadkach uwzględniono istniejące orzecznictwo europejskie. Niniejsze wytyczne najlepiej jest zatem czytać w połączeniu z istniejącymi ogólnymi wytycznymi i odpowiednimi orzeczeniami Trybunału Sprawiedliwości w sprawie wspomnianych dwóch dyrektyw ⁽²⁾.

⁽¹⁾ <https://www.eea.europa.eu/soer>.

⁽²⁾ http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/guidance_en.htm.

1. POLITYKA I RAMY LEGISLACYJNE UE

Elektrownie wodne odgrywają kluczową rolę we wdrażaniu dyrektywy w sprawie odnawialnych źródeł energii ⁽³⁾ i przyczyniają się do realizacji celów UE dotyczących energii na lata 2020–2030. Podobnie jak w przypadku wszystkich innych działań związanych z wodą, elektrownie wodne muszą spełniać wymogi prawa ochrony środowiska UE, wprowadzonego w celu ochrony i odtwarzania europejskich rzek i jezior. Przedmiotowe wymogi prawne są określone w ramowej dyrektywie wodnej, dyrektywie powodziowej, dyrektywach ptasiej i siedliskowej oraz w dyrektywach dotyczących oceny środowiska (dyrektywie w sprawie ocen oddziaływania na środowisko – OOS oraz dyrektywie w sprawie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko – SOOS).

W niniejszym rozdziale przedstawiono niektóre z najważniejszych postanowień tych przepisów UE, które są istotne z punktu widzenia elektrowni wodnych. W szczególności dotyczy to dwóch dyrektyw w sprawie ochrony przyrody, ponieważ jest to główny temat niniejszego dokumentu.

1.1. Dyrektywy ptasia i siedliskowa

Europejskie rzeki są ważnym źródłem różnorodności biologicznej i ważną częścią naszego bogatego dziedzictwa naturalnego. Na przestrzeni dziesięcioleci uległy one jednak poważnym zmianom. Zmniejszyło to ich odporność i zdolność zapewnienia bytu przyrodzie i dzikiej faunie i florze. Większość rzek jest teraz zdegradowana i wymaga odtworzenia.

Uznając alarmującą utratę różnorodności biologicznej w Europie, szefowie państw lub rządów UE postawili sobie ambitny cel powstrzymania i odwrócenia procesów tej utraty do 2020 r. W maju 2011 r. Komisja przyjęła unijną strategię ochrony różnorodności biologicznej na okres do 2020 r. ⁽⁴⁾ określającą ramy polityczne dla osiągnięcia tego celu. W kwietniu 2017 r. Komisja uruchomiła nowy plan działania ⁽⁵⁾ mający na celu szybką poprawę praktycznego wykonania dyrektyw siedliskowej i ptasiej oraz przyspieszenie postępów w realizacji celu UE na 2020 r., jakim jest powstrzymanie i odwrócenie utraty różnorodności biologicznej i usług ekosystemowych.

Dyrektywa ptasia oraz dyrektywa siedliskowa są kamieniami węgielnymi unijnej polityki w zakresie ochrony przyrody i różnorodności biologicznej. Umożliwiają one wszystkim państwom członkowskim UE współpracę w obrębie wspólnych ram prawnych, aby zachować najbardziej zagrożone, podatne na zagrożenia i wartościowe gatunki i siedliska Europy w całym zasięgu ich naturalnego występowania w UE, niezależnie od granic politycznych lub administracyjnych.

Ogólnym celem obu dyrektyw jest zapewnienie, aby gatunki i typy siedlisk, które są objęte ochroną, były utrzymywane we właściwym stanie ochrony i przywrócone do takiego stanu ⁽⁶⁾ w zasięgu ich naturalnego występowania w UE.

Cel ten został określony w sposób pozytywny jako ukierunkowany na korzystną sytuację, do której należy doprowadzić i którą należy utrzymać. W związku z tym wykracza on poza podstawowy wymóg uniknięcia pogorszenia stanu.

Definicja właściwego stanu ochrony zgodnie z dyrektywą siedliskową

Artykuł 1

Stan ochrony siedliska przyrodniczego oznacza sumę oddziaływań na siedlisko przyrodnicze oraz na jego typowe gatunki, które mogą mieć wpływ na jego długofalowe naturalne rozmieszczenie, strukturę i funkcje oraz na długoterminowe przetrwanie jego typowych gatunków w obrębie terytorium UE.

Stan ochrony siedliska przyrodniczego zostanie uznany za „właściwy”, jeśli:

- jego naturalny zasięg i obszary mieszczące się w obrębie zasięgu są stałe lub się powiększają, oraz
- szczególna struktura i funkcje konieczne do jego długotrwałego zachowania istnieją i prawdopodobnie będą istnieć w dającej się przewidzieć przyszłości, oraz
- stan ochrony jego typowych gatunków jest właściwy.

Stan ochrony gatunków oznacza sumę oddziaływań na te gatunki, mogących mieć wpływ na ich długofalowe rozmieszczenie i obfitość ich populacji w obrębie terytorium UE.

⁽³⁾ <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/renewable-energy/renewable-energy-directive>.

⁽⁴⁾ <http://ec.europa.eu/environment/nature/biodiversity/comm2006/2020.htm>.

⁽⁵⁾ Plan działania UE na rzecz przyrody, ludzi i gospodarki http://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/fitness_check/action_plan/index_en.htm.

⁽⁶⁾ Por. art. 2 dyrektywy siedliskowej. „Środki podejmowane zgodnie z niniejszą dyrektywą mają na celu zachowanie lub odtworzenie, we właściwym stanie ochrony, siedlisk przyrodniczych oraz gatunków dzikiej fauny i flory będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty”. W dyrektywie ptasiej nie występuje pojęcie „właściwego stanu ochrony”, ale istnieją analogiczne wymogi dla obszarów specjalnej ochrony.

Stan ochrony gatunków zostanie uznany za „właściwy”, jeśli:

- dane o dynamice liczebności populacji rozpatrywanych gatunków wskazują, że same utrzymują się w skali długoterminowej jako trwałe składniki swoich siedlisk przyrodniczych, oraz
- naturalny zasięg gatunków nie zmniejsza się ani nie ulegnie zmniejszeniu w dającej się przewidzieć przyszłości, oraz
- istnieje i prawdopodobnie będzie istnieć siedlisko wystarczająco duże, aby utrzymać swoje populacje przez dłuższy czas.

Aby osiągnąć ten cel, unijne dyrektywy dotyczące ochrony przyrody zobowiązują państwa członkowskie do wdrożenia w szczególności dwóch głównych rodzajów środków:

- Wyznaczania i **ochrony kluczowych obszarów** na potrzeby ochrony typów gatunków i siedlisk wymienionych w załączniku I i II do dyrektywy siedliskowej oraz w załączniku I dyrektywy ptasiej, a także ochrony wszystkich regularnie występujących ptaków migrujących. Obszary te tworzą ogólnounijną sieć Natura 2000, która obecnie obejmuje ponad 27 500 obszarów. Ekosystemy jezior i rzek zajmują około 4 % całkowitej powierzchni obszarów Natura 2000 (Europejska Agencja Środowiska, 2010 r., w odniesieniu do UE-27).
- Ustanowienia **systemu ochrony gatunków** w odniesieniu do wszystkich europejskich gatunków dzikich ptaków i innych gatunków wymienionych w załączniku IV do dyrektywy siedliskowej. Środki te obowiązują na całym obszarze naturalnego występowania gatunków na terenie UE, tj. **zarówno na obszarach chronionych, takich jak obszary Natura 2000, jak i poza ich obrębem.**

Przepisy dotyczące ochrony obszarów Natura 2000

Ochrona obszarów Natura 2000 i zarządzanie nimi są regulowane przepisami art. 6 dyrektywy siedliskowej, w których określa się również związek między ochroną obszaru a innymi rodzajami zagospodarowania terenu, takimi jak elektrownie wodne, na danym obszarze i wokół niego (?).

W art. 6 wyróżniono dwa rodzaje działań:

- Pierwszy z nich dotyczy **zarządzania ochroną wszystkich obszarów Natura 2000** i ustalania celów ochrony tych miejsc. Wymaga on od państw członkowskich:
  - a) opracowania i wdrożenia pozytywnych środków ochronnych odpowiadających ekologicznym wymaganiom typów siedlisk przyrodniczych wymienionych w załączniku I lub gatunków wymienionych w załączniku II żyjących na tych terenach (art. 6 ust. 1); oraz
  - b) podjęcia odpowiednich działań w celu uniknięcia pogorszenia stanu siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków, jak również w celu uniknięcia niepokojenia przebywających tam gatunków (art. 6 ust. 2).

W dyrektywie siedliskowej zaleca się opracowanie planów zarządzania obszarami Natura 2000 jako sposobu określenia niezbędnych środków ochronnych dla obszarów Natura 2000 w otwarty i przejrzysty sposób. Stanowią one użyteczne narzędzia do ustalania celów ochrony i pomagają w osiągnięciu zgodnego stanowiska wszystkich zainteresowanych stron i grup interesów w sprawie rozwiązań w zakresie zarządzania obszarami. Zapewniają one także mechanizm umożliwiający zintegrowanie środków ochronnych sieci Natura 2000 z szerszym programem działań ramowej dyrektywy wodnej.

- Drugi rodzaj środka (regulowany art. 6 ust. 3) dotyczy **procedury oceny każdego planu lub przedsięwzięcia, które może oddziaływać na jeden lub większą liczbę obszarów Natura 2000** (szczegółowe informacje znajdują się w rozdziale 5). Zasadniczo procedura oceny wymaga, aby każdy plan lub przedsięwzięcie, który może w istotny sposób oddziaływać na obszar Natura 2000, został poddany odpowiedniej ocenie jego skutków dla danego terenu z punktu widzenia założeń jego ochrony.

Właściwy organ może wyrazić zgodę na plan lub przedsięwzięcie dopiero po stwierdzeniu na podstawie ustaleń odpowiedniej oceny, że nie będą miały one niekorzystnego wpływu na integralność obszaru. Należy zauważyć, że obowiązuje wykazanie braku (a nie występowania) istotnego negatywnego wpływu.

W wyjątkowych okolicznościach można powoływać się na odstępstwo (art. 6 ust. 4) w celu zatwierdzenia planu lub przedsięwzięcia mającego niekorzystny wpływ na integralność obszaru Natura 2000, jeśli można wykazać, że nie istnieją mniej szkodliwe rozwiązania alternatywne oraz plan lub przedsięwzięcie uważa się za konieczne z powodów o charakterze zasadniczym wynikających z nadrzędnego interesu publicznego. W takich przypadkach należy zastosować wszelkie środki kompensujące konieczne do zapewnienia ochrony ogólnej spójności Natury 2000.

(?) Szczegóły wszystkich dostępnych wytycznych dotyczących zarządzania siecią Natura 2000 znajdują się na stronie http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/index_en.htm.

Należy zauważyć, że procedura oceny na podstawie dyrektywy siedliskowej nie jest taka sama, jak procedura przewidziana w dyrektywach OOS lub SOOS⁽⁸⁾ i w art. 4 ust. 7 ramowej dyrektywy wodnej, nawet gdyby w idealnym przypadku były one zintegrowane lub co najmniej skoordynowane ze sobą.

Przepisy dotyczące ochrony gatunkowej

Drugi główny zestaw przepisów dyrektyw dotyczących ochrony przyrody dotyczy **ochrony określonych gatunków w całym zasięgu ich naturalnego występowania w UE**, tj. zarówno na obszarach Natura 2000, jak i poza ich obrębem. Środki ochrony gatunkowej mają zastosowanie do gatunków wymienionych w załączniku IV do dyrektywy siedliskowej oraz do wszystkich dzikich gatunków ptaków w UE. Szczegółowe warunki określono w art. 5 dyrektywy ptasiej oraz w art. 12 (w odniesieniu do zwierząt) i art. 13 (w odniesieniu do roślin) dyrektywy siedliskowej.

W przypadku tych gatunków państwa członkowskie są zasadniczo zobowiązane do wprowadzenia zakazu:

- celowego niepokojenia tych gatunków, w szczególności podczas okresu rozrodu, wychowu młodych, snu zimowego i migracji,
- pogarszania stanu lub niszczenia terenów rozrodu lub odpoczynku,
- celowego niszczenia gniazd lub jaj i wrywania lub niszczenia roślin będących pod ochroną.

Odstępstwa od przepisów dotyczących ochrony gatunkowej są dopuszczalne jedynie w niektórych przypadkach – np. aby zapobiec poważnym szkodom w odniesieniu do upraw, zwierząt gospodarskich lub w interesie zdrowia publicznego i bezpieczeństwa – pod warunkiem że nie istnieje inne zadowalające rozwiązanie, a konsekwencje tego odstępstwa nie są niezgodne z ogólnymi celami dyrektyw. Warunki stosowania odstępstw określono w art. 9 dyrektywy ptasiej i w art. 16 dyrektywy siedliskowej⁽⁹⁾.

Przepisy dotyczące ochrony gatunkowej mają duże znaczenie dla elektrowni wodnych działających również poza obszarami Natura 2000. Ich celem jest zapewnienie, aby jakiegokolwiek nowe inwestycje nie powodowały niszczenia miejsc rozrodu i odpoczynku dzikiego ptactwa czy jakiegokolwiek gatunku wymienionego w załączniku IV do dyrektywy siedliskowej, chyba że do właściwych organów zostanie skierowany wniosek o odstępstwo zgodnie z warunkami dyrektyw. Przepis ten może być szczególnie ważny w przypadku elektrowni wodnej położonej na rzece, w której żyją gatunki migrujące, takie jak migrujące ptaki lub ryby (np. europejski jesiotr zachodni *Acipenser sturio* lub czop francuski *Zingel asper* – oba wymienione w załączniku IV do dyrektywy siedliskowej).

1.2. Ramowa dyrektywa wodna

Ramowa dyrektywa wodna ustanawia ramy ochrony i zrównoważonego gospodarowania śródlądowymi wodami powierzchniowymi (rzekami i jeziorami), wodami przejściowymi (obszary przyujściowe), wodami przybrzeżnymi i wodami podziemnymi. Jej celem jest zapewnienie, aby wszystkie jednolite części wód zasadniczo spełniły wymogi „dobrego stanu” do 2015 r. (z wyjątkiem silnie zmodyfikowanych i sztucznych jednolitych części wód, w przypadku których celem jest uzyskanie przez nie dobrego potencjału ekologicznego). Podobnie jak dyrektywy dotyczące ochrony przyrody, ramowa dyrektywa wodna wykracza poza podstawowy wymóg zapobiegania dalszemu pogarszaniu stanu jednolitych części wód oraz ekosystemów lądowych i terenów podmokłych zależnych bezpośrednio od ekosystemu wodnego.

Aby osiągnąć ten cel, ramowa dyrektywa wodna zobowiązuje państwa członkowskie do ustanowienia planu gospodarowania wodami w dorzeczu w odniesieniu do każdego obszaru dorzecza. W dyrektywie przewidziano cykliczny proces, w ramach którego plany gospodarowania wodami w dorzeczu są przygotowywane, wdrażane i poddawane przeglądowi co 6 lat.

1.3. Koordynacja ramowej dyrektywy wodnej z dwiema dyrektywami dotyczącymi ochrony przyrody

Ramowa dyrektywa wodna i dwie dyrektywy dotyczące ochrony przyrody są ze sobą ściśle powiązane, ponieważ mają na celu ochronę i odtwarzanie europejskich ekosystemów słodkowodnych. W związku z tym należy je wdrażać w sposób skoordynowany, aby zapewnić ich zintegrowane funkcjonowanie. Poniżej przedstawiono niektóre kluczowe punkty interakcji między ramową dyrektywą wodną a dwiema dyrektywami dotyczącymi ochrony przyrody, które są istotne w szczególności w przypadku elektrowni wodnych, na podstawie FAQ Komisji na temat powiązań między ramową dyrektywą wodną a dyrektywami dotyczącymi ochrony przyrody⁽¹⁰⁾.

Odrębne cele ramowej dyrektywy wodnej i dyrektyw dotyczących ochrony przyrody

Ramowa dyrektywa wodna i dyrektywy dotyczące ochrony przyrody funkcjonują co najmniej częściowo w tym samym środowisku i mają podobne ogólne założenia, aby przeciwdziałać pogarszaniu się stanu rzek i polepszyć stan ekosystemów wodnych. Chociaż ich ogólne cele są podobne, ich szczególne cele jednak różnią się, nawet jeśli są ze sobą ściśle powiązane.

⁽⁸⁾ Strony internetowe Komisji dotyczące OOS i SOOS – <http://ec.europa.eu/environment/eia/eia-legalcontext.htm> i <http://ec.europa.eu/environment/eia/sea-legalcontext.htm>.

⁽⁹⁾ Commission guidance document on the strict protection of animal species of Community interest under the 'Habitats' Directive http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/guidance/index_en.htm.

⁽¹⁰⁾ Zob. FAQ Komisji na temat ramowej dyrektywy wodnej i dyrektyw dotyczących ochrony przyrody: <http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/FAQ-WFD%20final.pdf>.

Celem ramowej dyrektywy wodnej jest ochrona i poprawa stanu wszystkich wód powierzchniowych i podziemnych, tak aby osiągnęły dobry stan lub potencjał, oraz unikanie pogarszania ich stanu. Dyrektywy ptasia i siedliskowa mają natomiast na celu ochronę, zachowanie i przywracanie *konkretnych gatunków i typów siedlisk* w celu doprowadzenia ich do właściwego stanu ochrony w zasięgu ich naturalnego występowania w UE.

Osiągnięcie dobrego stanu ekologicznego zgodnie z ramową dyrektywą wodną zazwyczaj przyczynia się do osiągnięcia celów ochrony siedlisk i gatunków zależnych od wody w sieci Natura 2000 i odwrotnie. Wymogi dotyczące „dobrego stanu ekologicznego” odnoszą się jednak do jednolitych części wód, natomiast właściwy stan ochrony odnosi się do określonych typów siedlisk i gatunków.

Zatem osiągnięcie dobrego stanu ekologicznego niekoniecznie wystarczy, aby osiągnąć właściwy stan ochrony, nawet gdyby wszystkie jednolite części wód osiągnęły dobry stan ekologiczny. W związku z tym może zaistnieć potrzeba wdrożenia dodatkowych środków ochronnych w celu zrealizowania celów ochrony obszaru Natura 2000 w odniesieniu do gatunków i typów siedlisk, dla których został wyznaczony.

Zostało to wyraźnie stwierdzone w ramowej dyrektywie wodnej. W art. 4 ust. 2 ramowej dyrektywy wodnej stwierdzono, że „tam gdzie więcej niż jeden z celów [...] odnosi się do danej części wód, **stosuje się ten najbardziej restrykcyjny**”. Jeżeli na przykład wyznaczono obszar Natura 2000 ze względu na wydry lub perłoródki rzeczne, konieczna może być również regulacja przełowienia, nawet jeśli nie jest to konieczne do osiągnięcia dobrego stanu ekologicznego zgodnie z ramową dyrektywą wodną.

Najlepiej byłoby, aby te dodatkowe wymogi zostały uwzględnione lub co najmniej przywołane w planie gospodarowania wodami w dorzeczu przewidzianym w ramowej dyrektywie wodnej za pośrednictwem szczególnych przepisów dotyczących obszarów chronionych w celu zapewnienia spójności (i unikania konfliktów) między środkami w ramach ramowej dyrektywy wodnej i środkami Natura 2000 (zob. art. 4 ust. 1 lit. c).

Silnie zmienione jednolite części wód lub sztuczne jednolite części wód i Natura 2000

Zgodnie z art. 4 ust. 3 ramowej dyrektywy wodnej niektóre jednolite części wód, których charakterystyki fizyczne są silnie zmienione przez działalność człowieka, mogą być wyznaczone jako silnie zmienione części wód, jeśli spełniają wszystkie postanowienia artykułu 4 ust. 3 ⁽¹⁾. Jednolite części wód, które zostały stworzone w ramach działalności człowieka w miejscach, gdzie wcześniej nie istniała jednolita część wód (np. sztuczny zbiornik wodny lub sztuczny kanał żeglugowy), mogą być wyznaczone jako sztuczne jednolite części wód.

W przypadku silnie zmienionych jednolitych części wód i sztucznych jednolitych części wód zastosowanie ma cel ramowej dyrektywy wodnej dotyczący „dobrego potencjału ekologicznego” (zamiast dobrego stanu ekologicznego), jeżeli nie mają zastosowania wymogi dotyczące mniej rygorystycznych celów, takich jak „umiarkowany potencjał ekologiczny”. Innymi słowy oznacza to najlepszą możliwą sytuację ekologiczną zgodną z uzasadnionym prawnie użytkowaniem, które stanowiło podstawę do wyznaczenia jednolitej części wód jako silnie zmienionej lub sztucznej jednolitej części wód ⁽²⁾.

Silnie zmieniona jednolita część wód lub sztuczna jednolita część wód mogą być również wyznaczone jako obszary Natura 2000, jeśli występują na nich gatunki lub typy siedlisk wymienione w załączniku I do dyrektywy ptasiej lub w załącznikach I lub II do dyrektywy siedliskowej. W takich przypadkach należy również wdrożyć odpowiednie środki ochronne w odniesieniu do tego gatunku lub siedliska zgodnie z celami ochrony danego obszaru. Również w tym przypadku środki te mogą być bardziej rygorystyczne niż środki wymagane do osiągnięcia „dobrego potencjału ekologicznego”. Powinny również być zintegrowane z planami gospodarowania wodami w dorzeczu przewidzianymi w ramowej dyrektywie wodnej za pośrednictwem szczególnych przepisów dotyczących obszarów chronionych (patrz art. 4 ust. 1 lit. c) w połączeniu z art. 4 ust. 2).

Ocena nowych inwestycji na podstawie ramowej dyrektywy wodnej

Podobnie jak w dyrektywach dotyczących ochrony przyrody, w ramowej dyrektywie wodnej znajdują się przepisy w sprawie oceny nowych inwestycji dotyczących jednolitych części wód. Zgodnie z art. 4 ust. 7 ramowej dyrektywy wodnej odstępstwa mogą zostać zatwierdzone przez właściwe organy pod pewnymi warunkami w przypadku nowych inwestycji i zrównoważonych form działalności człowieka, których skutkiem jest pogorszenie się stanu jednolitej części wód lub zapobieganie osiągnięciu dobrego stanu lub potencjału ekologicznego bądź dobrego stanu wód podziemnych. Może to na przykład obejmować nowe inwestycje związane z elektrowniami wodnymi ⁽³⁾.

⁽¹⁾ Silnie zmienione jednolite części wód to takie, których charakter ulega istotnym zmianom w wyniku fizycznego oddziaływania człowieka i w związku z tym nie mogą osiągnąć „dobrego stanu ekologicznego”.

⁽²⁾ Bardziej szczegółowe informacje na temat szczególnych wymogów można znaleźć w Wytocznych nr 4 w sprawie wspólnej strategii wdrażania dotyczących „określania i wyznaczania silnie zmienionych i sztucznych części wód”.

⁽³⁾ W odniesieniu do orzecznictwa w sprawie stosowania art. 4 ust. 7 zob. orzeczenia sądowe w sprawach C-461/13 i C-346/14.

Jeżeli inwestycja potencjalnie oddziałuje zarówno na cel ramowej dyrektywy wodnej, jak i na obszar Natura 2000, wówczas należy zastosować zarówno procedurę, o której mowa w art. 4 ust. 7 ramowej dyrektywy wodnej, jak i procedurę oceny Natura 2000 na podstawie art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej (najlepiej w sposób skoordynowany i zintegrowany). Każda z nich dotyczy innych zagadnień prawnych: jedna posłuży do oceny, czy przedsięwzięcie nie stanowi przeszkody w osiągnięciu głównych celów ramowej dyrektywy wodnej, a druga do oceny, czy przedsięwzięcie będzie niekorzystnie oddziaływać na integralność danego obszaru Natura 2000. Nie uniemożliwia to jednak skoordynowania niektórych aspektów oceny, np. dzięki badaniom i konsultacjom.

W ramowej dyrektywie wodnej wyraźnie przewiduje się, że inwestycja nie może być realizowana, jeżeli nie jest spójna z pozostałym prawodawstwem UE w dziedzinie ochrony środowiska. Innymi słowy, **jeżeli przedsięwzięcie nie zagraża osiągnięciu celów ramowej dyrektywy wodnej, lecz niekorzystnie oddziałuje na spójność obszaru Natura 2000, nie może być zatwierdzone zgodnie z ramową dyrektywę wodną**, chyba że przyjęto także odstępstwo na mocy art. 6 ust. 4 dyrektywy siedliskowej. Wyjaśnienie dotyczące stosowania art. 4 ust. 7 ramowej dyrektywy wodnej, odstępstw od celów środowiskowych, w tym powiązań z dyrektywami dotyczącymi ochrony przyrody, znajduje się w wytycznych WSW nr 36 dotyczących art. 4 ust. 7 ramowej dyrektywy wodnej, które zatwierdzono w 2017 r. ⁽¹⁴⁾.

Ochrona perłoródek rzecznych w irlandzkich dorzeczach

Perłoródka rzeczna *Margaritifera margaritifera* to jeden z najdłużej żyjących bezkręgowców na ziemi. Ze względu na skomplikowane etapy rozwoju i potrzebę zbliżonych do naturalnych, czystych wód płynących, jest kluczowym gatunkiem stanowiącym biowskaźnik jakości ekosystemów rzecznych. Gatunek jest chroniony na mocy dyrektywy siedliskowej UE, ale znajduje się w niekorzystnym stanie ochrony w całej Irlandii. Ustalono, że głównymi przyczynami takiego stanu rzeczy są sedymentacja lub sedymentacja ze wzbogacaniem w substancje biogenne.

W 2009 r. opracowano prawodawstwo krajowe mające na celu wsparcie uzyskania właściwego stanu ochrony perłoródki rzecznej. W ramach tego prawodawstwa ustanowiono **obowiązkowe cele w zakresie jakości środowiska dla siedlisk perłoródek rzecznych na obszarach Natura 2000**. Ustanowiono również obowiązek przygotowania **planów gospodarowania wodami w zlewni wraz z programem działań**. Celem tych planów było **rozwiązanie problemów dotyczących całych zlewni**, które przyczyniają się do spadku liczebności gatunków. Zastosowany format odzwierciedlał format planów gospodarowania wodami w dorzeczu ramowej dyrektywy wodnej, aby plany gospodarowania wodami w zlewni mogły na późniejszym etapie funkcjonować w ramach planów gospodarowania wodami w dorzeczu.

W Irlandii na wczesnym etapie podkreślono ściśle powiązania między dyrektywami siedliskową i ptasią oraz ramową dyrektywę wodną. W 2009 r. krajowa grupa ds. koordynacji technicznej ds. ramowej dyrektywy wodnej utworzyła podkomisję – **Krajową grupę roboczą ds. ochrony środowiska** – w celu prowadzenia prac nad **opracowaniem aspektów ramowej dyrektywy wodnej dotyczących ochrony przyrody**. Głównym celem grupy roboczej było zapewnienie, aby opracowanie aspektów ramowej dyrektywy wodnej związanych z ochroną przyrody było **dobrze skoordynowane i wspierane** w Irlandii, oraz ułatwienie skutecznej komunikacji między odpowiednimi zaangażowanymi agencjami rządowymi.

W odniesieniu do planów dotyczących zlewni dotyczących perłoródek rzecznych, grupa odegrała kluczową rolę w doskonaleniu i dalszym opracowywaniu **krajowego zestawu standardowych działań na obszarze zlewni w odniesieniu do perłoródek rzecznych („zestawu narzędzi”)**, które są praktyczne, funkcjonalne i opłacalne. Przeanalizowano również plany mające na celu zapewnienie ich praktyczności i skuteczności, a także zidentyfikowano luki w zakresie polityki i wytycznych, które utrudniałyby ich wdrożenie.

http://www.wfdireland.ie/docs/5_FreshwaterPearlMusselPlans/

<http://kerrylife.ie>

<http://www.environ.ie/en/Environment/Water/WaterQuality/WaterFrameworkDirective/>

1.4. Dyrektywa powodziowa

W listopadzie 2007 r. przyjęto dyrektywę 2007/60/WE. Ustanowiono w niej ramy oceny ryzyka powodziowego i zarządzania nim oraz obowiązek opracowania przez państwa członkowskie:

- **Map zagrożenia i ryzyka powodziowego**, na których zaznacza się obszary zagrożone powodzią w odniesieniu do danego dorzecza (lub innej uzgodnionej jednostki obszaru gospodarowania). Na mapach tych należy również wskazać potencjalne negatywne skutki powodzi w powiązaniu z różnymi scenariuszami powodzi, w tym informacje o potencjalnych źródłach zanieczyszczenia środowiska w wyniku powodzi, a także obszary chronione, takie jak obszary Natura 2000, znajdujące się na tych terenach (termin do grudnia 2013 r.).

⁽¹⁴⁾ Wytyczne WSW nr 36 dotyczące art. 4 ramowej dyrektywy wodnej: https://circabc.europa.eu/sd/a/e0352ec3-9f3b-4d91-bdbb-939185be3e89/CIS_Guidance_Article_4_7_FINAL.PDF.

- Planów zarządzania ryzykiem powodziowym do celów zarządzania potencjalnie negatywnymi konsekwencjami powodzi i ograniczania tych konsekwencji. Plany te powinny obejmować priorytetowy zbiór środków dotyczących wszystkich aspektów zarządzania ryzykiem powodziowym – od zapobiegania i ochrony po przygotowanie – uwzględniając cechy danego dorzecza lub zlewni (termin do grudnia 2015 r.).

Działania w ramach dyrektywy powodziowej muszą być zgodne z wymogami dyrektyw dotyczących ochrony przyrody. Jeżeli na przykład środek ochrony przeciwpowodziowej wiąże się z ryzykiem oddziaływania na co najmniej jeden obszar Natura 2000, musi także zostać objęty procedurą przewidzianą w art. 6 dyrektywy siedliskowej i należy przeprowadzić odpowiednią ocenę, aby oszacować potencjalne oddziaływanie planu lub przedsięwzięcia na spójność obszaru lub obszarów Natura 2000.

1.5. Dyrektywy SOOŚ i OOŚ

Dyrektywa SOOŚ

Dyrektywa 2001/42/WE w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko („dyrektywa SOOŚ”) ma na celu zapewnienie wysokiego poziomu ochrony środowiska. Cel ten jest realizowany dzięki zapewnieniu identyfikacji, oceny i uwzględnienia skutków dla środowiska niektórych **planów i programów** w trakcie ich przygotowywania i przed ich przyjęciem.

Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko jest obowiązkowa w przypadku wielu planów i programów, które ustalają ramy dla przyszłego zezwolenia na inwestycje wymienione w dyrektywie OOŚ. **Jest ona również obowiązkowa w przypadku wszelkich planów lub programów, które ze względu na ich potencjalny znaczący wpływ na obszary Natura 2000 wymagają oceny zgodnie z art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej.**

W ramach procesu SOOŚ państwa członkowskie mają obowiązek sporządzenia sprawozdania dotyczącego środowiska, które zawiera ocenę potencjalnie znaczącego wpływu na środowisko poszczególnych planów lub programów oraz skutków wszelkich rozsądnych rozwiązań alternatywnych. Ponadto muszą konsultować się z organami, które ze względu na swoje szczególne obowiązki w zakresie ochrony środowiska mogą być zainteresowane wpływem realizacji planów i programów na środowisko (tj. organami ochrony środowiska), oraz ze społeczeństwem.

Konsultacje powinny być wczesne i skuteczne, umożliwiając organom ochrony środowiska i ogółowi społeczeństwa wyrażenie opinii na temat projektu planu lub programu oraz na temat towarzyszącego mu sprawozdania dotyczącego środowiska na wczesnym etapie, przed przyjęciem danego planu lub programu. Proces opracowywania SOOŚ ma być skoordynowany z opracowaniem planu prowadzącym do włączenia kwestii środowiskowych do ostatecznej wersji tego planu.

Dyrektywa SOOŚ ma zachęcić do bardziej zintegrowanego i skutecznego podejścia do planowania przestrzennego, w którym ochrona środowiska i względy różnorodności biologicznej są brane pod uwagę dużo wcześniej w procesie planowania i na bardziej strategicznym poziomie. Wdrożenie takiego podejścia powinno zmniejszyć liczbę konfliktów dotyczących poszczególnych przedsięwzięć na dalszych etapach ich realizacji. Umożliwia także korzystniejsze ulokowanie przyszłych inwestycji z dala od obszarów potencjalnego konfliktu, takich jak obszary Natura 2000.

Dyrektywa OOŚ

O ile proces SOOŚ dotyczy planów i programów, dyrektywa 2011/92/UE zmieniona dyrektywą 2014/52/UE (powszechnie określana jako „dyrektywa OOŚ”) dotyczy indywidualnych projektów publicznych i prywatnych. Zatem zezwolenie na realizację inwestycji, ⁽¹⁵⁾ która może mieć znaczny wpływ na środowisko, powinno się udzielać dopiero po przeprowadzeniu oceny ewentualnego wpływu projektu na środowisko.

W dyrektywie OOŚ wprowadza się rozróżnienie na przedsięwzięcia wymagające obowiązkowej OOŚ („przedsięwzięcia wymienione w załączniku I” ⁽¹⁶⁾) oraz przedsięwzięcia, w ramach których organy państw członkowskich muszą określić, czy przedsięwzięcia mogą mieć znaczące skutki („przedsięwzięcia wymienione w załączniku II”). Odbywa się to za pośrednictwem procedury „preselekcji”, która uwzględnia kryteria określone w załączniku III do dyrektywy. Większość urządzeń do produkcji wodnej energii elektrycznej to przedsięwzięcia wymienione w załączniku II ⁽¹⁷⁾.

⁽¹⁵⁾ W dyrektywie OOŚ definiuje się „przedsięwzięcie” jako wykonanie prac budowlanych lub innych instalacji, systemów czy interwencji w otoczeniu naturalnym i krajobrazie.

⁽¹⁶⁾ Do przedsięwzięć objętych załącznikiem I należą te dotyczące „zapór i innych urządzeń przeznaczonych do zatrzymywania lub stałego gromadzenia wody w przypadku gdy nowe lub dodatkowe masy wód zatrzymanych lub zmagazynowanych przekraczają 10 mln m sześciennych”.

⁽¹⁷⁾ Do przedsięwzięć objętych załącznikiem II należą zapory i inne urządzenia przeznaczone do zatrzymywania lub gromadzenia wody na dłuższe okresy czasu (przedsięwzięcia niewymienione w załączniku I).

1.6. Związek między SOOŚ, OOŚ i art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej

Zgodnie z dyrektywą OOŚ (zmienioną dyrektywą 2014/52/UE) należy zastosować skoordynowaną lub wspólną procedurę, jeżeli ocena przedsięwzięcia jest wymagana zarówno na podstawie dyrektywy OOŚ, jak i dyrektyw dotyczących ochrony przyrody. Komisja opublikowała wytyczne w sprawie wprowadzenia skoordynowanych lub wspólnych procedur w odniesieniu do przedsięwzięć, ⁽¹⁸⁾ które jednocześnie wymagają przeprowadzenia oceny na mocy dyrektywy OOŚ, dyrektywy siedliskowej, dyrektywy ptasiej, ramowej dyrektywy wodnej i dyrektywy w sprawie emisji przemysłowych.

W ramach procedury skoordynowanej państwa członkowskie muszą skoordynować różne poszczególne oceny oddziaływań danego przedsięwzięcia na środowisko wymagane odpowiednimi przepisami unijnymi, wyznaczając w tym celu organ. W ramach wspólnej procedury państwa członkowskie muszą przeprowadzić jedną ocenę oddziaływania na środowisko odnoszącą się do danego przedsięwzięcia wymaganą odnośnymi przepisami unijnymi.

Niemniej jednak odpowiednia ocena zgodna z prawodawstwem UE w zakresie ochrony środowiska powinna stanowić wyraźną i możliwą do zidentyfikowania część ogólnego sprawozdania dotyczącego środowiska. Wynika to stąd, że ocena na podstawie dyrektywy siedliskowej dotyczy pomiaru innych aspektów środowiska naturalnego i stosuje inne kryteria dla określenia „istotności” danego skutku niż OOŚ/SOOŚ. OOŚ/SOOŚ uwzględniają wszystkie aspekty środowiska, w tym różnorodność biologiczną, natomiast ocena na podstawie dyrektyw dotyczących ochrony przyrody koncentruje się w szczególności na możliwym wpływie na gatunki i typy siedlisk, dla których wyznaczono obszar Natura 2000.

Istnieje również wyraźne rozróżnienie między wynikami każdej oceny. W ocenach w ramach OOŚ i SOOŚ ustala się wymogi proceduralne, ale nie ustala się obowiązkowych norm w zakresie środowiska. Wynik oceny w ramach dyrektywy siedliskowej jest natomiast **prawnie wiążący** dla właściwych organów i warunkuje ich ostateczną decyzję.

Innymi słowy, jeśli w wyniku odpowiedniej oceny nie można potwierdzić, że dany plan lub przedsięwzięcie wpłynie negatywnie na spójność danego obszaru Natura 2000, **właściwy organ nie może zezwolić na realizację planu lub przedsięwzięcia w postaci takiej**, jaka została przedstawiona, chyba że w wyjątkowych przypadkach spełniają one warunki procedury odstępstwa na podstawie art. 6 ust. 4.

Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej wyjaśnił, że jeśli konieczne jest dokonanie oceny na podstawie dyrektywy siedliskowej, do planów i programów mają zastosowanie przepisy dyrektywy SOOŚ ⁽¹⁹⁾.

Wytyczne dotyczące usprawnienia procedur oceny oddziaływania na środowisko projektów z zakresu infrastruktury energetycznej, będących przedmiotem wspólnego zainteresowania (PCI)

Podobnie jak wszystkie inne przedsięwzięcia inwestycyjne, elektrownia wodna objęta jest szeregiem procedur oceny środowiska. Komisja opublikowała wytyczne w sprawie usprawnienia tych różnych procedur, w przypadku projektów będących przedmiotem wspólnego zainteresowania w ramach rozporządzenia TEN-E, przy jednoczesnym zapewnieniu maksymalnego poziomu ochrony środowiska zgodnie z unijnym prawem ochrony środowiska.

Wytyczne Komisji zawierają szereg zaleceń, które, chociaż zostały opracowane z myślą o PCI, mają również znaczenie dla wszystkich planów i projektów energetycznych, w tym dla inwestycji hydroenergetycznych. Zalecenia dotyczą w szczególności:

- wczesnego planowania, sporządzania harmonogramów i ustalania zakresu ocen,
- wczesnej i skutecznej integracji ocen środowiskowych i innych wymogów środowiskowych,
- koordynacji procedur i terminów,
- gromadzenia danych, udostępniania danych i kontroli jakości,
- współpracy transgranicznej, oraz
- wczesnego i skutecznego udziału społeczeństwa.

http://ec.europa.eu/environment/eia/pdf/PCI_guidance.pdf

2. EKOSYSTEMY SŁODKOWODNE I ENERGETYKA WODNA W UE

2.1. Stan ekosystemów rzek i jezior w UE

Strukturalnie złożony i wysoce dynamiczny charakter rzek i jezior sprawia, że są to wyjątkowo bogate ekosystemy, wnoszące życie – w tym przypadku wodę – na znaczne obszary wiejskie w ich otoczeniu. Oprócz tego, że same w sobie stanowią cenne siedliska, pełnią funkcję ważnych korytarzy ekologicznych zapewniających rozprzestrzenianie się

⁽¹⁸⁾ Dz.U. C 273 z 27.7.2016, s. 1.

⁽¹⁹⁾ Wyrok Trybunału z dnia 21 czerwca 2012 r., Syllogos Ellinon Poleodomon kai chorotakton, C-177/11, ECLI:EU:C:2012:378, pkt 19–24.

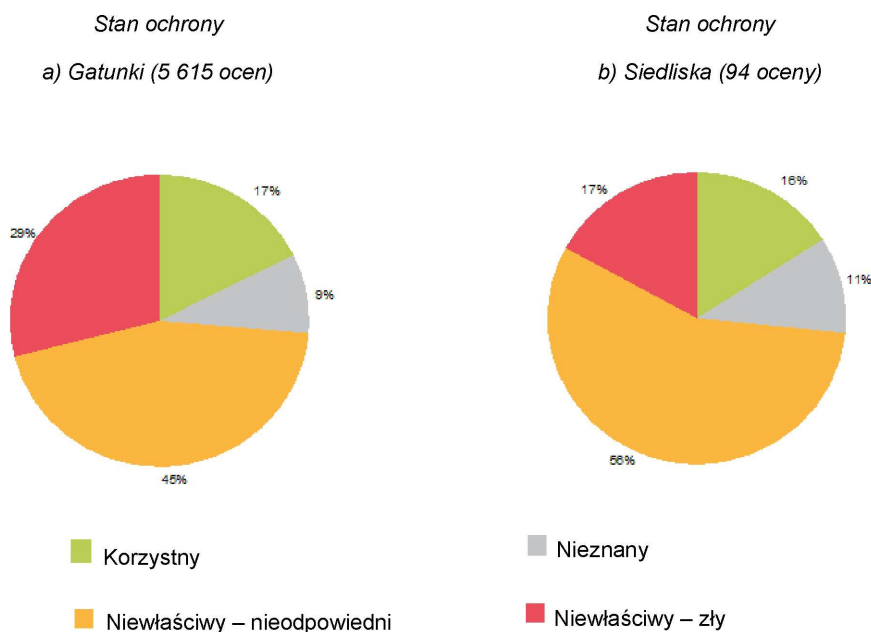
gatunków i ich migracje na długich dystansach. Przyczyniają się również do powstawania różnorodnej mozaiki wzajemnie powiązanych, zależnych od wody terenów podmokłych, na przykład lasów rosnących na równinach zalewowych, bagien, bagien topogenicznych, podmokłych łąk, które z kolei przyczyniają się do rozwoju ich ogólnej różnorodności biologicznej.

Przetrwanie znacznej liczby gatunków dzikiej fauny i flory w Europie, w tym około 400 gatunków słodkowodnych chronionych na mocy dyrektyw ptasiej i siedliskowej, zależy od stanu ekosystemów rzek i jezior. Łącznie jeziora i rzeki zajmują około 4 % powierzchni lądowej Natura 2000 (około 31 560 km² – obszar większy od terytorium Belgii) i zostały wyznaczone dla takich gatunków, jak łosoś szlachetny *Salmo salar*, wydra europejska *Lutra lutra*, zimorodek zwyczajny *Alcedo atthis*, rak *Austropotamobius pallipes*, skójką gruboskorupowa *Unio crassus*, a także typów siedlisk, takich jak nizinne i górskie ciekły wodne, lasy łąkowe, łąki podmokłe, wilgotne obszary trawiaste i bagna topogeniczne.

Rzeki są również wielofunkcyjnym zasobem ważnym dla europejskiej gospodarki oraz społecznego dobrobytu obsługującym wiele różnych sektorów i dostarczającym społeczeństwu wielu ważnych dóbr i usług. Ich intensywne użytkowanie sprawia jednak, że na te cenne zasoby od ponad 150 lat wywierana jest ogromna presja, w wyniku czego jedynie kilka z większych rzek w Europie zachowało do dziś w pełni naturalny stan. Poza tym, że rzeki narażone są nie tylko na różne stopnie zanieczyszczenia i duże ładunki substancji biogennych, które doprowadziły do znacznego obniżenia jakości wody, wiele z nich z różnych powodów uległo również istotnym zmianom pod względem hydromorfologii, naturalnej dynamiki przepływu oraz łączności ekologicznej.

W 2015 r. w sprawozdaniu Europejskiej Agencji Środowiska dotyczącym stanu środowiska Europy ⁽²⁰⁾ stwierdzono, że ponad połowa rzek i jezior w Europie nie osiągnęła dobrego stanu lub potencjału ekologicznego. W 2009 r. tylko 43 % jednolitych części wód powierzchniowych było w dobrym lub bardzo dobrym stanie ekologicznym. Nie oczekiwano, że do 2015 r. sytuacja znacznie się poprawi, przewidując, że tylko 53 % jednolitych części wód osiągnie dobry stan ekologiczny. Jest to wartość daleka od celów wyznaczonych przez ramową dyrektywę wodną.

Pod względem gatunków słodkowodnych i siedlisk chronionych w UE sytuacja jest jeszcze bardziej poważna. Według ostatniego sprawozdania „State of Nature in the EU” dotyczącego stanu ochrony siedlisk i gatunków chronionych na podstawie dwóch dyrektyw dotyczących ochrony przyrody na lata 2007–2012 ⁽²¹⁾ stan niemal trzech czwartych gatunków słodkowodnych (74 %) i typów siedlisk słodkowodnych (73 %) był niewłaściwy – nieodpowiedni lub zły. Natomiast w korzystnym stanie było odpowiednio tylko 17 % i 16 % z nich.

Statut ochrony oraz tendencje a) gatunków i b) siedlisk (dyrektywa siedliskowa) związane z ekosystemem rzek i jezior.
Źródło: EEA, 2015b, sprawozdania i oceny na podstawie art. 17.

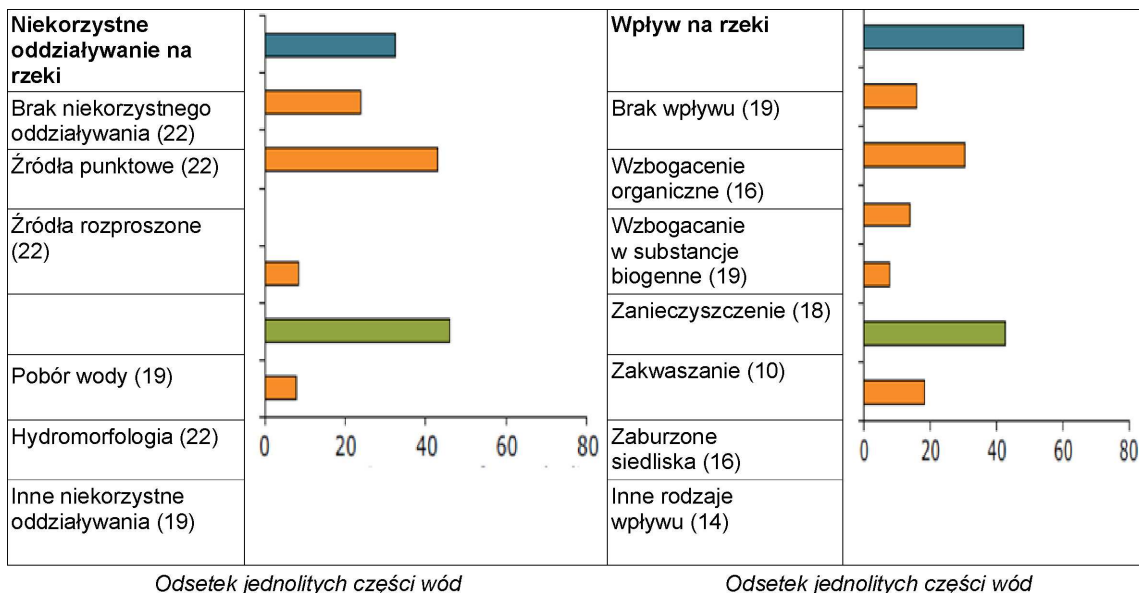
⁽²⁰⁾ <http://www.eea.europa.eu/soer>

⁽²¹⁾ <http://www.eea.europa.eu/publications/state-of-nature-in-the-eu>

Ogólny zły stan europejskich rzek jest istotnym powodem do niepokoju. Oczywiście jest, że wiele europejskich rzek jest w bardzo wysokim stopniu zdegradowane i że wciąż pozostaje wiele do zrobienia, aby osiągnąć cele ramowej dyrektywy wodnej i dwóch dyrektyw dotyczących ochrony przyrody. **Można je osiągnąć wyłącznie wtedy, gdy priorytetem będzie nie tylko zapobieganie dalszemu pogarszaniu stanu rzek, ale również aktywne polepszanie ich kondycji ekologicznej.**

2.2. Niekorzystne oddziaływania i zagrożenia w odniesieniu do europejskich ekosystemów słodkowodnych

Jednolita część wód znajduje się pod wpływem wielu różnych rodzajów działalności. Szczególnie istotny skutek dla rzek i jednolitych części wód przejściowych miał wpływ na ich hydromorfologię, który dotknął 40 % z nich. Na podstawie pierwszej charakterystyki dorzeczy w odniesieniu do ramowej dyrektywy wodnej ⁽²²⁾ większość państw członkowskich UE wskazała, że takie czynniki, jak rozwój obszarów miejskich, ochrona przeciwpowodziowa, wytwarzanie energii elektrycznej, w tym energii wodnej, żegluga śródlądowa oraz wyrównywanie lub odwadnianie terenów na potrzeby rolnictwa mają największy wpływ i w najwyższym stopniu oddziałują niekorzystnie na stan hydromorfologiczny jednolitych części wód.

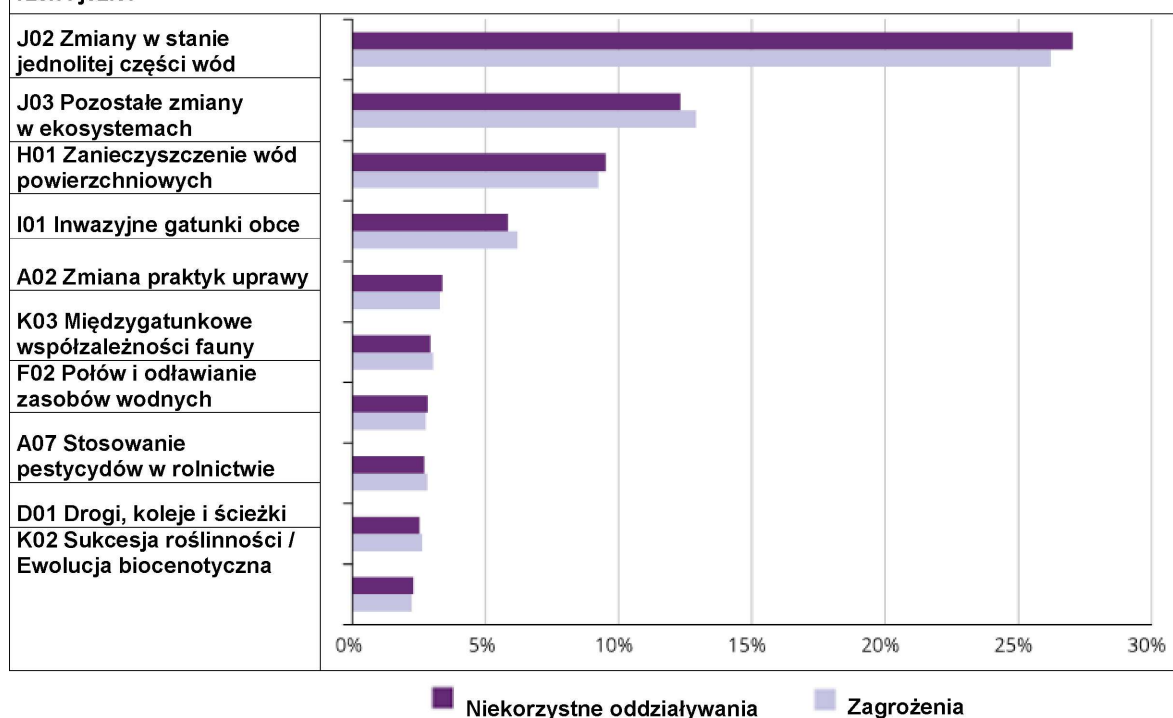

Znaczące oddziaływania (po lewej) i wpływ (po prawej) na rzeki; liczba uwzględnionych państw członkowskich wskazana w nawiasie (European waters — assessment of status and pressures 2012).

Jeżeli chodzi o zagrożenia i niekorzystne oddziaływania na jednolite części wód na obszarach Natura 2000, w sprawozdaniu „State of Nature in the EU” wskazano „zmiany stanu jednolitej części wód” jako najczęściej występujące zjawisko w porównaniu z innymi zagrożeniami i niekorzystnymi oddziaływaniami.

⁽²²⁾ Komunikat Komisji: W sprawie zrównoważonej gospodarki wodnej na terenie Unii Europejskiej – Pierwszy etap wdrażania ramowej dyrektywy wodnej 2000/60/WE [COM(2007) 128 final].

Rysunek 4.37. 10 zgłoszonych najczęściej występujących (% częstotliwości występowania), najbardziej niekorzystnych oddziaływań i zagrożeń dla gatunków (dyrektywa siedliskowa) związanych z ekosystemem rzek i jezior

State of Nature in the EU, EEA 2015.

Energia wodna w UE

W 2011 r. w UE odnotowano eksploatację około 23 000 elektrowni wodnych. Zdecydowana większość z nich (91 %) to elektrownie małe (poniżej 10 MWh), które wytwarzają około 13 % całkowitej produkcji energii elektrycznej z energii wodnej. Natomiast duże elektrownie wodne stanowią jedynie 9 % wszystkich elektrowni wodnych, ale wytwarzają około 87 % całkowitej produkcji energii elektrycznej z energii wodnej ⁽²³⁾.

Z przyczyn technicznych elektrownie wodne często są skoncentrowane na obszarach górskich, ale ma to poważne dalekosiężne konsekwencje dla dużych i małych rzek oraz jezior we wszystkich innych regionach. W przypadku mniejszych rzek nawet niewielkie ograniczenie przepływu lub zakłócenie naturalnych warunków ekologicznych może mieć poważne negatywne konsekwencje dla rzeki.

Najczęściej stosuje się następujące rodzaje elektrowni wodnych:

Elektrownie przepływowe. W przypadku elektrowni przepływowych energia elektryczna jest wytwarzana dzięki istniejącemu przepływowi i różnicy poziomów rzeki. W przypadku tego rodzaju elektrowni wykorzystuje się naturalny przepływ cieku wodnego do celów wytwarzania energii elektrycznej. Magazynowanie wody w celu jej późniejszego wykorzystania nie jest przewidziane. Elektrownie tego rodzaju są najczęściej małymi obiektami, ale czasem bywają również duże.

Systemy retencji w elektrowniach przepływowych. Zbiornik retencyjny daje możliwość magazynowania wody w okresach niskiego popytu i uwalniania jej w okresach szczytu. Zdolność wytwórcza jest zatem w mniejszym stopniu uzależniona od dostępności przepływu wody. Wspomniane zbiorniki mogą być przewidziane na dzienne, sezonowe lub roczne magazynowanie, umożliwiając pokrycie szczytowego zapotrzebowania na energię elektryczną i ułatwiając integrację zmiennej produkcji energii odnawialnej, np. z energii wiatrowej, z systemem energetycznym.

⁽²³⁾ Arcadis 2011: Hydropower generation in the context of the EU WFD. Dyrekcja Generalna ds. Środowiska Komisji Europejskiej, s. 168.

http://bookshop.europa.eu/pl/hydropower-generation-in-the-context-of-the-eu-water-framework-directive-pbKH3013438/downloads/KH-30-13-438-EN-N/KH3013438ENN_002.pdf;pgid=y8dlS7GUWmDSR0EAlMEUUsWb0000A6euO_e0;sid=E0EKwHHfLLsKwjmudqUZxP6sYJ2kNmCbxE=?FileName=KH3013438ENN_002.pdf&SKU=KH3013438ENN_PDF&CatalogueNumber=KH-30-13-438-EN-N

Zob. również „Water management, Water Framework Directive & Hydropower. Common Implementation Strategy Workshop”.

Elektrownie zbiornikowe. Zwykła elektrownia zbiornikowa posiada wystarczająco duży zbiornik, umożliwiającą magazynowanie wody zarówno w porze mokrej, jak i w porze suchej. Wodę magazynuje się za tamą i jest ona w razie potrzeby dostępna dla elektrowni. Taka elektrownia może być efektywnie wykorzystywana przez cały rok jako elektrownia podstawowa lub w razie potrzeby jako elektrownia szczytowa.

Elektrownie szczytowo-pompowe. Elektrownie tego rodzaju wykorzystują zbiorniki położone na różnych wysokościach, które umożliwiają wytworzenie dodatkowej energii elektrycznej w okresach wysokiego zapotrzebowania. W okresach mniejszego zapotrzebowania woda jest pompowana do zbiornika położonego wyżej, a w sytuacji dużego zapotrzebowania zostaje uwolniona i spływając uruchamia turbiny. Elektrownie szczytowo-pompowe nie są wyłączone z zakresu obowiązywania dyrektywy w sprawie odnawialnych źródeł energii, ale nie uwzględnia się ich w statystykach dotyczących energii ze źródeł odnawialnych.

2.3. Oddziaływanie energetyki wodnej na ekosystemy słodkowodne

Zakres wpływu, jaki elektrownia wodna może wywierać na gatunki i typy siedlisk chronione na podstawie dwóch unijnych dyrektyw dotyczących ochrony przyrody, będzie się znacznie różnić w zależności od obiektu. Będzie zależał od indywidualnych cech rzeki, jej stanu fizycznego i ekologicznego – od tego, czy uległa już degradacji, czy wciąż jest nieskazitelnie czysta; czy jest duża, czy mała; czy góraska nizinna itd. – jak również od rodzaju i wielkości elektrowni wodnych oraz gatunków i typów siedlisk, dla których obszar został wyznaczony. **Należy zatem rozpatrywać oddziaływanie każdej elektrowni indywidualnie.**

Wpływ może wystąpić na każdym etapie cyklu życia elektrowni wodnej, począwszy od etapu jej budowy po modernizację, likwidację, lub na etapie bieżącej eksploatacji i zarządzania. Może powodować utratę, degradację lub rozdrobnienie siedlisk przyrodniczych i populacji gatunków, których istnienie zależy od tych siedlisk. Istotność takiej utraty zależy od skali wpływu oraz od tego, na ile rzadkie i zagrożone są siedliska i gatunki, na które obiekt ma wpływ.

W pozostałej części niniejszego rozdziału przedstawiono pokrótce zakres wpływu elektrowni wodnej na siedliska i gatunki, w szczególności na podstawie dyrektyw UE dotyczących ochrony przyrody. Podmioty, które zdają sobie sprawę z rodzajów wpływu i rozumieją, jak złożony jest ekosystem rzek, będą w stanie w większym stopniu zapewnić zgodność ich działalności z wymogami ramowej dyrektywy wodnej i dyrektyw dotyczących ochrony przyrody. Będą też w stanie lepiej określić potencjalne sytuacje przynoszące obopólne korzyści, aby, na ile to możliwe, pomóc w odtworzeniu już zdegradowanych rzek.

Zmiany w morfologii rzek i rzecznych siedliskach

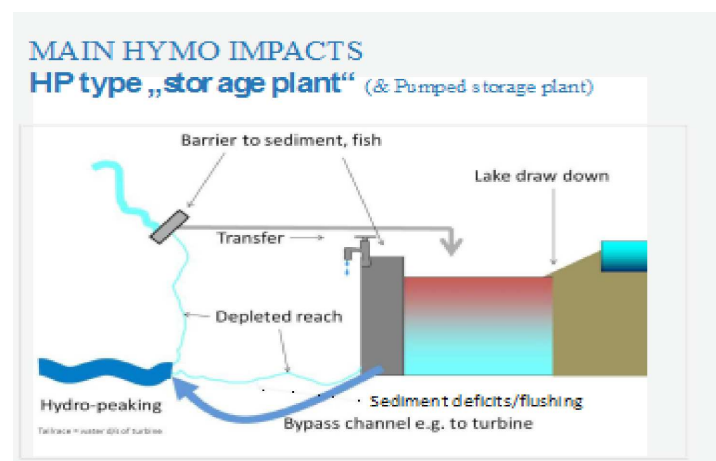
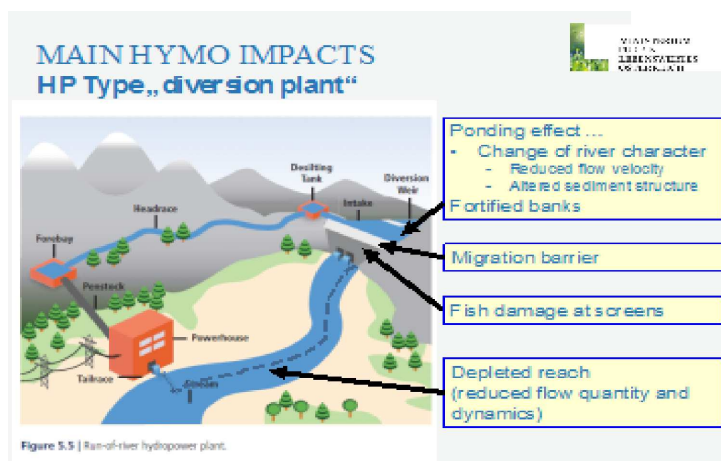
Wszelkie fizyczne zmiany w jednolitej części wód będą miały wpływ na normalne procesy hydrologiczne i będą zakłócały ciągłość ekologiczną⁽²⁴⁾ systemów słodkowodnych, zarówno na długości rzeki, jak i poprzecznie do jej biegu, np. na skutek oddzielania rzek od otaczających je teras zalewowych i terenów podmokłych lub tworzenia zastoisk wodnych w elektrowniach przepływowych.

Najbardziej oczywistą formą utraty siedlisk jest ich bezpośrednie fizyczne zniszczenie w górze lub w dole rzeki lub w sąsiedztwie elektrowni (np. zabieranie gruntów, zalanie, usuwanie nadbrzeżnej roślinności lub fizyczne objekty w rzece). Jednak nawet bez fizycznego zabierania gruntów zakłócenie naturalnych procesów hydromorfologicznych może także zakłócić lub zaburzyć warunki biotyczne i abiotyczne, które mają kluczowe znaczenie dla struktury i funkcjonowania siedlisk. Ponadto może prowadzić do kolonizacji zdegradowanych siedlisk przez gatunki inwazyjne, co może skończyć się wyparciem naturalnej fauny.

Utrudnienia w migracji i rozprzestrzeleniu się gatunków chronionych

Rzeki, jeziora oraz strefy nadbrzeżne odgrywają ważną rolę w rozprzestrzeleniu się i migracji gatunków słodkowodnych, a także w ich przemieszczaniu się na mniejszą skalę, między różnymi obszarami łęgowymi, obszarami żerowania, odpoczynku i gniazdowania. Pełnią one rolę kluczowych korytarzy ekologicznych lub ostoju na całym terenie. Wszelkie, nawet najmniejsze, utrudnienia lub przeszkody dla ich swobodnego przemieszczania się przed lub za elektrownią mogą mieć istotne konsekwencje dla przetrwania tych gatunków.

⁽²⁴⁾ Więcej szczegółów można znaleźć we wspólnej strategii wdrażania ramowej dyrektywy wodnej, „WFD and hydromorphological pressures – Technical Report – Good practice in managing the ecological impacts of hydropower schemes”. https://circabc.europa.eu/sd/a/68065c2b-1b08-462d-9f07-413ae896ba67/HyMo_Technical_Report.pdf.

Zakres skutków różnych elektrowni wodnych.

Źródło: Veronika Koller-Kreimel.

Elektrownie wodne mogą w sposób bezpośredni lub pośredni zakłócać rozprzestrzenianie się i migracje gatunków lub to uniemożliwiać. Najbardziej oczywistymi przeszkodami są tamy i obszary retencyjne, które stanowią fizyczną przeszkodę dla migracji ryb, uniemożliwiając im przemieszczanie się w dół i w górę rzeki. Ma to istotne skutki dla przetrwania wielu gatunków słodkowodnych, prowadzące do fragmentacji, izolacji i ostatecznie do zniknięcia niektórych populacji ryb, szczególnie słodkowodnych.

Przeszkody mogą powodować szczególnie poważne skutki, gdy na długości rzeki jest więcej przeszkód niż jedna. Nawet jeśli obiekty fizyczne lub przeszkody są bardzo małe, przemieszczanie ryb w rzekach może w krótkim czasie stać niemożliwe. Sztuczne kanały mogą również stanowić przeszkodę dla przemieszczania się gatunków, ponieważ przecinają i w konsekwencji dzielą siedliska lądowe. Mogą także tworzyć sztuczne połączenia między zlewniami, co może sprzyjać rozprzestrzenianiu się gatunków obcych na szkodę gatunków rodzimych.

Choć migracje w górę i w dół rzeki są ważne dla wszystkich gatunków ryb, ciągłość rzeki jest bardzo istotna w szczególności dla gatunków diadromicznych. Migracje w górę rzeki mają największe znaczenie dla populacji ryb anadromicznych i dla gatunków minoga takich jak *Salmo salar*, minogów morskich *Petromyzon marinus* i *Lampetra fluviatilis* lub niektórych jesiotrów, takich jak *Acipenser sturio* z powodu ich potrzeby okresowych (optymalnie corocznych) migracji na duże odległości. Migracje w dół rzeki mają decydujące znaczenie dla młodych i dorosłych osobników ryb katadromicznych takich jak węgorz *Anguilla anguilla*, który jest chroniony na podstawie rozporządzenia ustanawiającego środki służące odbudowie zasobów węgorza europejskiego ⁽²⁵⁾.

Zakłócenie dynamiki osadów

Osady stanowią naturalną część ekosystemów wodnych i mają decydujące znaczenie dla funkcjonowania tych systemów pod względem hydrologicznym, geomorfologicznym i ekologicznym. Osad tworzy różne siedliska, które stanowią bezpośrednio i pośrednio miejsce do życia licznych gatunków. W naturalnych warunkach osady (głównie żwir) są cały czas transportowane w dół rzeki, co utrzymuje ekologiczną strukturę i funkcję rzek. Poprzeczne konstrukcje, takie jak jazy lub tamy prowadzą do zakłócenia naturalnej dynamiki osadów.

Duże zbiorniki mogą zatrzymywać ponad 90 % niesionych wodą osadów, co może prowadzić do zwiększonej erozji koryta rzeki i brzegów w dolnym biegu rzeki, jak również do lokalnego niszczenia ważnych struktur hydromorfologicznych, takich jak łąchy żwirowe. Prace konserwacyjne na jazach i tamach, które polegają na okresowym wypłukiwaniu osadów (zwłaszcza w lecie, kiedy występuje niedobór wody) również mogą być szkodliwe dla gatunków i siedlisk, jeśli nie są odpowiednio prowadzone.

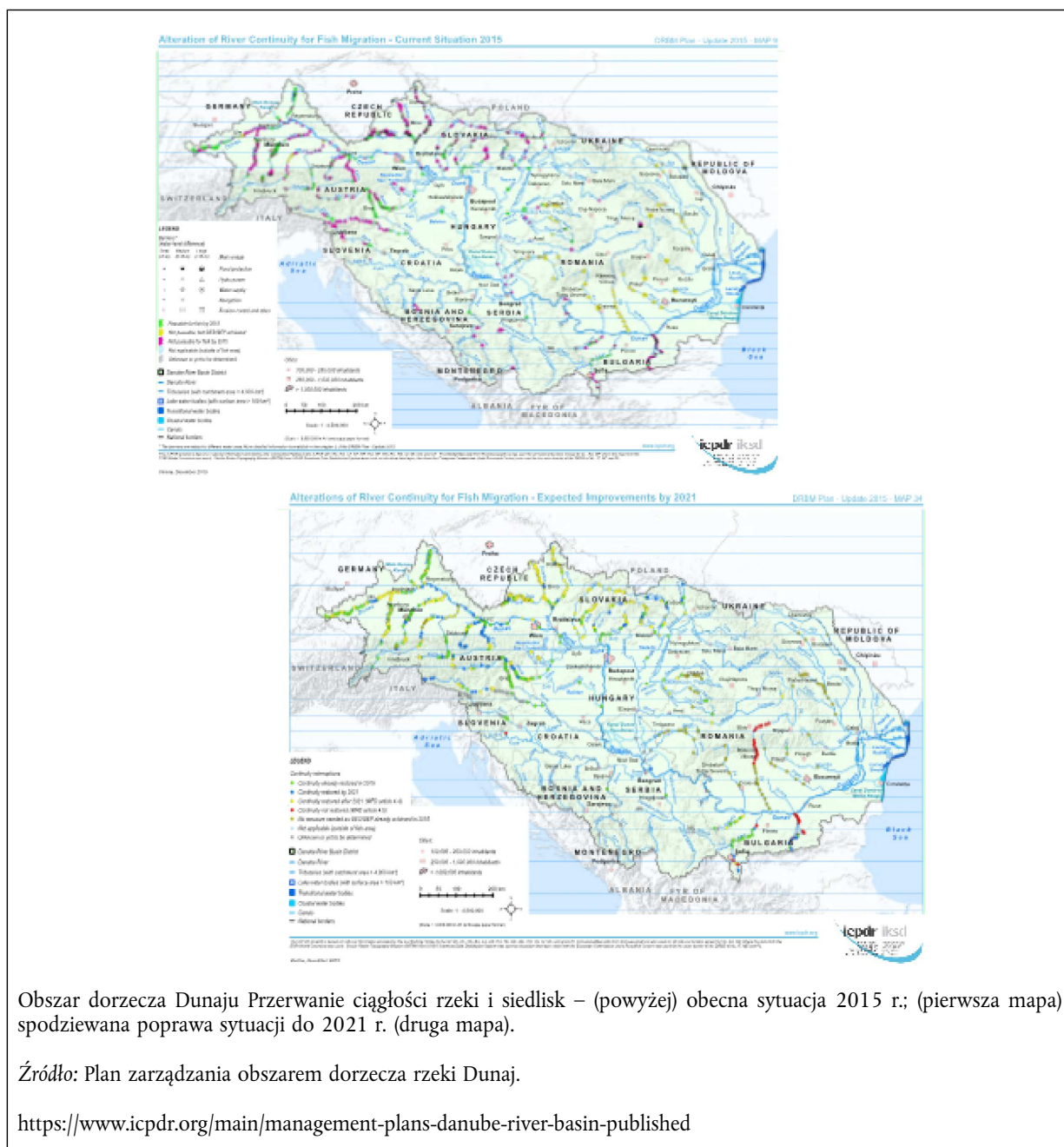
W zbiorniku lub na obszarach retencyjnych przed tamą zmniejszenie zdolności rzeki do transportu osadów powoduje kumulowanie się osadów, co może mieć negatywny wpływ zarówno na gatunki, jak i na siedliska, np. sprzyjanie rozwojowi glonów i innych chwastów wodnych, które wypierają gatunki chronione. Gromadzenie się żwiru lub innych ilastych osadów w korycie rzeki lub w kolumnie wody może być szczególnie szkodliwe dla gatunków litofilnych, takich jak lipienie *Thymallus thymallus*, które wykorzystują te obszary jako tarliska, dla perloródki rzecznej *Margaritifera margaritifera* oraz skójkki gruboskorupowej *Unio crassus*. Jest to również szkodliwe dla gatunków ptaków, takich jak sieweczka lub ptaki bekasowate, które wykorzystują podłoża żwirowe jako miejsca lęgowe.

Usuwanie przeszkód na obszarze dorzecza Dunaju

Wytwarzanie energii wodnej jest odpowiedzialne za około 45 % przerwania ciągłości rzek i siedlisk na obszarze dorzecza Dunaju. Na rzekach płynących w dorzeczu o powierzchniach zlewni przekraczających 4 000 km znajduje się łącznie 1 688 przeszkód. Spośród tych przeszkód 600 stanowią tamy/jazy, 729 to rampy/progi, a 359 to przeszkody sklasyfikowane jako inne rodzaje przerw w ciągłości. Obecnie 756 przeszkód jest wyposażone w funkcjonalne ułatwienia migracji ryb. 932 przypadki przerwania ciągłości (55 %) stanowią utrudnienie dla migracji ryb od 2009 r. i są obecnie sklasyfikowane jako znaczące oddziaływania. Według najnowszego planu gospodarowania wodami w dorzeczu Dunaju, do 2021 r. kraje naddunajskie planują znacząco zredukować przerwanie ciągłości powodowane przez tamy.

⁽²⁵⁾ Dostępne pod adresem: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A32007R1100>.

Zmiany w systemie przepływu hydrobiologicznego

Przepływy hydrobiologiczne stanowią mechanizm o decydującym znaczeniu dla utrzymania procesów decydujących o zdrowiu ekosystemów rzek, od których zależą chronione gatunki i siedliska w UE, oraz dla zapewnienia dobrego stanu ekologicznego jednolitej części wód ⁽²⁶⁾. Zmiana w przepływie hydrobiologicznym może powodować ograniczenie lub degradację zasięgu siedliska wodnego, jak również jego połączenie z siedliskami nadrzecznymi.

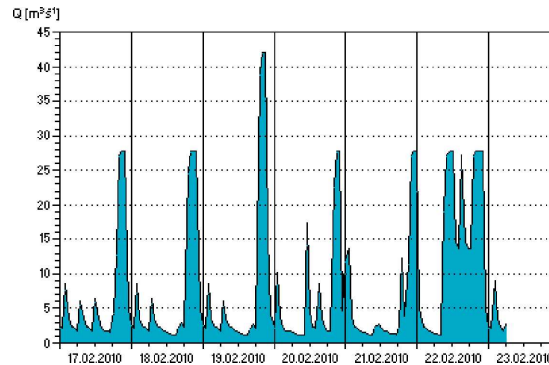
Na przykład zbyt mały przepływ wody może wywołać wiele negatywnych skutków, w tym wysychanie tarlisk gatunków ryb i minogów lub uniemożliwienie rozwoju ikry i młodych osobników. Migracje ryb w górę rzeki mogą być utrudnione także na mniejszych odległościach przez zatory spowodowane niewielkimi przepływami lub ze względu na niewystarczające bodźce zachęcające ryby do migracji.

Niedostateczne natężenie przepływu w pierwotnym korycie może także powodować przegrzanie wody i jej niewystarczające nasycenie tlenem (jak opisano powyżej). Tworzy to nieodpowiednie warunki do życia dla wielu gatunków takich jak gatunki ryb, raków i minogów, małżów lub ważek zależnych od siedlisk w wodzie płynącej.

⁽²⁶⁾ „Ecological flows in the implementation of the Water Framework Directive” – <https://circabc.europa.eu/sd/a/4063d635-957b-4b6f-bfd4-b51b0acb2570/Guidance%20No%2031%20-%20Ecological%20flows%20%28final%20version%29.pdf>.

Zmiany w systemie przepływu przez szczytowe elektrownie wodne

Duże wahania w przepływie wody mogą powodować poważne szkody zarówno dla gatunków, jak i dla ich siedlisk, szczególnie w małych rzekach. Krótkotrwałe fluktuacje poziomu wody wpływają na organizmy żyjące w częściach cieków wodnych, których te wahania dotyczą, w szczególności wpływając na te organizmy, które są niezdolne do poradzenia sobie z nagłymi zmianami poziomu wody, np. ryby młode lub inne organizmy wolno poruszające się lub statyczne (zwłaszcza gatunki roślin). System krótkotrwałych fluktuacji poziomu wody oddziałuje również na zachowanie ofiar gatunków chronionych i w konsekwencji wpływa na ich kondycję.

Wpływ krótkotrwałych fluktuacji poziomu wody jest szczególnie dotkliwy w trudnych okresach (np. w okresach suszy lub mrozu) i jest coraz bardziej istotny w kontekście zmiany klimatu. Innym negatywnym skutkiem eksploatacji szczytowych elektrowni wodnych jest często znacząca różnica temperatury (niższa temperatura) wody uwalnianej w okresach szczytu. Gatunki, które są przystosowane do stałej temperatury wody mogą zginąć na skutek nagłych zmian tej temperatury trwających przez kilka godzin dziennie.

Zmiany w cyklach powodzi sezonowych

Czasem stosuje się środki mające na celu przekształcanie koryt rzeki, by lepiej kontrolować przepływ wody. Interwencje polegające na kontroli przepływu mogą skutkować zmianami w cyklach powodzi sezonowych, powodując czasem zupełne zaniknięcie docelowych typów siedlisk i gatunków związanych z tymi cyklami. Przykłady siedlisk, które ucierpiały, obejmują lasy łąkowe, tymczasowe stawy i starorzecza, jak również związane z nimi gatunki.

RIPEAK – PROJEKT BADAWCZY UE: Reakcje lasów łąkowych na krótkotrwałe fluktuacje poziomu wody: w kierunku zrównoważonego zarządzania energią wodną

Krótkotrwałe fluktuacje odnoszą się do krótkoterminowych zmian w przepływie rzeki, które mają miejsce w ciągu jednego dnia i są spowodowane włączeniem lub wyłączeniem turbin wodnych, by wytwarzały energię elektryczną zgodnie ze zmianami popytu na rynku. W efekcie zmianom ulegają: hydrologia rzeki w górze i w dole rzeki, parametry hydrauliczne, jakość wody, morfologia rzeki i na koniec ekosystem rzeczny. Badania naukowe nad skutkami krótkotrwałych fluktuacji poziomu wody są rzadko prowadzone i większość z nich koncentruje się na ichtiofaunie. Ponadto brakuje badań nad nadbrzeżną roślinnością.

Krótkotrwałe fluktuacje poziomu wody mogą skutkować niedostatecznym uzupełnieniem liczebności gatunków przybrzeżnych i, co za tym idzie, wpływać na utrzymanie populacji przybrzeżnych. Zatem analiza kiełkowania nasion i zdrowotności siewek może umożliwić określenie związków między krótkotrwałymi fluktuacjami a reakcjami roślinności, które umożliwiają określenie ilościowe, skorelowanie i prognozowanie reakcji biologicznych na krótkotrwałe wahania poziomu wody. Takie związki mają kluczowe znaczenie dla obiektywnego określenia progów, które pozwalają ograniczyć do minimum skutki środowiskowe wytwarzania energii wodnej bez powodowania znacznych strat w produkcji.

Projekt ma rzucić nieco światła na zrównoważone zarządzanie rzekami, na których prowadzona jest produkcja energii wodnej. W tym celu planuje się szczegółowy przegląd literatury, analizę dobowych przepływów, badania terenowe i modelowanie komputerowe. Spodziewane ostateczne rezultaty projektu obejmują: 1) nowe hydrologiczne i ekologiczne (np. roślinność przybrzeżna) mierniki wpływu krótkotrwałych fluktuacji poziomu wody; 2) nowe modele hydrologiczno-ekologiczne pozwalające określić wpływ pod względem ilościowym oraz 3) nowe skuteczne środki zrównoważonej eksploatacji tam.

<http://www.emg.umu.se/english/research/research-projects/responses-of-riparian-forests-to-hydropeaking/>

Zmiany chemiczne i zmiany temperatury wody

Tamy mogą powodować zasadnicze zmiany jakości chemicznej, składu mineralnego i pH rzeki, zarówno w górze jak i w dole rzeki, na przykład na skutek gromadzenia się zanieczyszczeń w osadach. Wszystkie te zmiany wpływają na skład istniejących środowisk roślinnych i zwierzęcych. Na organizmy wpływają również zmiany temperatury wody i związane z nimi zmiany stężenia tlenu. Magazynowanie wody w zbiornikach może doprowadzić do istotnego wzrostu jej temperatury, a także do spadku temperatury, jeżeli pobiera się wodę z dna zbiornika.

Urazy i śmierć pojedynczych zwierząt

Ryby i inne gatunki przedostające się do elektrowni wodnej mogą ulec zranieniu lub zostać zabite. Elektrownia wodna może spowodować ⁽²⁷⁾:

- urazy wynikające z fizycznego kontaktu z łopatkami, wirnikiem turbiny lub kadłubem turbiny,
- szkody powodowane wahaniami ciśnienia podczas przepływu przez turbinę,
- zaplatanie się w sitach ssawnych lub urazy, których przyczyną jest zetknięcie się z maszynami czyszczącymi,
- urazy spowodowane intensywnym przepływem wody i przez konstrukcje przelewów,
- podatność na drapieżnictwo w związku z dezorientacją.

Wskaźnik śmiertelności w jednej elektrowni wodnej może wynosić 0–100 % ⁽²⁸⁾. Wiele zależy od gatunku ryb i rodzaju konstrukcji elektrowni wodnej oraz zastosowanych środków łagodzących. Wskaźnik śmiertelności związany z turbinami zwiększa się przy wyższej prędkości i większej liczbie łopat wirnika oraz mniejszej odległości między łopatkami (w przypadku turbin Kaplana). Wskaźnik śmiertelności może wynieść 100 %, kiedy ryby przepływają przez turbiny, które znajdują się głównie w elektrowniach wysokociśnieniowych (np. z turbiną Peltona).

Wyparcie i zakłócenia

Prace inżynierskie na rzekach mogą powodować niepokojenie pewnych gatunków, a także zakłócać ich cykl życia, zarówno na obszarach Natura 2000, jak i poza ich obrębem, zwłaszcza w przypadku gatunków fauny i flory bentosowej, które wymagają wody o wysokiej jakości. Może mieć to wpływ na zdolność gatunków do rozmnażania się, odżywiania, odpoczynku lub rozprzestrzeniania się i migrowania.

Jeśli takie niepokojenie osiąga znaczny poziom, może prowadzić do zaniku danego gatunku na tym terenie, a co za tym idzie do zaniku pewnego sposobu wykorzystywania siedliska, lub też może prowadzić do mniejszych szans na przetrwanie lub rozród. W przypadku rzadkich lub zagrożonych gatunków nawet nieznaczne lub tymczasowe niepokojenie mogą wiązać się z poważnymi konsekwencjami dla ich przetrwania w danym regionie w perspektywie długofalowej. Takie sytuacje byłyby niezgodne z przepisami dwóch dyrektyw dotyczących ochrony przyrody w sprawie ochrony gatunkowej.

Skutki dla gatunków i siedlisk lądowych

Elektrownie wodne mogą wpływać nie tylko na gatunki i siedliska słodkowodne, ale również na gatunki i siedliska lądowe. Taki wpływ również może mieć miejsce w dowolnym momencie, np. w trakcie budowy, likwidacji lub renowacji elektrowni wodnej. Może to także spowodować powiązana infrastruktura, taka jak drogi dojazdowe, trasy rurociągów lub linie energetyczne łączące elektrownię wodną z siecią elektroenergetyczną.

Oprócz utraty, degradacji lub rozdrobnienia zagrożonych siedlisk konstrukcje te mogą powodować śmierć gatunków lądowych lub znaczące zakłócenia ich trybu życia. Przykładowo ptaki mogą zderzać się z napowietrznymi przewodami elektroenergetycznymi i ulegać śmiertelnemu porażeniu prądem lub może dochodzić do poważnych zakłóceń na terenach rozrodu ptaków spowodowanych regularnym ruchem na drogach dojazdowych. Takie skutki mogą mieć szczególne znaczenie, gdy elektrownia wodna i powiązana infrastruktura położone są wzdłuż szlaków migracyjnych lub wąskich dolin z klifami wykorzystywanych przez ptaki drapieżne lub w pobliżu ważnych terenów podmokłych zamieszkiwanych przez ptaki.

2.4. Kumulatywne oddziaływanie

Jak przedstawiono w sprawozdaniu EEA dotyczącym stanu środowiska, większość rzek europejskich jest obecnie zdegradowana i osiągnęła punkt nasycenia, w związku z czym nie jest możliwe dokonywanie na nich żadnych nowych inwestycji lub działań bez spowodowania dalszego znacznego pogorszenia stanu rzek. **W związku z powyższym szczególną uwagę należy zwrócić na ocenianie potencjalnego kumulatywnego oddziaływania** wszelkich nowych działań, w tym dotyczących elektrowni wodnych, na rzekach ogólnie i na obszarach Natura 2000 w szczególności.

Ocena kumulatywnego oddziaływania jest szczególnie ważna w przypadku rzek zbliżonych do naturalnych, zwłaszcza małych rzek, które są podatne na wszelkie zmiany ich hydromorfologii. Nawet jedna lub dwie małe instalacje mogą wywołać zbyt poważne skutki, które są niezgodne z wymaganiami prawnymi ramowej dyrektywy wodnej i dwóch dyrektyw dotyczących ochrony przyrody.

⁽²⁷⁾ Arcadis 2011: Hydropower generation in the context of the EU WFD. Dyrekcja Generalna ds. Środowiska Komisji Europejskiej, 168 s.

⁽²⁸⁾ Dokumenty referencyjne: Ferguson, Absolon, Carlson i Sandford 2006. Transaction of the American Fisheries Society, nr 135, s. 139. Calles and Greenberg 2009. River Research and Applications, nr 25, s. 1268. Gustafsson 2010.

W ocenie kumulatywnego oddziaływania należy przyrzeć się wszystkim elektrowniom wodnym i innym zmianom w zlewni, niezależnie od tego, czy są usytuowane na obszarach Natura 2000, czy poza nimi. Jedno przedsięwzięcie w zakresie energii wodnej, oceniane indywidualnie, może nie mieć istotnego wpływu, ale jeżeli wpływ ten skumuluje się z wpływem innych istniejących już działań lub przyjętych przedsięwzięć, ich połączone oddziaływanie może stać się znaczące.

Kumulatywne oddziaływanie często pojawia się dopiero po upływie pewnego czasu. Dlatego istotne jest, aby dokonując oceny brać pod uwagę wszystkie plany lub przedsięwzięcia. Dotyczy to także planów i przedsięwzięć, które przyjęto w przeszłości, ale jeszcze ich nie wdrożono lub nie ukończono, jak również wszelkich istniejących niekorzystnych oddziaływań i zagrożeń. W tym kontekście przydatne mogą być informacje dostępne w planach gospodarowania wodami w dorzeczu określonych w ramowej dyrektywie wodnej i w planach zarządzania obszarami Natura 2000.

Należy również koniecznie zwrócić uwagę, że przyjęty już plan lub przyjęte już przedsięwzięcie nie stanowią przesłanki na korzyść jakichkolwiek innych planów lub przedsięwzięć, które mogą zostać zaproponowane w przyszłości. Jeżeli na przykład inwestycja hydroenergetyczna nie ma istotnego wpływu i w związku z tym zostaje przyjęta, przyjęcie jej nie stanowi przesłanki na korzyść dalszych inwestycji w elektrownie wodne w przyszłości. Wręcz przeciwnie – przyjęcie tego przedsięwzięcia może oznaczać, że rzeka osiągnie limit przepustowości i nie będzie w stanie tolerować żadnych dalszych – nawet małych – zmian.

Ponadto ocena skumulowanego i połączonego oddziaływania nie ogranicza się do oceny planów lub przedsięwzięć podobnego rodzaju w tym samym sektorze. W ocenie należy uwzględnić każdy inny rodzaj planu lub przedsięwzięcia, który mógłby mieć znaczący wpływ, w połączeniu z planem lub przedsięwzięciem objętym oceną. Potencjalne kumulatywne oddziaływanie należy oceniać, wykorzystując rzetelne dane wyjściowe i nie opierając się wyłącznie na kryteriach jakościowych. Ocena tego oddziaływania powinna stanowić integralną część ogólnej oceny i nie należy traktować jej jako „refleksji” dokonanej na końcu procesu oceniania.

Wreszcie w ocenie oddziaływania skumulowanego trzeba uwzględnić także instalacje, które już na rzece istnieją (tak zwane „obciążenie wstępne”) ⁽²⁹⁾. Na przykład, jeżeli zaplanowano nowe przedsięwzięcie, w ramach którego przewidziano nową turbinę, trzeba ocenić jego wpływ w świetle istniejącej elektrowni wodnej, nawet jeśli zbudowano ją dziesiątki lat wcześniej. Jeżeli kumulatywne oddziaływanie jest istotne, nowe przedsięwzięcie zostanie odrzucone.

Zalecenia w sprawie niewielkich elektrowni wodnych, Umweltbundesamt (Federalny Urząd Ochrony Środowiska), Niemcy

W Niemczech wykorzystano już około 80 % możliwego do wykorzystania potencjału energii wodnej. W znacznej mierze wyczerpano również potencjał technologiczny. Znalazło to odzwierciedlenie w stosunkowo niskich stawkach wsparcia dostępnych na rzecz wykorzystania energii wodnej w ramach programów wsparcia. W związku z tym pozostały możliwy do wykorzystania potencjał dotyczy głównie małych, niedoinwestowanych wcześniej wód, praktycznie niezakłóconych ludzką działalnością. Jednak możliwe szkodliwe skutki środowiskowe wpływające na te kilka pozostałych, niezakłóconych ludzką działalnością cieków wodnych w Niemczech będą prawdopodobnie znaczące.

W makroekonomicznej analizie kosztów i korzyści wskazano także, że koszty gospodarcze w porównaniu z korzyściami mogą być znaczne. Im mniejsza jest moc instalacji i im bardziej naturalny ciek wodny, tym mniej korzystnie wypada analiza kosztów i korzyści. Z ocen ekonomicznych wynika, że we wszystkich trzech przypadkach – nowej budowy, modernizacji lub ponownego włączenia – w szczególności w przypadku **małych elektrowni wodnych o mocy do 100 kW** koszt produkcji energii jest wyższy niż wskaźniki płatności na podstawie ustawy o energii ze źródeł odnawialnych. Dlatego w wielu przypadkach – nawet w korzystnych okolicznościach – **prawie niemożliwa jest produkcja energii w sposób ekonomiczny**.

Względy ekonomiczne pokazują, że dotacja, która pokrywa koszty operacyjne małych elektrowni wodnych – w szczególności elektrowni o mocy poniżej 100 kW – prowadzi do wysokich kosztów makroekonomicznych wynikających z unikania emisji CO₂. **W świetle negatywnych skutków środowiskowych dalsze wykorzystywanie potencjału małych elektrowni wodnych nie stanowi priorytetu w odniesieniu do ochrony klimatu.**

Biorąc pod uwagę obowiązujące przepisy prawa i wymogi ramowej dyrektywy wodnej Komisji Europejskiej, przedstawiono następujące zalecenia:

- Ze względu na wysoką wydajność **preferowane będą, ogólnie rzecz biorąc, duże elektrownie wodne zamiast małych instalacji i mikroinstalacji** do celów drugorzędowego wykorzystywania na wodach, na których już dokonano inwestycji i podniesiono ich poziom. W przypadku inwestowania w elektrownie wodne należy skoncentrować się na ich optymalizacji.

⁽²⁹⁾ Orzeczenie Trybunału Sprawiedliwości w sprawie C-142/16.

- Należy zaprzestać wykorzystywania energii wodnej na wodach, które są praktycznie niezakłócone ludzką działalnością, lub na wodach, na których planowane jest przywrócenie ich stanu naturalnego.
- Budowa i reaktywacja **małych elektrowni wodnych nie stanowią problemu w przypadku istniejących jazów, których nie można wyburzyć**, szczególnie gdy można jednocześnie dokonać usprawnień ekologicznych – na przykład przywrócenia możliwości swobodnego przemieszczania się.
- Wraz z reaktywacją instalacji, które obecnie nie działają, i odnowieniem praw do wody należy lepiej rozważyć obawy związane z ochroną wód i określić warunki (na przykład funkcjonalne przepławki, zagwarantowany na poziomie struktury minimalny dynamiczny przepływ wody, wykluczenie powodzi gwałtownych poniżej tam).
- **W przypadku nowych instalacji należy unikać spiętrzania jednolitej części wód w celu zmiany kierunku rzeki.** Należy wybrać takie metody budowlane, które umożliwią przekierowanie wykorzystanej wody w taki sposób, że swobodny przepływ i charakter cieku wodnego są zachowane (np. boczny wlot wody ze strukturą zmieniającą kierunek w jednolitej części wód). Należy sformułować wymogi w sprawie minimalnego przepływu i środków służących unikaniu uszkodzeń u ryb powodowanych przez turbiny. Należy zakazać powodzi gwałtownych poniżej tam.

Streszczenie na podstawie: *Hydroelectric Power Plants as a Source of Renewable Energy – legal and ecological aspects*. Umweltbundesamt, listopad 2003 r. <http://www.umweltbundesamt.de/sites/default/files/medien/publikation/long/2544.pdf>

2.5. Rozróżnienie między oddziaływaniem istotnym a nieistotnym

Identyfikacja zakresu oddziaływania na gatunki i siedliska, na które mogą potencjalnie wpływać plan lub przedsięwzięcie hydroenergetyczne, stanowi pierwszy krok każdej oceny skutków. Następnym krokiem jest konieczność określenia, czy w świetle celów ochrony obszarów Natura 2000 oddziaływanie to będzie znaczące, czy nie. Ocena istotności oddziaływania, rzecz jasna, musi być przeprowadzana indywidualnie dla każdego przypadku z uwzględnieniem gatunków i siedlisk, które występują na danym obszarze, oraz szczegółowych cech samego przedsięwzięcia i na podstawie rzetelnej wiedzy naukowej (zob. rozdział 5).

W przypadku niektórych gatunków utrata kilku osobników może być nieistotna, ale w przypadku innych może mieć poważne konsekwencje. Wszystkie czynniki, takie jak liczebność populacji, jej rozmieszczenie, zasięg, strategia reprodukcyjna i długość życia, będą mieć wpływ na istotność oddziaływania i będą się różniły w zależności od obszaru Natura 2000, nawet jeżeli są wyznaczone dla tego samego gatunku. Należy wziąć pod uwagę także wzajemne powiązania oddziaływań. Na przykład grunty zajmowane na cele gospodarcze mogą nie być istotne dla konkretnego gatunku, ale jeżeli weźmie się pod uwagę główne zakłócenia naturalnych przepływów rzeki, wpływ może nabrać znaczenia.

Przy ocenie istotności oddziaływania należy uwzględnić właściwą skalę geograficzną. W przypadku gatunków migrujących, które wędrują na bardzo długich dystansach (takich jak łosoś atlantycki, *Salmo salar*), oddziaływanie na konkretnym obszarze może mieć skutki dla danego gatunku na dużo większym obszarze geograficznym (dorzecza). Podobnie w przypadku gatunków niemigrujących, które występują na rozległych terenach lub zmieniają sposób korzystania z siedlisk, może zachodzić konieczność uwzględniania potencjalnego oddziaływania w skali regionalnej, a nie lokalnej.

Również cele ochrony obszarów Natura 2000 mają kluczowe znaczenie, ułatwiając ustalenie, czy wystąpienie istotnego oddziaływania jest prawdopodobne. Potwierdza to pkt 49 orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości w sprawie Waddenzee⁽³⁰⁾: „[...] jeżeli plan lub przedsięwzięcie, które nie jest bezpośrednio związane lub konieczne do zagospodarowania terenu, niesie z sobą ryzyko naruszenia założeń ochrony tego terenu, należy je wówczas uznać jako mogące oddziaływać na przedmiotowy teren w sposób istotny. Ocena tego ryzyka powinna być dokonana w szczególności w świetle charakterystyki i specyficznych uwarunkowań środowiskowych terenu, którego dotyczy plan lub przedsięwzięcie.”

Odpowiednia ocena musi być oparta na najlepszych dostępnych danych. W związku z tym konieczne może być wykonanie – z pewnym wyprzedzeniem przed realizacją przedsięwzięcia – specjalnych badań w terenie lub programów monitorowania. Inwestorzy muszą być w stanie przewidzieć to w swoich planach i zapewnić, aby odpowiednie dane uzyskane w ramach nadzoru hydrologicznego i biologicznego zawierały informacje o wszystkich ważnych aspektach (cyklu życia i zmienności sezonowej). Przeprowadzenie takich badań może zająć czasem kilka lat, zanim będzie można określić w nich w sposób wystarczający badany cykl życia danych gatunków i badanych typów siedlisk (zob. szczegółowe informacje w rozdziale 5).

⁽³⁰⁾ Orzeczenie Trybunału Sprawiedliwości w sprawie C-127/02.

Wytyczne w sprawie określania progów istotności w Niemczech

W Niemczech, tak jak w innych miejscach, ze względu na wysoki stopień subiektywności trudno było dokonać oceny istotności oddziaływania na elementy docelowe obszaru Natura 2000, która to ocena stanowi kluczową część odpowiedniej oceny. W konsekwencji właściwe organy często nie miały dostatecznej, naukowo potwierdzonej pewności, której potrzebowały, aby uzasadnić swoje decyzje, czy zatwierdzić dany plan lub przedsięwzięcie, czy nie. Z tego też powodu organy te były również narażone na problemy natury prawnej. Aby rozwiązać ten problem i zapewnić w praktyce bardziej jednolite i spójne podejście przy ocenianiu istotności oddziaływania, niemiecki Federalny Urząd Ochrony Przyrody (BfN) zlecił wykonanie projektu badawczego w celu ustalenia zbadanych naukowo zasad i konwencji w odniesieniu do wszystkich typów siedlisk i wszystkich gatunków występujących w Niemczech i wymienionych w dyrektywach ptasiej i siedliskowej ⁽³¹⁾. Powstałe w następstwie projektu wytyczne opublikowano w 2007 r.

Założeniem wyjściowym dotyczącym tych wytycznych jest stwierdzenie, że każdą trwałą utratę typu siedliska i siedlisk gatunków z danego obszaru Natura 2000 należy uważać za istotny wpływ. Jednak mimo to pewien stopień utraty można pod pewnymi warunkami uznać za nieistotny w przypadku niektórych typów siedlisk i niektórych gatunków. W wytycznych podano uzgodnione naukowo progi i kryteria określania istotności, które oparto na aspektach jakościowych, jak również funkcjonalnych, a nie tylko na kryteriach ilościowych.

W związku z tym, aby uznać wpływ za nieistotny, należy spełnić wszystkie następujące warunki:

- szczególne cechy danego siedliska / siedliska gatunków lub kluczowych siedlisk typowych gatunków muszą pozostać niezmienione,
- nie przekroczono orientacyjnych wartości ilościowych – całkowita utrata obszaru,
- nie przekroczono dodatkowych wartości ilościowych – względna utrata terenu wynosząca 1 %,
- kumulatywne oddziaływanie spowodowane wpływem innych przedsięwzięć nie przekracza określonego wyżej progu wartości, oraz
- nie wystąpiło kumulatywne oddziaływanie spowodowane wpływem innych czynników.

W związku z tiret drugim opracowano 7 klas wielkości dla siedlisk i 8 dla gatunków, podając zakresy, w których mieszczą się wartości danego progu, dla każdego typu siedliska / każdego gatunku; określono 3 poziomy progów dla każdej klasy. W praktyce oznacza to, że w przypadku 21 z 91 typów siedlisk występujących w Niemczech nieakceptowalna jest żadna utrata, podczas gdy w przypadku pozostałych siedlisk niektóre utraty można uznać za nieistotne, jeżeli uwzględniono skalę zgodną z klasami wielkości i poziomami. Jeżeli chodzi o 53 gatunki z załącznika II, nie istnieją żadne wstępne wartości progowe dla 16 z nich, podobnie jak dla 20 spośród 98 gatunków z dyrektywy ptasiej. Innymi słowy, prawdopodobnie żaden wpływ nie zostanie zaakceptowany. Wszystkie te wnioski / wartości liczbowe / progi mają służyć tylko jako wytyczne. Oznacza to, że nadal wymagane jest podejście polegające na rozpatrywaniu każdego przypadku indywidualnie w ramach każdej odpowiedniej oceny.

Od momentu publikacji przedmiotowe wytyczne zostały z powodzeniem zbadane w niemieckich sądach i obecnie stosowane są w całym kraju.

http://www.bfn.de/0306_ffhvp.html

Skale wykorzystywane przez ekspertów uprawnionych do przeprowadzania odpowiednich ocen w Republice Czeskiej

Kwestię praktyczną stanowi stosowanie skali oceniania istotności oddziaływania w ramach odpowiedniej oceny. Choć nie istnieje żadne zarządzenie, w oparciu o doświadczenie zdobyte w ramach długiej praktyki ekspertom uprawnionym do przeprowadzania odpowiednich ocen w Republice Czeskiej zalecono stosowanie następującej skali ⁽³²⁾: Istotność wpływu należy oceniać w stosunku do każdego elementu docelowego danego obszaru. Jeżeli wpływ na choćby jeden element docelowy oznaczony jest jako -2", oznacza to automatycznie, że wpływ na spójność obszaru jest niekorzystny i nie należy udzielać zezwolenia na takie przedsięwzięcie w ramach procedury określonej w art. 6 ust. 3.

⁽³¹⁾ Lambrecht H., Trautner J., Fachinformationssystem und Fachkonventionen zur Bestimmung der Erheblichkeit im Rahmen der FFH-VP – Endbericht zum Teil Fachkonventionen, Schlussstand Juni 2007, 2007. (Ekspercki system informacyjny i eksperckie zasady oceniania istotności w ramach odpowiedniego oceniania – Sprawozdanie końcowe dotyczące części o zasadach eksperckich, stan końcowy z czerwca 2007 r. Sporządzone w języku niemieckim).

⁽³²⁾ Stosowanie tej skali zalecano ekspertom uprawnionym do przeprowadzania odpowiednich ocen w Republice Czeskiej i skala ta jest przez nich stosowana od 2007 r. – http://www.mzp.cz/cz/hodnoceni_vyznamnosti_vlivu_koncepci.

Wartość	Pojęcie	Opis	Przykłady
-2	Istotny niekorzystny wpływ	<p>Istotny niekorzystny wpływ. Wyklucza wdrożenie planu/przedsięwzięcia</p> <p>Istotne zakłócanie spokoju siedliska lub niepokojenie populacji gatunku lub jej znacznej części lub niszczycielski wpływ na siedlisko lub populację gatunku lub jej znaczną część; istotne zakłócanie potrzeb ekologicznych w odniesieniu do siedliska lub gatunku; istotny wpływ na siedlisko lub naturalny rozwój danego gatunku. Pod pewnymi warunkami wpływ ten można zmniejszyć, stosując środki łagodzące.</p>	<p>Zakłócenie szlaków migracyjnych prowadzących na miejsca tarlisk gatunków anadromicznych.</p> <p>Zniszczenie siedliska przez zalanie spowodowane budową nowej tamy.</p> <p>Zmiany hydrologiczne spowodowane odstępstwem istotnie wpływającym na populację.</p>
-1	Umiarkowanie niekorzystny wpływ	<p>Ograniczony/umiarkowany/nieistotny niekorzystny wpływ. Wdrożenie planu/przedsięwzięcia nie jest wykluczone.</p> <p>Umiarkowanie uciążliwy wpływ na siedlisko lub populację gatunku; umiarkowane zakłócenia w zakresie potrzeb ekologicznych w odniesieniu do siedliska lub gatunku; marginalny wpływ na siedlisko lub naturalny rozwój danego gatunku.</p> <p>Eliminacja tego wpływu za pomocą środków łagodzących jest możliwa, lecz zastosowania środków łagodzących nie można wymusić, chyba że prawodawstwo krajowe stanowi inaczej.</p>	<p>Modernizacja – stosowanie technologii mniej szkodliwej dla ryb, budowanie przepławek na istniejących barierach.</p> <p>Wpływ na marginalne części populacji.</p> <p>Wpływ na siedlisko powszechnie występujące na otaczającym obszarze.</p>
0	Zerowy wpływ	Plan/przedsięwzięcie nie ma wyraźnego wpływu.	Występowanie na obszarze zewnętrznym.
+1	Umiarkowanie pozytywny wpływ	umiarkowanie korzystny wpływ na siedlisko lub populację gatunku; umiarkowana poprawa w zakresie potrzeb ekologicznych w odniesieniu do siedliska lub gatunku; umiarkowanie korzystny wpływ na siedlisko lub naturalny rozwój danego gatunku.	Przebudowa szczytowych elektrowni wodnych polegająca na przekształceniu ich w elektrownie przepływowe bez jazu lub tamy.
+2	Istotnie pozytywny wpływ	Istotnie korzystny wpływ na siedlisko lub populację gatunku; znacząca poprawa w zakresie potrzeb ekologicznych w odniesieniu do siedliska lub gatunku, istotnie korzystny wpływ na siedlisko lub na naturalny rozwój gatunku.	Wyburzenie elektrowni wodnej.

3. PRZYKŁADY DOBRYCH PRAKTYK W ZAKRESIE ŁAGODZENIA ODDZIAŁYWANIA I STOSOWANIA ŚRODKÓW ODBUDOWY ŚRODOWISKA W DZIEDZINIE ENERGETYKI WODNEJ

3.1. Dążenie do najlepszych możliwych warunków ekologicznych rzek w kontekście energetyki wodnej

Jak stwierdzono w poprzednim rozdziale, tylko w nielicznych dużych rzekach Europy utrzymuje się stosunkowo naturalny stan, a ich stan fizyczny na przestrzeni lat zmieniał się z rozmaitych powodów, w tym w związku z produkcją energii wodnej. **W związku z tym modernizacja istniejących elektrowni wodnych w celu poprawy ich śladu ekologicznego powinna mieć znaczenie nadrzędne w stosunku do budowy nowych.**

Można podjąć szereg środków w celu złagodzenia negatywnych oddziaływań elektrowni wodnych na ekosystemy rzeczne i otaczające je siedliska i gatunki oraz w celu poprawy ich stanu ochrony. Jest to istotna część realizacji celów ramowej dyrektywy wodnej i dwóch dyrektyw dotyczących ochrony przyrody.

Należy również poszukiwać możliwości wycofania nieefektywnych lub przestarzałych instalacji i całkowitego usunięcia ich z systemu rzecznoego. Należy zauważyć, że domyślnym działaniem, które należy podjąć zgodnie z ramową dyrektywą wodną w przypadku gdy część wód została zdegradowana przez istniejącą instalację, jest przywrócenie dobrego stanu ekologicznego rzeki. Istotne modyfikacje stanu fizycznego można wprowadzić tylko wtedy, gdy służą one również uzasadnionemu celowi, który nie może zostać osiągnięty przy pomocy innych, korzystniejszych opcji środowiskowych (zob. art. 4 ust. 3 ramowej dyrektywy wodnej, aby uzyskać więcej informacji na temat wymogów dotyczących wyznaczania silnie zmienionych jednolitych części wód / sztucznych jednolitych części wód i odpowiednich wytycznych).

Możliwości techniczne dotyczące modernizacji elektrowni wodnych i wprowadzania środków odbudowy środowiska należy oceniać indywidualnie w każdym przypadku, biorąc pod uwagę ich kumulatywne oddziaływanie. Rodzaj środków ekologicznych, jakie można zrealizować w kontekście konkretnej rzeki będzie zależeć w dużej mierze od lokalnych uwarunkowań, takich jak stan rzeki, inne trwające niekorzystne oddziaływania na długości rzeki oraz istniejące już urządzenia, a także rodzaj występujących tam gatunków i siedlisk.

3.2. Postępowanie w przypadku istniejących elektrowni wodnych oddziałujących negatywnie na obszar Natura 2000

Istniejące elektrownie wodne usytuowane na obszarach Natura 2000 lub w ich pobliżu lub oddziałujące negatywnie na te obszary muszą zawsze spełniać wymagania postanowień art. 6 ust. 2 dyrektywy siedliskowej. W szczególności **art. 6 ust. 2 nakłada obowiązek zagwarantowania, że stan obszaru nie pogorszy się w porównaniu ze stanem, w jakim znajdował się on w chwili, gdy po raz pierwszy został wyznaczony jako obszar Natura 2000.** Oznacza to, że państwa członkowskie powinny podjąć wszelkie odpowiednie działania, których podjęcia można w uzasadniony sposób oczekiwać w celu zapewnienia, aby nie nastąpiło pogorszenie stanu siedlisk lub znaczne niepokojenie gatunków.

Oznacza to, że państwa członkowskie z prawnego punktu widzenia mają obowiązek:

- zbadać zagrożenia i niekorzystne oddziaływania wynikające z obecności elektrowni wodnych w odniesieniu do gatunków i typów siedlisk, dla których wyznaczono dany obszar, oraz
- podjąć niezbędne środki zaradcze, jeżeli istniejące niekorzystne oddziaływania powodują pogorszenie lub degradację występujących tam docelowych gatunków i istniejących siedlisk.

Trybunał Sprawiedliwości potwierdził ten wymóg w sprawie *Owenduff* (C-117/00) ⁽³³⁾, w której orzekł, że naruszono art. 6 ust. 2, ponieważ nie przyjęto środków mających na celu zapobieżenie pogorszeniu stanu siedlisk gatunków, dla których wyznaczono obszar specjalnej ochrony. Wyroki TSUE w kilku sprawach ⁽³⁴⁾ dalej wyjaśniły rodzaj systemu ochrony prawnej, który należy wprowadzić dla celów art. 4 ust. 1 i 2 dyrektywy ptasiej i art. 6 ust. 2 dyrektywy siedliskowej. Podkreślają one w szczególności potrzebę **szczególnego, spójnego i kompletnego systemu prawnego, który zapewni zrównoważone zarządzanie i skuteczną ochronę odnośnych terenów** (C-293/07).

Trybunał stwierdził również naruszenia w przypadkach, w których obowiązujący system był „zbyt ogólny i nie dotyczył w szczególności obszaru specjalnej ochrony lub gatunków, które na nim żyją” (C-166/04), podjęte zostały środki, które „mają charakter częściowy i rozproszony, z których nieliczne przyczyniają się do ochrony populacji ptactwa, których sprawa dotyczy, ale nie stanowią spójnej całości” (C-418/04), lub obszary specjalnej ochrony zostały objęte „niejednorodnymi systemami prawnymi, które nie zapewniły obszarom specjalnej ochrony wystarczającej ochrony” (C-293/07). Uznał również, że czysto administracyjne lub dobrowolne środki nie były wystarczające dla celów art. 6 ust. 2 (C-96/98).

Należy zauważyć, że w odniesieniu do obszarów Natura 2000 art. 6 ust. 1 dyrektywy siedliskowej zobowiązuje również państwa członkowskie do wprowadzenia środków ochronnych, które odpowiadają ekologicznym wymaganiom typów siedlisk wymienionych w załączniku I oraz gatunków wymienionych w załączniku II żyjących na tych terenach. Oznacza to, że elektrownie wodne muszą również spełniać ambitniejsze cele ochrony niż samo zapobieganie pogorszeniu stanu określone w art. 6 ust. 2. Należy je również włączyć do programu środków w ramach planu gospodarowania wodami w dorzeczu.

Chociaż nie jest to obowiązkowe, dyrektywa siedliskowa zachęca władze odpowiedzialne za ochronę przyrody do opracowania planów zagospodarowania obszaru Natura 2000 w ścisłej współpracy z lokalnymi zainteresowanymi stronami i właścicielami danych gruntów w celu zidentyfikowania zagrożeń i niekorzystnych oddziaływań na każdy obszar Natura 2000 oraz wspólnego określenia niezbędnych środków ochronnych, które należy wdrożyć.

Dobra komunikacja operatorów elektrowni wodnych z władzami lub organami odpowiedzialnymi za planowanie zarządzania jest niezbędna i może prowadzić do włączenia środków, które mogą przynieść korzyści zarówno w zakresie celów ochrony, jak i eksploatacji elektrowni wodnych.

⁽³³⁾ Zob. również C-75/01, C-418/04, C-508/04.

⁽³⁴⁾ Zob. również sprawy C-166/97, C-96/98, C-57/89, C-44/95, C-75/01, C-415/01, C-6/04, C-508/04, C-241/08, C-491/08, C-90/10.

3.3. Wprowadzenie środków odbudowy środowiska i środków łagodzących

Istnieje możliwość wprowadzenia szerokiego zakresu środków dla istniejących i nowych elektrowni wodnych w celu ograniczenia ich skutków środowiskowych⁽³⁵⁾. Mogą one łagodzić potencjalne skutki zanim one nastąpią albo umożliwić naprawienie szkody, która została już wyrządzona. Do takich środków mogą należeć na przykład:

- przywrócenie ciągłości rzeki i migracji ryb, na przykład dzięki usunięciu starych lub przestarzałych budowli lub budowie przepławek,
- ograniczenie śmiertelności ryb, na przykład dzięki instalowaniu sit na wlotach oraz specjalnie dostosowanych turbin,
- odtworzenie odpowiedniego, zmiennego przepływu hydrobiologicznego (w tym łagodzenie niskich przepływów, przepływów dynamicznych, przepływów ryb i gwałtownie zmieniających się przepływów) oraz dynamiki osadu, która przyczynia się do poprawy struktury i funkcjonowania siedlisk słodkowodnych.

Można również wprowadzić szeroki zakres środków, aby aktywnie przywracać, ponownie łączyć lub odtwarzać cenne naturalne nadrzeczne siedliska i siedliska gatunków rzadkich i zagrożonych w celu uzyskania dodatniego wkładu netto w poprawę stanu ekologicznego rzeki zgodnie z celami ramowej dyrektywy wodnej i dyrektyw dotyczących ochrony przyrody. Rodzaj wybranego środka będzie zależeć w dużej mierze od ekologicznego stanu danej części wód, rodzaju istniejącej elektrowni wodnej, innych niekorzystnych oddziaływań i zagrożeń, a także ogólnego kosztu i możliwości poprawy sprawności i mocy wytwórczej elektrowni wodnej.

Po wdrożeniu środków należy wprowadzić systemy monitorowania w celu zapewnienia, aby osiągały one pożądany efekt, a w przeciwnym razie należy podjąć środki zaradcze w celu wyeliminowania wszelkich uchybień.

Rozróżnienie między łagodzeniem, kompensacją i odbudową środowiska

Środki łagodzące są bezpośrednio powiązane z potencjalnym oddziaływaniem i stanowią część przedsięwzięcia lub są wprowadzane przez dany organ jako warunek zatwierdzenia planu lub przedsięwzięcia. Opierają się one na zasadzie ostrożności i mają na celu usunięcie potencjalnego negatywnego oddziaływania, udaremnienie go lub ograniczenie do poziomu, na którym nie będą już negatywnie wpływać na integralność obszaru. W dniu podjęcia decyzji zezwalającej na realizację przedsięwzięcia środki łagodzące w ramach przedsięwzięcia muszą gwarantować, że nie ma uzasadnionych naukowych wątpliwości co do braku niekorzystnego wpływu na integralność przedmiotowego obszaru⁽³⁶⁾.

Środki kompensacyjne mają na celu kompensację szkód, które może spowodować przedsięwzięcie. Można je uwzględnić na podstawie art. 6 ust. 4 tylko wówczas, gdy uznano, że realizacja przyjętego planu lub przedsięwzięcia jest konieczna z przyczyn o charakterze zasadniczym, wynikających z nadrzędnego interesu publicznego, oraz że nie istnieją rozwiązania alternatywne (pkt 5).

Środki odbudowy środowiska nie muszą być powiązane z oceną oddziaływania na środowisko i mają wносить dodatni wkład netto w poprawę stanu ekologicznego już zdegradowanej rzeki zgodnie z celami ramowej dyrektywy wodnej i dyrektyw dotyczących ochrony przyrody.

Tabela

Przegląd najbardziej rozpowszechnionych środków mających na celu łagodzenie skutków magazynowania wody

Zmiany hydromorfologiczne	Główny wpływ na środowisko	Łagodzenie	Opcje środków łagodzących
Ciągłość rzeki na potrzeby ryb migrujących w górę rzeki – ograniczona lub przerwana	Ryby: nieobecność lub ograniczona liczebność populacji ryb migrujących i innych ryb rzecznych	Ciągłość rzeki dla ryb migrujących w górę jej biegu	— Pochylnia — Przepławka — Kanał obejściowy

⁽³⁵⁾ Należy zwrócić uwagę na znaczącą różnicę między środkami łagodzącymi a środkami kompensacyjnymi lub środkami odbudowy środowiska (zob. pkt 5.3, s. 80).

⁽³⁶⁾ Zob. wyrok Trybunału Sprawiedliwości w sprawie C-142/16 <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-142/16> omawiany na stronie 45. Zob. również strona 47, gdzie znajdują się przykłady potencjalnych środków łagodzących dla energetyki wodnej.

Zmiany hydromorfologiczne	Główny wpływ na środowisko	Łagodzenie	Opcje środków łagodzących
Ciągłość rzeki dla ryb migrujących w dół jej biegu – ograniczona lub przerwana	Ryby: nieobecność lub ograniczona liczebność populacji ryb migrujących i innych ryb rzecznych	Ciągłość dla ryb migrujących w dół rzeki	<ul style="list-style-type: none"> — Turbiny mniej szkodliwe dla ryb — Sita dla ryb — Kanał obejściowy — Przepławka
Sztucznie ekstremalne niskie przepływy lub wydłużone niskie przepływy	Zmniejszona liczebność gatunków roślin i zwierząt Zmiany w składzie gatunków roślin i zwierząt	Niski przepływ	<ul style="list-style-type: none"> — Zapewnić dodatkowy przepływ — Zmiany morfologii rzeki
Utrata lub zmniejszenie przepływów w sposób powodujący, że nie są wystarczające do rozpoczęcia i podtrzymania migracji ryb	Nieobecność lub zmniejszona liczebność ryb migrujących	Przepływ ryb	Zapewnienie przepływu ryb
Utrata, zmniejszenie lub brak zmiennych przepływów wystarczających do spłukiwania	Zmiana / zmniejszenie liczebności gatunków ryb i bezkręgowców	Zmienny przepływ	<ul style="list-style-type: none"> — Pasywna zmienność przepływu — Aktywna zmienność przepływu
Szybkie zmiany przepływu (w tym krótkotrwałe fluktuacje)	Zmniejszenie liczebności gatunków zwierząt i roślin w wyniku utykania na płyciźnie i wypłukiwania	Szybko zmieniające się przepływy	<ul style="list-style-type: none"> — Zbiornik lub zbiorniki wyrównawcze (wewnętrzne) — Przeniesienie kanału odpływowego — Obniżenie natężenia przepływu — Modyfikacja morfologii rzeki — Zbiorniki wyrównawcze (zewnętrzne)
Zmiana ogólnych warunków fizyczno-chemicznych zarówno w górze, jak i w dole rzeki (np. temperatura, przesylenie itp.)	Zmieniony skład lub wzrost zbiorowości dużych bezkręgowców lub ryb oraz śmiertelność ryb	Zmiana fizyczno-chemiczna	<ul style="list-style-type: none"> — Elastyczne ujęcie wody — Wielopunktowe ujęcie wody — Zarządzanie poziomem zbiornika
Ciągłość rzeki pod względem transportu osadów uległa przerwaniu lub zmniejszeniu, co doprowadziło do zmian w składzie podłoża	Ograniczenie liczebności ryb i bezkręgowców oraz zmiany w składzie gatunkowym	Zmiany w osadach	<ul style="list-style-type: none"> — Mechaniczny rozpad warstwy ochronnej łóżyska rzeki — Usuwanie osadów — Ponowne wprowadzenie osadów (struktury ujęcia wody) — Ponowne wprowadzenie osadów (zbiorniki) — Przywrócenie procesów erozji bocznej — Wprowadzenie mobilizujących przepływów
Sztucznie ekstremalne zmiany poziomu jeziora, obniżenie jakości i zasięgu siedlisk płytkiej wody i strefy brzegowej	Ograniczenie liczebności gatunków roślin i zwierząt Zmiany w składzie gatunkowym	Zmiana poziomu jeziora	<ul style="list-style-type: none"> — Zmniejszenie poboru wody — Zwiększenie dopływu — Utworzenie zatoki lub zatok — Zarządzanie siedliskami przybrzeżnymi / na płytkich wodach — Połączenia z dopływami — Sztuczne pływające wyspy

Zmiany hydromorfologiczne	Główny wpływ na środowisko	Łagodzenie	Opcje środków łagodzących
Odwodniona linia brzegowa i zmniejszony przepływ rzeki – spiętrzona rzeka	Zmiany w składzie gatunków roślin i zwierząt (np. faworyzowanie gatunków nietolerujących niepokojenia / gatunków żyjących na spokojnych wodach)	Spiętrzone rzeki (retencja powierzchniowa)	<ul style="list-style-type: none"> — Kanał obejściowy — Zmniejszenie poziomu magazynowania — Udoskonalenia siedlisk w kanałach — Ponowne połączenie boczne

Źródło: Na podstawie tabeli 3 w sprawozdaniu grupy roboczej „Report on a common understanding of using mitigation measures for reaching good ecological potential for heavily modified water bodies, część 2: Impacted by water storage”⁽³⁷⁾.

W elektrowniach wodnych szczególną uwagę poświęca się często potencjalnemu zakresowi technik, które można wykorzystać do przywrócenia lub ułatwienia przemieszczania się ryb i innych gatunków fauny wodnej w górę lub w dół rzek w systemach rzecznych. Jest to rozwijająca się nauka, w której różnorodne techniki i innowacyjne rozwiązania są regularnie testowane i ponownie oceniane. Nie prowadzi to jednak do rozwiązania wszystkich problemów.

Istnieje zbyt wiele przykładów rodzajów środków wspomagających migrację ryb, które zostały wprowadzone jako domniemane środki łagodzące, ale okazały się albo nieskuteczne, albo nawet szkodliwe dla populacji ryb, którym miały pomóc. Może to wynikać z tego, że urządzenia były nieprzemyślane i nie nadawały się do zamierzonego celu lub że nie uwzględniały kumulatywnego oddziaływania innych istniejących przeszkód na danym odcinku rzeki. Może to być również spowodowane tym, że warunki obsługi urządzenia lub zarządzania nim nie były przestrzegane lub że nie istniał żaden system monitorujący, umożliwiający sprawdzenie, czy urządzenie faktycznie spełnia rolę, do której zostało zaprojektowane.

Z tego powodu ważne jest nie tylko zapewnienie, aby przepławka lub dostosowana turbina zostały zbudowane zgodnie z najnowocześniejszymi inwestycjami w tym sektorze i bieżącymi najlepszymi praktykami, ale także zapewnienie solidnego systemu monitorowania, który dostarczałby informacji zwrotnych na temat ich skuteczności. Zasadniczo monitorowanie powinno wykazać, że urządzenie umożliwia dostęp do przepławki wszystkim gatunkom rzecznych, oraz że zdecydowana większość (na przykład 85 %) może przedostać się przez nie żywa.

W przypadku przepławk, w miejscach, gdzie jest to możliwe, należy dążyć do stosowania przepławk przypominających warunki naturalne, ponieważ ogólna zasada brzmi, że im bardziej przepławka przypomina warunki naturalne, tym lepiej działa. Wybór najwłaściwszego rodzaju przepławki (np. pionowy otwór, obejście, pochylnia skalna, winda) w dużej mierze zależy od lokalnych warunków (wysokość bariery, cechy nurtu, użyteczność sąsiednich obszarów itp.) i wymaga starannego zbadania w każdym indywidualnym przypadku.

Podobnie wpływ turbin na ryby jest zwykle znaczący, ale czasami można go ograniczyć, dokonując pewnych adaptacji geometrii turbiny i sposobu jej działania. Jak dotąd jednak takie dostosowane turbiny nie gwarantowały, że żadna ryba nie zostanie zabita lub że turbina nie będzie stanowić już bariery dla migracji. W tym przypadku również należy oceniać i monitorować skuteczność indywidualnie dla każdego przypadku.

Projektowanie przepławk lub dostosowanych turbin powinno być również uzależnione od oceny kumulatywnego oddziaływania barier w systemie rzecznych na większą skalę. Budowa jednej przepławki wzdłuż rzeki przepelnionej przeszkodami może okazać się kosztowna i nieefektywna. Dlatego ważne jest, aby przyjąć bardziej strategiczne podejście do wszystkich przeszkód na danym odcinku rzeki w celu podjęcia decyzji o najlepszym działaniu zaradczym.

Konieczne jest również posiadanie regularnego planu obsługi wszystkich nowych konstrukcji. Wiele przepławk lub turbin nie będzie już skuteczne w perspektywie średnioterminowej i długoterminowej, jeśli nie będą konserwowane wystarczająco regularnie.

Kiedy przepławka jest uważana za odpowiedni środek łagodzący?

Ustalenia na podstawie wyroku Trybunału Sprawiedliwości 142/16 w sprawie elektrowni węglowej Moorburg

Elektrownia węglowa Moorburg jest usytuowana w porcie hamburskim na południowym brzegu południowej odnogi Łaby. Jest to szlak migracyjny niektórych gatunków ryb wymienionych w załączniku II do dyrektywy siedliskowej i jako taki ma ważne znaczenie dla szeregu obszarów Natura 2000, których cele ochrony obejmują te gatunki, położonych powyżej jazu Geesthacht (Niemcy). Obszary te **znajdują się do około 600 km od tej elektrowni**. W biegu Łaby między elektrownią Moorburg a obszarami Natura 2000 znajduje się jaz Geesthacht.

⁽³⁷⁾ <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/working-group-ecostat-report-common-understanding-using-mitigation-measures-reaching-good-ecological>.

Pozwolenie na budowę elektrowni Moorburg, wydane w dniu 30 września 2008 r., zostało poprzedzone oceną oddziaływania na środowisko na podstawie niemieckiego prawa wodnego. Ocena ta zawierała wniosek, że pozwolenie było zgodne z celami ochrony obszarów Natura 2000 z uwagi na podjęte przez operatora zobowiązanie do utworzenia w odległości około 30 km od elektrowni, na jazie Geesthacht, drugiej przeplawki dla ryb. W związku z tym istniał zamiar zrekompensowania strat okazów spowodowanych funkcjonowaniem systemu chłodzenia elektrowni, który wymaga poboru dużych ilości wody do chłodzenia elektrowni Moorburg (przeplawka). Ponadto w ocenie oddziaływania była mowa o wieloetapowym monitorowaniu mającym na celu zweryfikowanie skuteczności tego środka. Komisja uznała, że dany organ błędnie uznał przeplawkę za środek łagodzący szkody.

Ustalenia Trybunału:

„Dla upewnienia się, że przedsięwzięcie budowy elektrowni Moorburg nie wpłynie niekorzystnie na integralność rozpatrywanych obszarów „Natury 2000”, władze niemieckie powinny były uwzględnić środki ochronne włączone w to przedsięwzięcie budowlane. W tym względzie z utrwalonego orzecznictwa wynika, że stosowanie zasady ostrożności w ramach wykonania art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej wymaga od właściwego organu krajowego uwzględnienia w szczególności **środków ochronnych włączonych w przedsięwzięcie, mających na celu uniknięcie lub ograniczenie ewentualnych bezpośrednich niekorzystnych skutków dla tego terenu, aby zapewnić, że przedsięwzięcie to nie będzie wpływać niekorzystnie na integralność terenu chronionego** ([...] C-521/12, [...] C-387/15 i C-388/15 [...]).

Należy zaznaczyć, że w niniejszej sprawie z akt przedłożonych Trybunałowi wynika, iż [...] przeplawka mogłaby prowadzić do wzmocnienia zasobów ryb migrujących, dając tym gatunkom możliwość szybszego dotarcia do ich obszarów reprodukcyjnych w średnim i górnym biegu Łaby. Wzmocnienie zasobów miałyby kompensować straty przy elektrowni Moorburg i dzięki temu nie doszłoby do istotnego niekorzystnego oddziaływania na cele ochrony obszarów „Natury 2000” usytuowanych powyżej tej elektrowni.

Niemniej z oceny oddziaływania wynika, że nie zawiera ona ostatecznych obserwacji co do skuteczności przeplawki, lecz **ogranicza się do wyjaśnienia, że skuteczność ta zostanie potwierdzona dopiero po wielu latach monitorowania**.

Dlatego należy stwierdzić, że w chwili wydania pozwolenia przeplawka, nawet jeżeli miała ograniczyć istotne oddziaływanie wywoływane bezpośrednio na obszarach „Natury 2000” usytuowanych powyżej elektrowni Moorburg, **nie mogła zagwarantować**, wraz z innymi środkami wspomnianymi w pkt 35 niniejszego wyroku, braku jakichkolwiek racjonalnych wątpliwości co do faktu, że elektrownia ta nie będzie niekorzystnie oddziaływać na integralność terenu w rozumieniu art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej.

Co się tyczy prognoz, na których była oparta ocena oddziaływania, należy zaznaczyć, że dostarczone obserwacje za lata 2011–2014 zostały złożone przez Republiką Federalną Niemiec po wydaniu pozwolenia z dnia 30 września 2008 r.

W tym względzie należy przypomnieć, że **to w momencie wydania decyzji pozwalającej na realizację przedsięwzięcia nie może ono budzić, z naukowego punktu widzenia, żadnych racjonalnych wątpliwości** co do braku niekorzystnego oddziaływania na integralność danego terenu (wyrok z dnia 26 października 2006 r., Komisja /Portugalia, C-239/04, EU:C:2006:665, pkt 24 i przytoczone tam orzecznictwo).

Komisja stwierdziła także, że miasto Hamburg wydało pozwolenie nie uwzględniając w ocenie oddziaływania elektrowni Moorburg możliwych skutków skumulowanych wraz z tymi wynikającymi z istnienia elektrowni szczytowo-pompowej Geesthacht, która powstała w 1958 r. i nie dysponuje specjalnymi instalacjami dla ochrony ryb. Zdaniem Komisji nie ma znaczenia, że elektrownia szczytowo-pompowa Geesthacht została zbudowana przed upływem terminu transpozycji dyrektywy siedliskowej, gdyż przepisy art. 6 ust. 3 tej dyrektywy nie ograniczają się tylko do planów i przedsięwzięć zatwierdzonych lub zakończonych po upływie tego terminu.

Ustalenia Trybunału

Artykuł 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej wymaga od władz krajowych, aby uwzględniły w ramach badania skutków skumulowanych wszystkie przedsięwzięcia, które wraz z przedsięwzięciem, dla którego wnosi się o wydanie pozwolenia, mogą w istotny sposób oddziaływać na cele realizowane przez tę dyrektywę, **nawet jeżeli istniały one przed datą transpozycji tej dyrektywy**.

Nie można wyłączyć z oceny oddziaływania opartej na art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej przedsięwzięć, które tak jak elektrownia szczytowo-pompowa Geesthacht mogą w połączeniu z przedsięwzięciem, którego dotyczy ocena oddziaływania, spowodować pogorszenie lub niepokojenie, które mogą niekorzystnie oddziaływać na ryby migrujące występujące w rzece, i w konsekwencji pogorszenie stanu danego terenu w kontekście celów dyrektywy siedliskowej.

Dokument techniczny Międzynarodowej Komisji Ochrony Dunaju: „Measures for ensuring fish migration at transversal structures”

Celem dokumentu jest poinformowanie państw naddunajskich o istniejących rozwiązaniach technicznych w celu przywrócenia ciągłości rzeki na potrzeby migracji ryb. Wzięto pod uwagę wszelkie aktualnie dostępne wytyczne dotyczące zlewni górnego Dunaju. Porównanie tych wytycznych wykazało, że ich ogólna struktura i treść są zasadniczo spójne i że rozbieżności są w większości przypadków jedynie marginalne. Ponieważ większość dokumentów jest dostępna tylko w języku niemieckim, dokument ma na celu przedstawienie najważniejszych faktów w języku angielskim.

<https://www.icpdr.org/main/practical-advice-building-fish-migration-aids>

3.4. Przykłady dobrych praktyk w zakresie łagodzenia lub odbudowy środowiska

Poniższe przykłady dobrych praktyk ilustrują, jak wprowadzono do elektrowni wodnych różne rodzaje środków łagodzenia lub odbudowy środowiska w rozmaitych okolicznościach.

Zarządzanie obszarami słodkowodnymi Natura 2000 w Anglii zwłaszcza w odniesieniu do elektrowni wodnych i specjalnych obszarów ochrony rzek (SOO).

Natural England to agencja odpowiedzialna za zapewnianie doradztwa w odniesieniu do terenów chronionych w Anglii, w tym terenów Natura 2000. Podejście agencji Natural England do podejmowania decyzji dotyczących obszarów słodkowodnych jest ukierunkowane na siedliska, ale uwzględnia także gatunki. Cele agencji opierają się na naturalnym funkcjonowaniu ekosystemu z ochroną gatunków słodkowodnych jako charakterystycznych elementów naturalnie funkcjonującego ekosystemu, tam gdzie jest to możliwe.

Przyjęto holistyczne podejście do cech siedlisk słodkowodnych – siedlisko rzeczne (np. załącznik I do dyrektywy siedliskowej – punkt 3260: wody bieżące z roślinnością *Ranunculion fluitantis* oraz *Callitriche-Batrachion*) obejmuje cały korytarz rzeki i znajdujące się tam wszystkie małe biotopy. Kluczowe elementy naturalnych funkcji siedliska (ustrój wodny rzeki, naturalny stan morfologii i osadów, skład chemiczny wody i brak bezpośredniego stresu biologicznego, takiego jak obecność gatunków obcych) stanowią nieodłączną część celów uzgodnionych dla cech siedliska. Docelowe poziomy naturalności w odniesieniu do tych elementów są określone w wytycznych dla Zjednoczonego Królestwa dotyczących terenów chronionych. Wpływ na te elementy naturalnego funkcjonowania jest przedmiotem szeregu środków ochrony i odtwarzania.

Podejście to ma dużo wspólnego z celami odnoszonymi do stanu ekologicznego w ramowej dyrektywie wodnej, ale różni się jeżeli chodzi o poziom ostrożności stosowany w podejmowaniu decyzji, poziom ambicji w kwestii ochrony naturalnych funkcji i naprawiania uprzednio powstałych szkód oraz poziom uwzględnienia skutków dla naturalnego funkcjonowania ekosystemu. Podejście pokrywa się także z zasadami przystosowania się ekosystemów słodkowodnych do zmiany klimatu, które wymagają koncentrowania się na przywracaniu naturalnych funkcji.

Angielska sieć wód powierzchniowych (włącznie ze słodkowodnymi SOO) obejmuje wiele tysięcy obiektów przegradzających dolinę rzeki, które znacząco wpływają na funkcje naturalnych ekosystemów rzek i jezior. Niektóre z nich to duże obiekty, wywierające poważne skutki środowiskowe, natomiast inne są małe, liczne i powodują znaczące kumulatywne oddziaływanie. Wiele z nich wiąże się z istniejącymi zezwoleniami na pobór wody, które mogą być wykorzystywane lub nie. Niektóre zbudowano w celu wytwarzania energii wodnej, natomiast wiele można by było zmodernizować.

Sporządzono plany odtworzenia w celu usunięcia zmian fizycznych na specjalnych obszarach ochrony rzek, tam gdzie jest to możliwe, aby przywrócić naturalne funkcje siedlisk. Jest to ambitny i długofalowy program, który rozpoczęto dziesięć lat temu (Wheeldon i in. 2015 r.). Istnieją również programy mające na celu łagodzenie stresu związanego z poborem wody i zanieczyszczeniami oraz wyeliminowanie gatunków obcych.

Wspólnie z organem regulacyjnym ds. wody w Anglii (Agencją ochrony środowiska) sporządzone zostało wspólne oświadczenie organów regulacyjnych w sprawie energii wodnej w celu określenia procesu podejmowania decyzji związanego z terenami chronionymi. Uznano w nim potrzebę stosowania środków ostrożności w odniesieniu do środowiska, odpowiedniego rozważenia skumulowanych skutków oraz podejmowania decyzji w świetle szczególnych celów ochrony terenu i związanych z nim planów odtwarzania.

Jeżeli zgodnie z planem odtwarzania rzek Natura 2000 uznano obiekt przegradzający dolinę rzeki za niemożliwy do przesunięcia lub gdy usunięcie takiej struktury będzie czasochłonne, może on być wykorzystany do wytwarzania energii wodnej (na stałe lub tymczasowo). Powinno się jednak zmodernizować obiekt, aby zminimalizować jego wpływ na naturalne funkcje siedliska i powinny również zostać spełnione docelowe wartości w warunkach naturalnego przepływu (w tym ograniczenia dotyczące skumulowanego zasięgu uszczuplonych zasobów wody w górnym i dolnym biegu spowodowanych poborem wody). Mając na względzie cele chronionych obszarów słodkowodnych w Anglii oraz środki ostrożności i ambicje związane z odtworzeniem naturalnych funkcji siedlisk słodkowodna sieć Natura 2000 nie leży w zasięgu zainteresowań inwestycji hydroenergetycznych. W pewnych lokalnych warunkach cele energetyki wodnej mogą być zgodne z celami Natura 2000, ale większe możliwości istnieją poza terenami chronionymi w szerszej sieci wód powierzchniowych.

Jeśli inwestycje hydroenergetyczne są szczególnie istotne dla sieci Natura 2000, ale sprzeczne z celami ochrony, można dowiedzieć słuszności nadrzędnego interesu publicznego. Alternatywne rozwiązania obejmujące inne formy energii odnawialnej o mniejszym wpływie na ochronę przyrody prawdopodobnie mogą być jednak bardziej opłacalne.

<http://publications.naturalengland.org.uk/publication/5478339747774464?category=5605910663659520>

Uwalnianie kontrolowanych powodzi z elektrowni wodnych na rzece Ebro (Hiszpania)

W Hiszpanii ustanowiono kontrolowane powodzie zgodnie z prawem w 2008 r. Od tego momentu przeprowadzono wiele powodzi na rzekach obszaru śródziemnomorskiego. Na przykład od 2002 r. obliczono i uwolniono kontrolowane powodzie w dolnym biegu rzeki Ebro (północno-wschodnia Hiszpania) z kompleksu tam, który służy do regulacji rzeki (tamy Mequinenza, Ribarroja i Flix).

Głównym celem tych powodzi jest kontrola populacji makrofitów i poprawa procesów sedymentacji w kanale (Tena i in., 2013 r.). Kompleks tam zbudowany w latach 1948–1969 ma całkowitą pojemność retencyjną około 1 700 hm³. System zbiorników został utworzony w następujących celach: wytwarzanie energii wodnej, zaopatrzenie w wodę (w tym zaopatrzenie w wodę elektrowni jądrowej znajdującej się w dole rzeki) oraz kontrola przeciwpowodziowa.

Uwolnieniami powodzi z tam zarządzał operator hydroelektryczny (Endesa Generación S.A.), a urząd ds. dorzecza rzeki Ebro je kontrolował. W 2002 r. osiągnięto porozumienie między operatorem hydroelektrycznym, organami ds. wody i środowiskiem naukowym, by promować uwolnienia powodzi. Od tamtej pory kontrolowane powodzie są przeprowadzane regularnie dwa razy w roku (na jesieni i na wiosnę). Przepływy powodziowe zwykle wymagają uwolnienia około 36 hm³ w ciągu 16 godzin, przy czym szczytowe przepływy wynoszą 900–1 300 m³/s.

Projekt oraz skutki tych powodzi były monitorowane i omawiane w kilku badaniach (Batalla i in., 2006 r.; Batalla i Vericat, 2009 r.; Tena i in., 2013 r.). Obliczony i przeanalizowany koszt uwolnienia wykazał, że koszt powodowania sztucznych powodzi jest równy kosztowi dostarczenia na rynek małego ułamka energii i całkowitych rocznych przychodów (0,17 % dla dwóch rocznych kontrolowanych powodzi) (Gómez i in., 2014 r.).

Odniesienia

Gómez, C.M., Pérez-Blanco, C.D. i Batalla, R.J. 2014 r. „Tradeoffs in river restoration: Flushing flows vs hydropower generation in the Lower Ebro River”, Hiszpania. *Journal of Hydrology* 518: s. 130–139.

Krajowa strategia ramowa w odniesieniu do migrujących gatunków ryb we Francji

W rzekach Francji żyje 11 gatunków ryb diadromicznych, które migrują na dużych odległościach między morzem a słodkimi wodami, aby wypełnić swój złożony cykl życia. Wiele z tych gatunków, np. jesiotr europejski, łosoś atlantycki, aloza i minóg rzeczny, jest chronionych na podstawie unijnej dyrektywy siedliskowej. Jednak pomimo wysiłków podejmowanych, aby te gatunki chronić, ich sytuacja wciąż jest niekorzystna zarówno we Francji, jak i w innych miejscach UE.

Po rozpoznaniu skali problemów, przed którymi stoją te gatunki we Francji, w 2010 r. Ministerstwo ekologii i zrównoważonego rozwoju opracowało **krajową strategię w celu ochrony migrujących gatunków ryb**. Strategia ta, opracowana jako zmieniająca się strategia ramowa, wyznacza szereg ogólnych celów i założeń, które na przestrzeni czasu można dostosowywać stosownie do zdolności gatunków do odtworzenia.

Ponieważ wiele różnych organów administracji i wiele zainteresowanych stron było zaangażowanych w ochronę, wykorzystanie i odtworzenie lub odczuwało potencjalne skutki tych działań, od początku podjęto znaczące starania mające na celu **zaangażowanie wszystkich zainteresowanych stron w opracowywanie strategii**, tak aby zaaprobowaly one ogólnie przyjęte podejście i były gotowe do udziału w jego wdrażaniu. Ministerstwo zrównoważonego rozwoju formalnie przyjęło strategię w 2010 r.; zaaprobowali ją wszyscy zainteresowani.

We Francji w ramach kilku planów gospodarowania wodami w dorzeczu (znanych jako *Schémas directeurs d'aménagement et de gestion des eaux*, SDAGE) proponuje się znaczną liczbę środków mających na celu poprawę sytuacji obecnych tam migrujących gatunków jak określono w strategii krajowej.

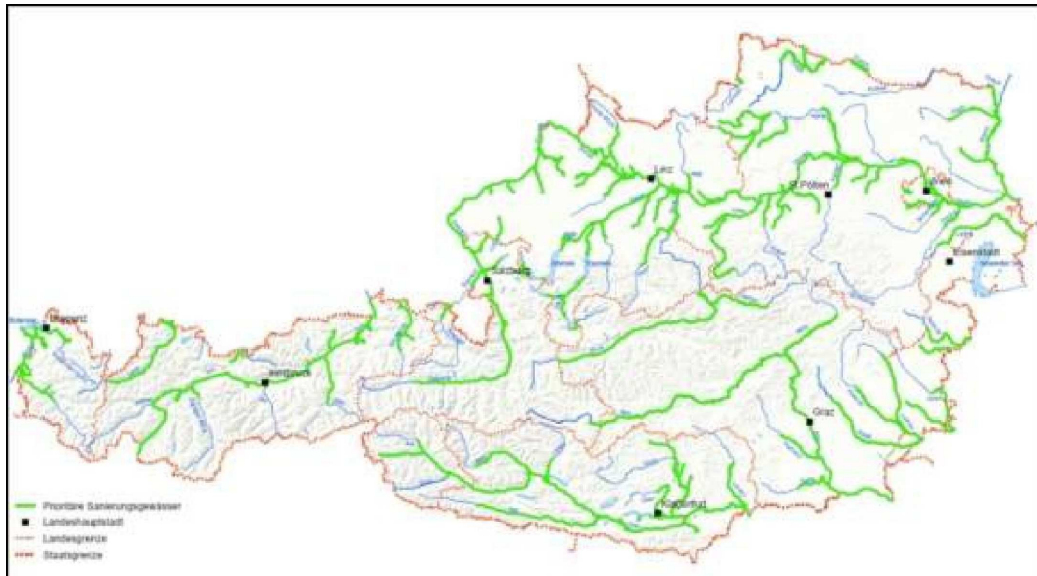
Krajowy plan przywrócenia ciągłości rzek, przyjęty w 2010 r., również odgrywa istotną rolę we wdrażaniu krajowej strategii dla migrujących gatunków. Plan ten opiera się na pięciu filarach:

- stworzenie **krajowego wykazu** 60 000 przeszkód, które powodują znaczące konsekwencje dla funkcjonowania ekosystemu wodnego;
- **określenie priorytetowych obszarów**, w których powinno się podejmować działania na poziomie każdego dorzecza (zgodnie z planem „*Grenelle de l'Environnement*” w odniesieniu do zielonej i niebieskiej infrastruktury).
- dokonanie przeglądów programów zarządów gospodarki wodnej, aby **udostępnić potrzebne finansowanie dla prac w zakresie odtwarzania** na obszarach priorytetowych;
- **mobilizacja służb policji wodnej** w ramach wieloletniego programu kontroli przeszkód, które najbardziej zakłócają migrację ryb;
- **ocena korzyści dla środowiska** środków odtworzenia oraz zapewnienie ścisłego monitorowania ich skutków.

Referentiel des obstacles a L'ecoulement: une cartographe nationale des obstacles sur les cours d'eau: <http://www.eaufrance.fr/referentiel-des-obstacles-a-l>

Priorytety dotyczące hydromorfologicznej odbudowy w Austrii

Niekorzystne oddziaływania hydromorfologiczne, takie jak pobór wody, retencja powierzchniowa i rzuty, dotyczą znacznych części jednolitych części wód w Austrii. Stanowi to w dużej mierze powód, dla którego dwie trzecie rzek nie są w dobrym stanie ekologicznym zgodnie z ramową dyrektywą wodną (BMLFUW 2014). W ostatnim austriackim projekcie planu gospodarowania wodami w dorzeczu, opublikowanym w 2015 r., wyznaczono priorytety w odniesieniu do polepszenia hydromorfologii austriackich rzek. W projekcie podkreślono zapotrzebowanie na środowiskowe programy rewitalizacji na dużą skalę w celu poprawy struktury rzeki i pomocy w odtwarzaniu zagrożonych reofilnych gatunków ryb. Odbudowa dynamicznych teras zalewowych i ich stref przesunięć nie tylko przyczyni się do polepszenia stanu ekologicznego zgodnie z ramową dyrektywą wodną, ale powinna także przyczynić się do poprawy stanu ochrony znajdujących się tam obszarów Natura 2000, gatunków i siedlisk.

Priority areas for revitalisation – hydromorphological pressures (Source: @NGP 2015)⁸

Górny bieg rzeki Mur, uważany za obszar priorytetowy, był przedmiotem kilku głównych projektów odbudowy, często współfinansowanych na podstawie unijnego programu LIFE (³⁸). Dzięki tym projektom stworzono nowe struktury rzeki, a meandry ponownie przyłączono do rzeki Mur. Częściowo usunięto również sztuczne struktury umocnienia brzegów na łącznej długości 4,7 km. Udrożniło to ponad 90 km rzeki, umożliwiając swobodny przepływ ryb.

Prace nad dalszymi siedmioma nowymi sekcjami rzeki kontynuowane są na podstawie drugiego projektu w ramach programu LIFE. Jednak pogodzenie potrzeb określonych w ramowej dyrektywie wodnej, dyrektywie ustanawiającej sieć Natura 2000 i dyrektywie powodziowej z wymogami wytwarzania energii odnawialnej na całej długości (330 km) rzeki na terenie Austrii nadal stanowi problem. W celu rozwiązania tego problemu właściwe organy opracowały w porozumieniu z zainteresowanymi stronami nowy plan, który obejmuje starannie opracowany program podziału na priorytetowe strefy ekologiczne, strefy kompromisu i strefy, których nie dotyczą żadne szczególne ograniczenia lub które nie są przedmiotem szczególnego zainteresowania (głównie na środkowych i niższych odcinkach rzeki). W planie, który jest ważny do 2022 r., określono podstawy zapewnienia zgodności z obowiązkowymi celami w zakresie energii przy jednoczesnym zachowaniu/polepszeniu stanu ekologicznego rzeki zgodnie z unijnymi prawami ochrony środowiska.

Projekt Kembs: program integracji dużych istniejących elektrowni wodnych ze środowiskiem, Francja

Tama w Kembs przekierowuje wodę do Wielkiego Kanału Alzackiego, na którym znajdują się cztery elektrownie wodne. Na rzekę Stary Ren (niem. *Alter Rhein*), rozciągającą się na odcinku 50 km poniżej tamy, od XIX wieku silny wpływ mają wały. W związku z tym, że program Kembs dotyczy trzech państw, które mają różne opinie na temat sposobu zajmowania się środowiskiem, przedsiębiorstwo Électricité de France, zamiast podejmować próbę osiągnięcia precyzyjnej równowagi układu „wpływ/łagodzenie”, postanowiło przyjąć **zintegrowane podejście** w sprawie osiągnięcia poprawy stanu środowiska.

⁽³⁸⁾ [https://restorerivers.eu/wiki/index.php?title=Case_study%3AAustria_Upper_Mur_-_River_widening_Lässer_Au_\(LIFE%2B_\(LIFE%2B_08_NAT_A_614\)\)_„Inner-Alpine_river_basin_management_-_Upper_River_Mur_-_murerleben_II%22_2010-2015\)](https://restorerivers.eu/wiki/index.php?title=Case_study%3AAustria_Upper_Mur_-_River_widening_Lässer_Au_(LIFE%2B_(LIFE%2B_08_NAT_A_614))_„Inner-Alpine_river_basin_management_-_Upper_River_Mur_-_murerleben_II%22_2010-2015)).

Spowodowało to:

- **istotne zwiększenie przepływu hydrobiologicznego**: przy zmiennym reżimie rzeki przepływ zrzutu wykazuje w ciągu dnia wahania w zależności od naturalnego przepływu na dopływie do zbiornika. Zbudowano nową elektrownię (8,5 MW, 28 GWh), żeby ograniczyć straty energii i zapewnić codzienną modulację przepływu na rzece Stary Ren,
- duże **przemieszczenia geomorfologiczne** na rzece Stary Ren, obejmujące dostarczanie żwiru z nowej elektrowni i wdrażanie oryginalnej koncepcji kontrolowanej erozji,
- działania mające na celu **zapewnienie migracji ryb** (wzdłużnych i bocznych) oraz **przywrócenie terenów podmokłych**.

Przykłady środków ochrony środowiska obejmują:

- **Połączenie między Wielkim Kanałem Alzackim a terenem podmokłym obszaru „Petite Camargue Alsacienne”**. Na tym obszarze chronionym znajduje się **sieć stawów i małych dróg wodnych** ponownie połączonych z Wielkim Kanałem Alzackim, jak również dwie nowe przepławki.
- **Kontrolowana erozja**: W związku z tym innowacyjnym pomysłem wykorzystuje się występującą podczas powodzi **naturalną zdolność do erozji w celu ponownego doprowadzania do rzeki Stary Ren kruszyw** po zdemonstrowaniu wałów. Przywrócenie luźnego podłoża żwirowego (w połączeniu ze zmiennym natężeniem przepływu) pozwoli rybnom na składanie ikry i umożliwi rozwój pionierskiej roślinności. Użyto modelu w małej skali, aby określić minimalny zakres wykopów niezbędnych do aktywowania erozji.
- **Odzyskanie prastarej odnogi rzeki Ren i powiązanego z nią środowiska**: Ten duży projekt odbudowy rozpoczęto w 2013 r. Projekt ten obejmuje **przekształcenie 100 ha pól kukurydzy i odtworzenie 8 km starej odnogi ramienia rzeki**. Ten odtworzony obszar należy obecnie do obszaru chronionego „Petite Camargue Alsacienne”, który jest partnerem w tym projekcie.

W ramach tego zintegrowanego projektu poprawiono jakość kompleksu elektrowni wodnych w zakresie środowiska pomimo strat energii wynikających ze zwiększonego przepływu hydrobiologicznego (częściowo odzyskanej dzięki nowym elektrowniom).

<http://alsace.edf.com/wp-content/uploads/2015/06/20150610-Renaturation-Kembs-EDF-PCA.pdf>

Ponowna aktywacja transportu osadu wzdłuż szeregu 11 elektrowni wodnych wzdłuż transgranicznego Wysokiego Renu

W sumie woda jest retencjonowana na długości 73 km rzeki Ren od Jeziora Bodeńskiego do Bazylei, a tylko na trzech odcinkach, na których istnieje swobodny przepływ, zapewnione są bardziej naturalne warunki. Transport osadu i równowaga są zakłócone i w znacznym stopniu naruszone nie tylko przez tamy i jazy w głównym nurcie rzeki, lecz także przez znacznie ograniczony napływ materiału osadowego z głównych dopływów i z erodujących brzegów na skutek rozległych konstrukcji narzutów kamiennych.

Od 1990 r., w trakcie długotrwałego procesu wydawania nowych koncesji na poszczególne elektrownie wodne, problem transportu osadu dennego przez jazy omawiano jedynie w odniesieniu do obszarów objętych koncesją. Jednak **transport osadu rzeczno jest najwyraźniej problemem o dużej skali dotyczącym całego dorzecza**; jeżeli istnieje szereg elektrowni wodnych, należy problem ten rozwiązywać wspólnie na zasadach współpracy.

W 2006 r. z inicjatywy szwajcarskiej organizacji pozarządowej Rheinaubund 11 elektrowni wodnych, luźno zorganizowanych w ramach stowarzyszenia hydroenergetyki (VAR, Verband der Aare-Rhein-Kraftwerke), postanowiło stworzyć wspólną platformę (PGG, Projektgruppe Geschiebe) i razem z odpowiednimi organami rządowymi (Bundesamt für Energie, BFE, Szwajcaria, i Regierungspräsidium Freiburg, RPF, Niemcy) uruchomić i sfinansować **centralny plan ponownej aktywacji transportu osadu i ekologicznej rewitalizacji górnego biegu Renu**. PGG pełni jedynie funkcję doradczą, ale organy krajowe i regionalne uważają ten plan centralny za ekspertyzę.

Przedmiotowy plan centralny poddawany jest następującemu procesowi: 1) główna grupa ekspertów z PGG przygotowuje przetarg i umowę oraz naukowo-techniczną ocenę planu centralnego; 2) forum PGG, w którego skład wchodzi delegaci różnych zainteresowanych stron, ocenia proces obejmujący działania grupy głównej i przygotowuje plan centralny; 3) plenum PGG, złożone ze wszystkich zainteresowanych stron, informowane jest o planowanym projekcie na pierwszych warsztatach, następnie za pośrednictwem krótkich sprawozdań o postępie prac, a na końcowych warsztatach o ostatecznej wersji planu centralnego.

Cele planu centralnego są następujące:

- zapewnienie **naukowej oceny naturalnego i obecnego stanu transportu osadu** (tzn. z elektrowniami wodnymi i bez nich),

- zapewnienie podstawowej, naukowej wiedzy ogólnej o mechanizmach i modelowaniu transportu osadu, oraz
- opisanie wszystkich możliwych i technicznie wykonalnych środków i scenariuszy mających na celu poprawę transportu osadu i stanu siedlisk ryb wzdłuż całego dotkniętego odcinka rzeki.

Pierwszy etap (na którym określono organizację PGG i kwestię przygotowania planu centralnego) obejmował lata 2007–2013. Na etapie drugim, kierowanym przez organy szwajcarskie i niemieckie, plenum omawia wykonalność zaleconych pojedynczych lub połączonych środków w kontekście politycznym oraz poszukuje rozwiązań w zakresie wdrażania pewnych następczych środków. Środki te pogrupowano zgodnie z priorytetami, potencjałem dotyczącym odbudowy, analizą kosztów i korzyści oraz oceną ryzyka.

W celu uzyskania dalszych informacji zob. www.energiesdienst.de.

Certyfikacja w ramach projektu UE CH2OICE w odniesieniu do HydrO: Poprawa w zakresie czystej energii

W ramach tego projektu, realizowanego od września 2008 r. do lutego 2011 r., opracowano procedurę certyfikacji elektrowni wodnych o wysokim standardzie ochrony środowiska wykonalną z technicznego i ekonomicznego punktu widzenia. Procedura ta musiała być spójna z wymogami ramowej dyrektywy wodnej, która odnosi się do produktów z zakresu energii oznaczonych jako „zielone”, i w najwyższym możliwym stopniu zintegrowana z istniejącymi narzędziami UE, takimi jak Ecolabel, EMAS, ocena oddziaływania na środowisko i działania w zakresie zrównoważonej energii.

Projekt ten obejmował opracowanie i badanie – odnoszącej się do produktów nadających się do wprowadzenia do obrotu – metodologii operacyjnej oraz zestawu wytycznych dla wykonawców i decydentów, które odnoszą się do procedur planowania i wydawania pozwoleń. Krajami partnerskimi były: Włochy, Słowenia, Francja, Hiszpania i Słowacja. Przewiduje się, że w dłuższej perspektywie projekt ten pozytywnie wpłynie na wytwarzanie energii wodnej w Europie, ponieważ jego głównym celem jest wprowadzanie bardziej zrównoważonych rozwiązań w nowych elektrowniach i ułatwanie procedury wydawania pozwoleń.

Szczegółowe wyniki projektu

1. Ogólne podejście metodologiczne w odniesieniu do ramowej dyrektywy wodnej – partnerzy projektu uzgodnili kwestię spójnej certyfikacji, przy czym podjęto wszystkie główne, problematyczne zagadnienia wynikające z dawnych doświadczeń i ze stanowisk głównych zainteresowanych stron oraz „strategiczne” decyzje (np. czy stosować podejście ilościowe, zorientowane na cel, czy oparte na najlepszych praktykach).
2. Włochy i Słowenia zdefiniowały i zbadały swoje krajowe metody operacyjne odnoszące się do certyfikacji, opierając się na konsultacjach z krajowymi ekspertami i zainteresowanymi stronami. Wraz z zakończeniem projektu metoda certyfikacji odnosząca się do produktów nadających się do wprowadzenia do obrotu była gotowa do wdrożenia.
3. Uzgodniono wytyczne dla decydentów i przedsiębiorstw wytwarzających energię wodną w zakresie umiejscawiania i budowania „zielonych” elektrowni wodnych oraz zarządzania nimi. Wytyczne te pomagają decydentom szybko zidentyfikować instalacje „bez wpływu” – np. elektrownie znajdujące się na sztucznych „nieistotnych” jednolitych częściach wód – oraz wskazują decydentom i projektantom elektrowni wodnych, jak dostarczać właściwe informacje potrzebne do oceny elektrowni i wydania pozwolenia na nią.
4. Stworzono dokument zawierający analizę dotyczącą Hiszpanii, w tym plan działania w zakresie opracowania dobrowolnych certyfikacji elektrowni wodnych o wysokim standardzie ochrony środowiska.
5. Przedstawiono wnioski w sprawie integracji programu oznakowania z istniejącymi procedurami i przeprowadzono analizę wykonalności (oraz w miarę możliwości uwzględniono zebrane poglądy i zgody odpowiednich podmiotów), koncentrując się na Włochach i Francji.

<https://ec.europa.eu/energy/intelligent/projects/en/projects/ch2oice>

Sturgeon 2020: Program strategiczny w sprawie jesiotra z Dunaju

Jesiotr jest ważnym elementem naturalnego dziedzictwa dorzecza Dunaju i Morza Czarnego. Dorzecze Dunaju i Morze Czarne stanowią **świetne wskaźniki dobrego stanu wody i jakości siedlisk**. Obecnie cztery z sześciu gatunków są krytycznie zagrożone, jeden uznany został za narażony, a jeden za wymarły. Wszystkie są **aktualnie chronione na podstawie unijnej dyrektywy siedliskowej**.

W czerwcu 2011 r. w strategii UE na rzecz regionu Dunaju określono jeden z celów (cel PA6) jako „zapewnienie żywotności populacji jesiotra rosyjskiego i innych rodzimych gatunków ryb w Dunaju do 2020 r.”. **Grupę zadaniową ds. jesiotra rosyjskiego** stworzono rok temu w styczniu 2012 r. w celu określenia sposobu wspólnej pracy na rzecz osiągnięcia tego celu. W grupie tej znaleźli się eksperci ds. jesiotra, delegaci organizacji pozarządowych i przedstawiciele Międzynarodowej Komisji Ochrony Dunaju, strategii UE na rzecz regionu Dunaju oraz rządów krajowych.

Jednym z pierwszych działań tej grupy zadaniowej było opracowanie programu Sturgeon 2020, który pełniłby funkcję ram uzgodnionych działań. **Program Sturgeon 2020** jest żyjącym dokumentem, a jego sukces zależy od długoterminowych zobowiązań i możliwości państw, których ten program dotyczy, w zakresie wdrażania, ponieważ w celu osiągnięcia tego sukcesu konieczna jest kompleksowa współpraca między rządami, decydentami, lokalnymi społecznościami, zainteresowanymi stronami, naukowcami i organizacjami pozarządowymi.

Jednym z oczywistych narzędzi do osiągania postępów w odniesieniu do środków zaproponowanych na podstawie programu Sturgeon 2020 jest plan gospodarowania wodami w dorzeczu Dunaju i połączenie z nim program działań. W drugim projekcie planu gospodarowania wodami w dorzeczu Dunaju, zaktualizowanym w 2015 r., określono, że jedna z wizji i jeden z celów w zakresie zarządzania polega na tym, „że bariery antropogeniczne i deficyty związane z siedliskami nie utrudniają już migracji ryb i składania ikry – gatunki jesiotra i inne określone gatunki migrujące mają dostęp do rzeki Dunaj i odpowiednich dorzeczy. Gatunki jesiotra i inne określone gatunki migrujące reprezentowane są przez samowystarczalne populacje z obszaru wód w dorzeczu Dunaju zgodnie z ich historycznym zasięgiem występowania”.

Zidentyfikowane środki, które mają zostać wdrożone, aby osiągnąć ten cel w zakresie zarządzania, obejmują:

- **specyfikację liczby i lokalizacji środków wspomagających migrację ryb** i innych środków mających na celu osiągnięcie/poprawienie ciągłości rzeki, które to środki zostaną wdrożone do 2021 r. przez każde państwo,
- specyfikację lokalizacji i zakresu środków mających na celu poprawienie morfologii rzeki przez odbudowę, ochronę i ulepszenia, które zostaną wdrożone do 2021 r. przez każde państwo,
- **unikanie nowych barier uniemożliwiających migrację ryb** narzuconych przez nowe projekty z zakresu infrastruktury; w przypadku nowych barier, których nie da się uniknąć, trzeba uwzględnić środki łagodzące, takie jak środki wspomagające migrację ryb lub inne odpowiednie środki przewidziane już w ogólnym planie projektu,
- **uzupełnianie braków w wiedzy** związanych z możliwością migrowania jesiotra i innych określonych gatunków migrujących w górę i w dół rzeki przez tamy I i II na obszarze Żelaznej Bramy, w tym badania dotyczące siedlisk,
- Jeżeli wyniki tych badań są pozytywne, należy wdrożyć odpowiednie środki i przeprowadzić studium wykonalności w przypadku tamy Gabčíkovo i tamy na górnym Dunaju.

Zgodnie z planem gospodarowania wodami w dorzeczu Dunaju do 2021 r. zbudowanych zostanie **140 środków wspomagających migrację ryb** w dorzeczu (od czasu pierwszego planu gospodarowania wodami w dorzeczu Dunaju zbudowano już 120 takich środków). Środki te powinny zapewnić migrację wszystkich gatunków ryb, w tym jesiotra, oraz grup wiekowych przy wykorzystaniu najlepszych dostępnych technik. Zaplanowano wdrożenie **około 330 dalszych środków mających na celu odbudowę przerwanej ciągłości rzeki** po 2021 r. (ramowa dyrektywa wodna, art. 4 pkt 4).

<http://www.dstf.eu>

Przeplawka w Gars na rzece Inn, Niemcy

W 2015 r. przedsiębiorstwo VERBUND zbudowało na rzece Inn cztery **przeplawki** w elektrowniach w Feldkirchen, Neuötting, Teufelsbruck i Gars, inwestując łącznie 9,7 miliona euro. Aby spełnić określone dla danych miejsc wymogi, zastosowano różne metody budowania, które obejmowały szereg środków łagodzących, takich jak dodatkowe tarliska, siedliska dla młodych ryb i zróżnicowanie osadu. Przeplawki umożliwiają rodzimym rybam, takim jak głowawica, lipień europejski, brzana i podusta, jak również innym organizmom wodnym, opływanie elektrowni.

Koncept dotyczący przeplawek uzgodniono wcześniej z organem ds. ochrony przyrody, zarządem gospodarki wodnej w Rosenheim, lokalnym stowarzyszeniem rybackim i ekspertami ds. branży rybackiej. Stworzono szereg sztucznych starorzeczy, tarlisk, odbudowanych struktur regulacji rzek itd. w górnej i dolnej części rzeki. Etap planowania i wdrażania w pełni poparty lokalne organy i organizacje pozarządowe.

Naukowe działania związane z monitorowaniem ryb prowadzone przez kolejne 10 lat mają potwierdzić pozytywny wpływ na populację ryb w rzece Inn. W ramach wstępnych obserwacji potwierdzono, że głowawica znowu składa ikrę w podobnej do naturalnej przeplawce koło Gars. Jest to duży sukces w przypadku tak rzadkiego i zagrożonego gatunku.

https://danubis.icpdr.org/system/files/shared/17_FRIK_VERBUND_Hydro%20Power%20GmbH_Ecological%20restoration%20measures%20at%20HP%20in%20AT.pdf

4. DOBRE PRAKTYKI W STOSOWANIU ZINTEGROWANEGO PODEJŚCIA DO PLANOWANIA ELEKTROWNI WODNYCH

4.1. Korzyści zintegrowanego planowania

Wymóg dotyczący zapewnienia produkcji i wykorzystania energii z odnawialnych źródeł oraz ograniczenia gazów cieplarnianych zgodnie z celami dyrektywy UE w sprawie odnawialnych źródeł energii stanowi znaczący bodziec dla inwestycji hydroenergetycznych i wykorzystywania energii wodnej i innych źródeł energii odnawialnej. Jednocześnie państwa członkowskie muszą realizować cele ramowej dyrektywy wodnej i dyrektyw UE dotyczących ochrony przyrody, które mają za zadanie nie tylko zapewnienie ochrony stanu europejskich jednolitych części wód przed dalszym pogarszaniem, ale również osiągnięcie ich dobrego stanu (lub potencjału), a także osiągnięcie w całej UE właściwego stanu ochrony gatunków i siedlisk chronionych UE.

Najlepszym sposobem realizacji tych trudnych zadań jest strategiczne i zintegrowane podejście do planowania wdrażane dzięki krajowym planom działania w odniesieniu do energii odnawialnej, planom gospodarowania wodami w dorzeczu i celom ochrony obszarów Natura 2000 ⁽³⁹⁾.

Strategiczne podejście do planowania:

- stanowi doskonałą okazję do połączenia celów polityki wodnej, ochrony przyrody oraz polityki energetycznej, a także celów innych kluczowych obszarów polityki,
- umożliwia połączenie planowania strategicznego dotyczącego środowiska wodnego i ochrony przyrody z krajowym planowaniem energetycznym w odniesieniu do energii odnawialnej,
- umożliwia uczestnictwo wszystkich zainteresowanych stron, co może ograniczyć późniejsze potencjalne konflikty i zabezpieczyć przedsięwzięcia,
- wykorzystuje proces planowania, aby ułatwić ustalanie priorytetów (np. w odniesieniu do priorytetów energii bilansującej, gospodarowania środowiskiem i gospodarki wodnej),
- pomaga usprawnić proces udzielania zezwoleń na proponowane nowe inwestycje hydroenergetyczne i poprawia przejrzystość i przewidywalność, z której korzystają inwestorzy elektrowni wodnych,
- umożliwia prawidłową ocenę najlepszych rozwiązań z punktu widzenia ochrony środowiska i nadrzędnego interesu publicznego przedsięwzięcia,
- dostarcza inwestorom wstępne informacje dotyczące miejsca (w sensie geograficznym), gdzie zdobycie zezwolenia będzie prawdopodobnie możliwe, ponieważ określa najbardziej odpowiednie i mniej odpowiednie obszary,
- wykorzystuje ustanowioną politykę i kryteria, aby ułatwić zarządzanie ryzykiem kumulatywnych oddziaływań elektrowni wodnych,
- dzięki planowaniu gospodarowania wodami w dorzeczu umożliwia połączenie strategicznego planowania inwestycji hydroenergetycznych z celami ochrony środowiska wodnego z jednoczesnym uwzględnieniem celów w zakresie ochrony obszarów Natura 2000, których dotyczy.

W niniejszym rozdziale dokonano analizy różnych sposobów wykorzystania zintegrowanego podejścia do planowania w celu uwzględnienia potencjalnych negatywnych skutków dla siedlisk i gatunków na wczesnych etapach procesu planowania. W rozdziale 5 dokonano analizy ustanowionych w dyrektywach dotyczących ochrony przyrody wymogów prawnej oceny proponowanego planu lub proponowanego przedsięwzięcia, którą z reguły należy przeprowadzić znacznie później i to tylko w kontekście „znaczącego (szkodliwego) wpływu”.

Jeżeli strategiczny plan budowy elektrowni wodnej zawiera jakikolwiek istotny element przestrzenny taki jak identyfikacja potencjalnych obszarów inwestycji, powinien on również podlegać ocenie jako „plan” na podstawie art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej. Umożliwia to, zgodnie z art. 6 ust. 3, złagodzenie potencjalnego oddziaływania inwestycji hydroenergetycznych na sieć Natura 2000 dzięki oddaleniu ich od obszarów, na których możliwe jest wystąpienie konfliktu pomiędzy interesami inwestycji a ochroną obszaru Natura 2000.

Unijny plan ochrony zasobów wodnych Europy, przyjęty w 2012 r., również podkreśla znaczenie zintegrowanego planowania strategicznego: „W kontekście art. 4 ust. 7 na szczególną uwagę zasługują elektrownie wodne. (...) Remont i rozbudowa istniejących instalacji powinny mieć pierwszeństwo przed nowymi przedsięwzięciami, które **muszą być podparte oceną strategiczną za poziomie dorzecza, przy wyborze optymalnej lokalizacji w kategoriach produkcji energii i najniższego poziomu wpływu na środowisko**”.

⁽³⁹⁾ Wnioski z drugich warsztatów dotyczących wspólnej strategii UE w zakresie wdrażania ramowej dyrektywy wodnej i energii wodnej zorganizowanych w Brukseli w 2011 r., <https://circabc.europa.eu/sd/a/23d94d2d-6b9c-4f17-9e15-14045cd541f3/Issue.pdf>.

Oczywiste jest, że taki zintegrowany proces planowania wymaga większej początkowej inwestycji ze strony zaangażowanych organów publicznych. Wszystkie dowody wskazują jednak, że w dłuższej perspektywie zintegrowane planowanie może przynieść znaczne korzyści dla wszystkich zainteresowanych – czy to dla sektora energetycznego, celów ramowej dyrektywy wodnej, celów sieci Natura 2000, czy dla innych celów. Korzyści te są często daleko większe niż wymagana dodatkowa inwestycja.

Organy lub inwestorzy, w stosownych przypadkach, powinny przeprowadzić zintegrowane planowanie strategiczne na kilku różnych poziomach i na kilku etapach procesu planowania. Należy je stosować w szczególności podczas następujących działań:

- **Wybór typu odnawialnego źródła energii**, którego celem jest realizacja celów dyrektywy w sprawie odnawialnych źródeł energii przy zapewnieniu najlepszych dla środowiska rozwiązań. Wymóg poszukiwania alternatywnych rozwiązań zawarto zarówno w procedurze wyłączenia przewidzianej w art. 4 ust. 7 ramowej dyrektywy wodnej, jak i w procedurze odpowiedniej oceny ustanowionej na podstawie art. 6 dyrektywy siedliskowej. Jest to jednak również ważne na etapie strategicznego planowania jak i podczas opracowywania krajowych/regionalnych planów w zakresie energii odnawialnej.
- **Określanie najbardziej odpowiednich lokalizacji** do celów wytwarzania energii wodnej, które są potencjalnie odpowiednie zarówno pod względem energetycznym, jak i pod względem ochrony środowiska. Jednocześnie zintegrowane planowanie strategiczne pomaga w określeniu obszarów, na których ryzyko znaczącego wpływu jest duże i na których w związku z tym szansa na otrzymanie zezwolenia na podstawie procedury wyłączeń przewidzianej w art. 4 ust. 7 ramowej dyrektywy wodnej lub procedury odpowiedniej oceny przewidzianej w art. 6 dyrektywy siedliskowej jest niewielka. Opracowywanie takich ocen ryzyka lub map wrażliwości na oddziaływanie w zakresie różnorodności biologicznej na wczesnym etapie procesu planowania może pomóc w uniknięciu lub obniżeniu liczby potencjalnych konfliktów dotyczących konkretnego obszaru na późniejszym etapie inwestycji, kiedy zasoby finansowe zostały już zaangażowane i pole manewru jest bardziej ograniczone. Tworzy to również bardziej przejrzyste i stabilne otoczenie regulacyjne dla inwestorów, dzięki któremu mają większą pewność pozytywnego rozpatrzenia ich wniosku projektowego.

Oświadczenie dyrektorów ds. gospodarki wodnej UE dotyczące inwestycji hydroenergetycznych na podstawie ramowej dyrektywy wodnej, 2010 r.

W 2010 r. dyrektorzy ds. gospodarki wodnej UE zatwierdzili oświadczenie dotyczące „inwestycji hydroenergetycznych na podstawie ramowej dyrektywy wodnej”⁽⁴⁰⁾, podsumowujące kluczowe zasady i zalecenia uzgodnione w trakcie procesu wspólnej strategii wdrażania. Oświadczenie opierało się głównie na elementach dokumentu programowego wspólnej strategii wdrażania dyrektywy wodnej i oddziaływań hydromorfologicznych⁽⁴¹⁾, wytycznych nr 20 dotyczących wyłączeń z realizacji celów środowiskowych⁽⁴²⁾ oraz wniosków z pierwszych warsztatów wspólnej strategii wdrażania dotyczących ramowej dyrektywy wodnej i energii wodnej⁽⁴³⁾.

- Należy opracować mechanizmy planowania wstępnego wyznaczające „obszary zakazane” dla nowych przedsięwzięć hydroenergetycznych. To wyznaczenie należy przeprowadzić w oparciu o dialog pomiędzy poszczególnymi właściwymi organami, zainteresowanymi stronami i organizacjami pozarządowymi.
- Aby ograniczyć do minimum potrzebę wyznaczania nowych obszarów, zwiększanie mocy elektrowni wodnych może polegać na modernizacji i wymianie istniejących infrastruktur.
- Rozwojowi sektora energii wodnej powinny towarzyszyć: usprawniona ochrona wód, jasne normy ekologiczne dla nowych obiektów lub zmodernizowanych istniejących obiektów oraz lepsze warunki eksploatacji. Wszystkie nowe elektrownie wodne powinny na przykład być wyposażone w przepławki i powinny zapewniać minimalny przepływ hydrobiologiczny.
- Analiza kosztów i korzyści przedsięwzięcia jest konieczna, aby można było rozstrzygnąć, czy korzyści dla środowiska i społeczeństwa zapobiegające pogorszeniu stanu lub przywracające jednolitą część wód do dobrego stanu przeważają nad korzyściami wynikającymi z nowych zmian. Nie oznacza to, że do wydania takiej opinii konieczne będzie obliczenie lub nawet określenie wszystkich kosztów i korzyści.
- Wielkość przedsięwzięcia nie stanowi odpowiedniego kryterium, aby wszcząć procedurę w trybie art. 4 ust. 7. Oszacowanie, czy dane przedsięwzięcie wpłynie na pogorszenie stanu jednolitej części wód jest odpowiednim podejściem. Zatem każde przedsięwzięcie, niezależnie od wielkości, może zostać objęta zakresem stosowania art. 4 ust. 7.

⁽⁴⁰⁾ Nieformalne posiedzenie organów ds. gospodarki wodnej i morskiej Unii Europejskiej, państw kandydujących i państw EFTA, Segowia, 27–28 maja 2010 r., <https://circabc.europa.eu/w/browse/6414c39b-3d08-433a-8e00-0d20bcb249ad>.

⁽⁴¹⁾ Wspólna strategia wdrażania ramowej dyrektywy wodnej 2006: dokument programowy – ramowa dyrektywa wodna i oddziaływanie hydromorfologiczne. Grudzień 2006 r., <https://circabc.europa.eu/sd/a/3dac5b10-1a16-4a31-a178-2f5401f30c50/pdf>.

⁽⁴²⁾ Wspólna strategia wdrażania ramowej dyrektywy wodnej 2009: Wytyczne nr 20 dotyczące wyłączeń z realizacji celów środowiskowych. Raport techniczny – 2009-027, https://circabc.europa.eu/sd/a/2a3ec00a-d0e6-405f-bf66-60e212555db1/Guidance_document.pdf.

⁽⁴³⁾ Główne wnioski, warsztaty w ramach wspólnej strategii wdrażania na temat ramowej dyrektywy wodnej i energii wodnej, Berlin, 4–5 czerwca 2007 r., <https://circabc.europa.eu/w/browse/062ef598-2126-4e76-a481-cfa68a28435c>.

- **Wybór między odnowieniem istniejących elektrowni wodnych a budową nowych elektrowni wodnych.** Jak stwierdzono wyżej, należy rozważyć wiele czynników, takich jak stan jednolitej części wód określony w ramowej dyrektywie wodnej oraz dyrektywie siedliskowej i ptasiej, oraz cele w zakresie osiągnięcia dobrego stanu ekologicznego lub właściwego stanu ochrony. Ocena rzeki i cele ochrony sieci Natura 2000 również pozwalają wskazać, w jakim stopniu rzeka może wchłonąć dalsze inwestycje bez pogorszenia stanu jednolitej części wód lub bez niekorzystnego wpływu na integralność jednego lub większej liczby obszarów Natura 2000.
- **Wybór najbardziej odpowiedniego projektu przedsięwzięcia,** który od początku uwzględnia potencjalne skutki i uwzględnia we wstępnym projekcie szereg środków łagodzących wykluczających lub co najmniej ograniczających końcowy wpływ przedsięwzięcia na środowisko wodne, a zwłaszcza na sieć Natura 2000. Tradycyjne podejście do opracowania planu lub przedsięwzięcia, czy to dotyczących energetyki wodnej, czy też innych dziedzin, polega na opracowaniu planu lub przedsięwzięcia służących osiągnięciu tego celu, a następnie rozważeniu szerszej pojętych kwestii związanych ze środowiskiem i innymi sposobami wykorzystywania. W efekcie często uwzględnia się potencjalne konflikty na stosunkowo późnym etapie procesu planowania, kiedy pole manewru jest mniejsze. W praktyce oznacza to również, że podmioty odpowiedzialne za opracowanie planu lub przedsięwzięcia przed poddaniem ich odpowiedniej ocenie w niewielkim stopniu współpracują z ekspertami sektora ochrony środowiska.

W sytuacji, gdy koncepcja projektu jest już tak zaawansowana, ocena oddziaływania na środowisko często staje się zadaniem polegającym na ograniczaniu szkód. Oznacza to, że mimo dokładnego przestrzegania wszystkich zasad tej oceny, w tym zasad określonych w dyrektywie siedliskowej, nie ma gwarancji powodzenia. Takie tradycyjne podejście do projektu przedsięwzięcia lub planu może również prowadzić do długich dyskusji z organami odpowiedzialnymi za planowanie, innymi grupami interesu i organizacjami pozarządowymi na etapie konsultacji społecznych, co może z kolei powodować znaczne opóźnienia procesu planowania i pociągać za sobą dodatkowe koszty.

Dostrzegając te trudności, coraz więcej projektantów infrastruktury przyjmuje obecnie zintegrowane podejście do planowania i projektowania przedsięwzięcia. Zintegrowane podejście uwzględnia na samym początku zarówno infrastrukturę, jak i potrzeby ekologiczne obszaru i bierze to pod uwagę we wstępnym projekcie przedsięwzięcia wraz z innymi sposobami użytkowania rzeki. Sprzyja to również większej interaktywności i przejrzystości procesu planowania i od samego początku zachęca ekologów i inne zainteresowane strony do aktywnej pomocy i udziału.

Protokół oceny zrównoważonego rozwoju energetyki wodnej

Projekt Hydro4LIFE, prowadzony przez Międzynarodowe Stowarzyszenie Hydroenergetyki, ma na celu wsparcie wdrażania w całej UE narzędzia zwanego protokołem oceny zrównoważonego rozwoju energetyki wodnej. Protokół zapewnia **metodologię** pozwalającą zmierzyć efektywność przedsięwzięcia hydroenergetycznego dla 20 kategorii środowiskowych, społecznych, technicznych i gospodarczych. Oferuje **wspólny język** pozwalający rządowi, społeczeństwu obywatelskiemu, instytucjom finansowym i sektorowi elektrowni wodnych prowadzić rozmowy na temat kwestii związanych ze zrównoważonym rozwojem oraz **dokonywać oceny tych kwestii**. Narzędzie to powstało w wyniku intensywnych prac Forum Zrównoważonego Rozwoju Energetyki Wodnej, ogólnościatowego organu angażującego wiele zainteresowanych stron i przedstawicieli organizacji pozarządowych z sektora społecznego i ochrony środowiska, rządu, banki i sektor elektrowni wodnych.

Ocnom podlegają wszystkie etapy przedsięwzięcia: wczesny etap, przygotowanie, wdrażanie i eksploatacja. Każde przedsięwzięcie otrzymuje ocenę od 1 do 5 (5 oznacza najlepszą praktykę) w każdej z 20 kategorii. **Jedna z kategorii dotyczy różnorodności biologicznej i gatunków inwazyjnych.** Na etapie przygotowania przedsięwzięcia należy zwrócić szczególną uwagę na:

- wartości ekosystemu,
- siedliska,
- szczególne kwestie, takie jak gatunki zagrożone i przepławki w zlewni, zbiorniku i na odcinkach dolnego biegu rzeki, oraz
- potencjalne skutki obecności gatunków inwazyjnych związane z planowanym przedsięwzięciem.

<http://www.hydrosustainability.org/Protocol/The-Protocol-Documents.aspx>

Rozwój zrównoważonej energetyki wodnej w dorzeczu Dunaju: wytyczne opracowane przez Międzynarodową Komisję Ochrony Dunaju

W 2010 r. ministrowie krajów położonych nad Dunajem wystąpili o opracowanie wytycznych dotyczących powiązania aspektów środowiskowych z energetyką wodną w celu zapewnienia zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju oraz rozwiązywania potencjalnych konfliktów interesów na wczesnym etapie. Wytyczne opracowano w ramach szeroko zakrojonego procesu partycypacyjnego, w którym uczestniczyli przedstawiciele organów administracji energii i środowiska, sektora energetyki wodnej, organizacji pozarządowych i środowiska naukowego. W 2013 r. Międzynarodowa Komisja Ochrony Dunaju przyjęła wytyczne, które zawierają następujące główne zalecenia:

Ogólne zasady rozwoju zrównoważonej energetyki wodnej

1. Inwestycje hydroenergetyczne muszą być zgodne z zasadami zrównoważonego rozwoju i uwzględniać czynniki środowiskowe, społeczne i gospodarcze w równym stopniu.
2. Wytwarzanie energii odnawialnej takiej jak energia wodna powinno być częścią kompleksowego podejścia do polityki energetycznej (krajowy plan dotyczący energii, w tym plan działania w zakresie energii odnawialnej). Nie wykorzystany potencjał energii odnawialnej, oszczędność energii i zwiększenie efektywności energetycznej stanowią ważne elementy, które należy rozważyć w ramach tego podejścia.
3. W celu zapewnienia zrównoważonych inwestycji hydroenergetycznych oraz równowagi pomiędzy poszczególnymi interesami publicznymi należy opracować krajowe/regionalne strategie dotyczące energii wodnej w oparciu o te wytyczne dotyczące całego dorzecza. Strategie te powinny uwzględniać różnorodne wykorzystanie infrastruktury energetyki wodnej (kontrola przeciwpowodziowa, zaopatrzenie w wodę itd.) oraz oddziaływanie (w tym kumulatywne) na środowisko.
4. Rozważanie interesów publicznych na szczeblu krajowym/regionalnym należy przeprowadzić w przejrzysty, uporządkowany i odtwarzalny sposób, w oparciu o kryteria i właściwie informacje, z udziałem społeczeństwa na wczesnym etapie procesu decyzyjnego.
5. Wytwarzania energii odnawialnej z reguły nie uznaje się za nadrzędny interes publiczny. Przedsięwzięcie hydroenergetyczne nie ma automatycznie charakteru nadrzędnego interesu publicznego tylko dlatego, że będzie wytwarzać energię odnawialną. Każdy przypadek należy ocenić indywidualnie zgodnie z prawodawstwem krajowym.
6. Zaangażowanie obywateli i grup obywateli, zainteresowanych stron i organizacji pozarządowych, których interesów dotyczy przedsięwzięcie hydroenergetyczne, ma kluczowe znaczenie dla optymalizacji procesów planowania i opracowania wspólnego zrozumienia i akceptacji podczas praktycznego wdrażania nowych przedsięwzięć hydroenergetycznych.
7. Inwestycja hydroenergetyczna musi uwzględniać skutki zmiany klimatu na ekosystem wodny i zasoby wodne (odporność siedlisk rzecznych, wielkość przepływu, sezonowe zmiany przepływu).

Techniczna modernizacja istniejących elektrowni wodnych i odbudowa środowiska

8. Należy promować techniczną modernizację istniejących elektrowni wodnych w celu zwiększenia ich produkcji energii. Usprawnienia tego rodzaju są najbardziej przyjaznym dla środowiska sposobem na osiągnięcie celów środowiskowych (np. ramowej dyrektywy wodnej).
9. Należy łączyć techniczną modernizację istniejących elektrowni wodnych z kryteriami ekologicznymi w zakresie ochrony i poprawy stanu wód. Krajowe strategie i instrumenty dotyczące energii powinny wykorzystywać środki zachęty lub oznakowania ekologiczne w celu promowania i finansowego wspierania technicznych modernizacji.
10. Połączenie technicznych modernizacji z odbudową środowiska istniejących elektrowni wodnych jest korzystne zarówno pod względem wytwarzania energii jak i poprawy warunków środowiskowych.

Strategiczne podejście do planowania inwestycji hydroenergetycznej

11. Zaleca się wykorzystanie strategicznego podejścia do planowania budowy nowych elektrowni wodnych (połączonego z planem działania w zakresie energii odnawialnej i planem gospodarowania wodami w dorzeczu). Podejście to powinno opierać się na dwupoziomowej ocenie (w tym na listach zalecanych kryteriów) – ocenie konkretnego przedsięwzięcia poprzedzonej oceną na szczeblu krajowym/regionalnym. Podejście to jest zgodne z zasadami zapobiegania i ostrożności, a także z zasadą „zanieczyszczający płaci”.
12. Pierwszy etap polega na określeniu odcinków rzeki, na których inwestycja hydroenergetyczna jest zabroniona przez przepisy/umowy krajowe lub regionalne (strefy wyłączone). W ramach drugiego etapu poddaje się ocenie wszystkie inne odcinki z wykorzystaniem maczyzy oceny i schematu klasyfikacji (rysunki 14 i 15).
13. Ocena na szczeblu krajowym/regionalnym jest narzędziem, które ma pomagać organom administracji w sytuowaniu nowych elektrowni wodnych na obszarach, na których oczekiwany wpływ na środowisko jest minimalny. Można to osiągnąć dzięki połączeniu wytwarzania energii wodnej z wymaganiami ekosystemu oraz dzięki oparciu procesu decyzyjnego na jasnych i przejrzystych kryteriach, uwzględniających aspekty zarządzania energią, a także ochrony środowiska i krajobrazu. W stosownych przypadkach należy wziąć pod uwagę aspekty dotyczące całego dorzecza Dunaju lub aspekty transgraniczne.
14. Ocena na szczeblu krajowym/regionalnym przynosi korzyści zarówno sektorowi środowiska i sektorowi wodnemu, jak i sektorowi hydroenergii, ponieważ zwiększa przewidywalność procesu decyzyjnego oraz w sposób przejrzysty wskazuje obszary, dla których prawdopodobne jest wydanie licencji na nowe przedsięwzięcie.

15. Chociaż ocena na szczeblu narodowym/regionalnym ma raczej ogólny charakter, ocena konkretnego przedsięwzięcia klasyfikująca odcinki rzeki odpowiednie do potencjalnego wykorzystania przy wytwarzaniu energii wodnej dostarcza bardziej szczegółowej i dogłębnej oceny korzyści wynikających z konkretnego przedsięwzięcia i jego skutków. Pomaga to ocenić, czy przedsięwzięcie jest odpowiednio dopasowane do konkretnej lokalizacji. Ocena konkretnego przedsięwzięcia przeprowadza się w odpowiedzi na wniosek o wydanie licencji na budowę nowej elektrowni wodnej, a zatem zależy ona od konkretnego projektu przedsięwzięcia.
16. Należy odpowiednio uwzględnić obecne i nowe zmiany polityki, zwłaszcza wdrożenie prawodawstwa unijnego i unijnej strategii dunajskiej.
17. W celu najbardziej zrównoważonego wsparcia energetyki wodnej, systemy zachęt dotyczące nowych przedsięwzięć hydroenergetycznych powinny uwzględniać wyniki planowania strategicznego i odpowiednie środki łagodzące.

Łagodzenie negatywnego wpływu elektrowni wodnych

18. Należy ustanowić środki łagodzące w celu minimalizowania negatywnego wpływu elektrowni wodnych na ekosystemy wodne. Jeżeli przewidziano to w przepisach krajowych, można zrekompensować straty wytwarzania energii wodnej w istniejących elektrowniach wodnych spowodowane wdrażaniem środków łagodzących.
19. Zapewnienie, aby migracja ryb i przepływy hydrobiologiczne stanowiły środki priorytetowe pozwalające utrzymać i poprawić stan ekologiczny wód.
20. Pozostałe środki łagodzące, takie jak poprawa zarządzania osadami, minimalizowanie negatywnego wpływu sztucznych wahań poziomu wody (krótkotrwałych fluktuacji), utrzymanie warunków wód podziemnych lub przywrócenie siedlisk konkretnego typu i stref nadbrzeżnych, są ważne z punktu widzenia środowiska rzeczno-terenów podmokłych bezpośrednio zależnych od ekosystemów wodnych. Środki te należy zatem uwzględnić w projekcie przedsięwzięcia, biorąc pod uwagę opłacalność i bezpieczeństwo dostaw energii elektrycznej.

<https://www.icpdr.org/main/activities-projects/hydropower>

4.2. Zintegrowane plany krajowe lub regionalne związane z energią wodną

Plany przestrzenne, przyjęte na szczeblu krajowym, regionalnym lub lokalnym, w zależności od obowiązującego prawa w poszczególnych krajach, umożliwiają ocenę różnych potrzeb wykorzystania terenu na rozległym obszarze geograficznym. Umożliwia to opracowanie zintegrowanej strategii zrównoważonego rozwoju w poszukiwaniu synergii i maksymalnego ograniczenia konfliktów, jeżeli jest to możliwe.

Plany przestrzenne zapewniają również bardziej zrównoważone ramy rozwoju, ponieważ umożliwiają wzięcie pod uwagę na wczesnym etapie procesu planowania szerszego zakresu względów społecznych i środowiskowych. Prowadzi to do bardziej przewidywalnych i stabilnych ram planowania dla wszystkich zainteresowanych, co powinno przyczynić się do ograniczenia ryzyka wystąpienia utrudnień i opóźnień na dalszych etapach, na przykład podczas realizacji poszczególnych przedsięwzięć. Plany zachęcają również do zaangażowania różnych sektorów gospodarski, grupy interesów i ogół społeczeństwa w ramach konsultacji społecznych, zapewniając tym samym większą przejrzystość procesu decyzyjnego.

Planowanie przestrzenne, a właściwie planowanie sektorowe, jest zatem dla przemysłu ważnym narzędziem. Jeżeli chodzi o wytwarzanie energii wodnej, szereg krajów opracował konkretne plany dotyczące elektrowni wodnych na szczeblu krajowym lub regionalnym, aby podejmować decyzje o przyszłych inwestycjach w zależności od potrzeb i możliwości. Wszystkie państwa członkowskie są ponadto zobowiązane do opracowania krajowych planów w zakresie energii odnawialnej na podstawie dyrektywy w sprawie energii odnawialnej, w celu podejmowania decyzji o odpowiednim doborze energii odnawialnej dla danego kraju lub regionu w zakresie spełniania celów dotyczących korzystania z odnawialnych źródeł energii. Oba rodzaje planów nie tylko umożliwiają analizę prognozowanych potrzeb pod względem poszczególnych rodzajów energii odnawialnej, w tym wytwarzania energii wodnej, ale również dają możliwość uwzględnienia szerszego zakresu względów społeczno-gospodarczych (plan gospodarowania wodami w dorzeczu lub program Natura 2000) na wczesnym i strategicznym etapie procesu planowania.

Odpowiednia ocena planów

Art. 6 dyrektywy siedliskowej również zobowiązuje do odpowiedniej oceny planów i programów (np. krajowe lub regionalne plany dotyczące elektrowni wodnych lub plany działania w zakresie energii odnawialnej). Potwierdza to Trybunał Sprawiedliwości⁽⁴⁴⁾. Odpowiednia ocena planu przestrzennego lub programu będzie oczywiście przeprowadzana na poziomie bardziej strategicznym, lecz zasadniczo procedura jest taka sama jak w przypadku przedsięwzięć. W ramach odpowiedniej oceny należy zatem zbadać wpływ planu lub programu oddzielnie i w połączeniu z innymi planami lub przedsięwzięciami na integralność obszarów Natura 2000.

⁽⁴⁴⁾ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości w sprawie C-6/04, Komisja przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, z dnia 20 października 2005.

Działania prowadzone w ramach oceny powinny być proporcjonalne do zakresu geograficznego planu oraz do charakteru i zasięgu każdego potencjalnego oddziaływania. Trzeba również uzyskać wystarczające informacje dotyczące proponowanego planu, aby móc poprawnie przeprowadzić odpowiednią ocenę. Podstawowym celem zawsze jest uniknięcie lub zlikwidowanie wszelkiego możliwego do przewidzenia niekorzystnego oddziaływania na integralność obszarów Natura 2000 lub wyeliminowanie wszelkich uzasadnionych podstaw do obaw, że takie niekorzystne oddziaływanie może wystąpić.

Największą korzyścią wynikającą z przeprowadzania odpowiednich ocen danego planu jest możliwość wykluczenia wszelkich potencjalnych późniejszych konfliktów z obszarami Natura 2000 stwierdzonych podczas oceny oddziaływania poszczególnych przedsięwzięć na skutek, na przykład, wydzielenia stref z dala od obszarów Natura 2000. Wymaga to również od zaangażowanych podmiotów rozważenia na bardzo wczesnym etapie procesu planowania mniej szkodliwych rozwiązań pozwalających na osiągnięcie celów planu oraz zachęca te podmioty do opracowania bardziej zintegrowanego i kompleksowego podejścia do inwestycji hydroenergetycznej.

4.3. Mapy wrażliwości gatunków dzikiej fauny i flory oraz podział na strefy

Plany użytkowania gruntów lub zagospodarowania sektorowego zwykle obejmują szeroki obszar geograficzny. W połączeniu z przestrzennym charakterem planów taka skala umożliwia podejmowanie strategicznych decyzji dotyczących mocy i umiejscowienia inwestycji hydroenergetycznych na rozległym obszarze z jednoczesnym uwzględnieniem wielofunkcyjnej roli rzek i potencjalnego wpływu decyzji na środowisko.

W tym kontekście jedynym skutecznym sposobem na uniknięcie lub ograniczenie potencjalnych konfliktów z obszarami Natura 2000 jest określenie lokalizacji na rzece, które uznaje się za odpowiednie lub nieodpowiednie do wytwarzania energii wodnej. Można nanieść je na mapę przedstawiającą założenia ochrony przyrody w obrębie rzeki w celu określenia potencjalnych obszarów konfliktu – na przykład terenów chronionych, takich jak obszary Natura 2000, lub tras migracyjnych gatunków chronionych w UE.

Mapy wrażliwości gatunków dzikiej fauny i flory są przydatne dla lokalizacji inwestycji hydroenergetycznych na terenach oddalonych od obszarów Natura 2000, na których ryzyko znacznych skutków jest duże i na których prawdopodobieństwo, że różne procedury dotyczące decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach, czy to określone w ramowej dyrektywie wodnej, dyrektywie siedliskowej, czy dyrektywie OOS, będą uciążliwe i zostaną odrzucone, jest dużo większe. Mapy wrażliwości można opracować również na potrzeby wybranych gatunków (np. gatunków ryb o znaczeniu europejskim) lub poszczególnych typów siedlisk lub obszarów chronionych na wcześniej określonym obszarze. Ważne jest jednak, aby mapy opierały się na najlepszych dostępnych danych i informacjach, oraz aby kryteria wyboru były przejrzyste i jasne dla wszystkich zainteresowanych (i ewentualnie były przedmiotem konsultacji społecznych). Rozdzielczość map również powinna być wystarczająco wysoka, aby zapewniała wiarygodną charakterystykę obszarów.

Kolejną istotną zaletą map wrażliwości gatunków dzikiej fauny i flory jest fakt, że pomagają one wykluczyć wszelkie potencjalne niezgodności z art. 5 dyrektywy ptasiej i art. 12 i 13 dyrektywy siedliskowej. Jak zostało to już objaśnione w rozdziale 1, postanowienia wspomnianych artykułów mają zagwarantować ochronę gatunków mających znaczenie dla Europy na całym obszarze ich naturalnego występowania w UE, niezależnie od tego, czy występują na obszarze Natura 2000, czy też nie. **Inwestorzy lub projektanci elektrowni wodnych muszą zatem zapewnić, aby ich działania były zgodne z tymi surowymi normami dotyczącymi ochrony gatunków.**

Mapy wrażliwości oparte na obecnym rozmieszczeniu gatunków mogą jednak być mylące, ponieważ obecne rozmieszczenie może wynikać z istniejących skutków, z którymi należy się zmierzyć. Podczas korzystania z takich map należy wziąć pod uwagę plany przywrócenia rozmieszczenia gatunków. Po stworzeniu map elektrowni wodnych i map wrażliwości gatunków dzikiej fauny i flory można nałożyć je na siebie i przyporządkować poszczególne odcinki rzeki co najmniej do jednej z następujących głównych kategorii:

- *Właściwe obszary* – obszary przedstawiające znaczny potencjał energii wodnej (również w zakresie modernizacji istniejących obiektów), na których ryzyko niezgodności z założeniami ochrony przyrody jest niewielkie – np. silnie zmieniona jednolita część wód o niskim interesie ekologicznym lub tereny, na których nie występują obszary Natura 2000 lub chronione w UE gatunki migrujące.
- *Mniej właściwe obszary* – obszary na których ryzyko niezgodności z co najmniej jednym obszarem Natura 2000 lub gatunkami chronionymi UE wzdłuż rzeki jest niewielkie.
- *Niewłaściwe obszary* – obszary na których ryzyko niezgodności z co najmniej jednym obszarem Natura 2000 lub gatunkami chronionymi UE wzdłuż rzeki jest znaczne. Należy unikać tych obszarów, ponieważ spełnienie wszystkich warunków procedury oceny określonej w art. 6 dyrektywy siedliskowej i procedury wyłączenia określonej w art. 4 ust. 7 ramowej dyrektywy wodnej będzie bardzo trudne lub niemożliwe.

Należy zauważyć, że mapy wrażliwości mogą jednak przedstawiać jedynie ogólny zarys obszarów o potencjalnie wysokim (na których należy unikać nowych inwestycji), umiarkowanym (w przypadku gdy można zastosować środki łagodzące) i niskim ryzyku (gdzie oczekuje się ograniczonego lub niewielkiego oddziaływania). Same w sobie nie zastępują one oceny oddziaływania na środowisko (OOS) lub odpowiedniej oceny na poziomie przedsięwzięcia. Może istnieć zatem konieczność przeprowadzenia tych ocen w przypadku poszczególnych inwestycji hydroenergetycznych.

Kompleksowe badania dotyczące gatunków przeprowadzane w ramach OOS lub odpowiedniej oceny oddzielnie dla każdego obszaru umożliwią bardziej precyzyjne określenie prawdopodobnych konkretnych wartości przyrodniczych i zagrożeń w wyniku oddziaływania występujących na tym obszarze. W tym kontekście takie mapy poziomu strategicznego mogą przydać się już na etapie określenia poziomu oceny, który byłby wymagany dla bardziej szczegółowych analiz określających bardziej rygorystyczne warunki początkowe w odniesieniu do danego przedsięwzięcia.

PRZEGLĄDARKA NATURA 2000: użyteczne narzędzie dla inwestorów

<http://natura2000.eea.europa.eu/>

Przeładowarka Natura 2000 jest internetowym systemem informacji geograficznej umożliwiającym inwestorom zlokalizowanie i zbadanie każdego obszaru Natura 2000 w sieci UE. Obszary można zbadać w bardzo dokładnej skali (1:500), przedstawiającej granice obszaru i główne cechy krajobrazu w bardzo wysokiej rozdzielczości. W odniesieniu do każdego obszaru można pobrać standardowy formularz danych z informacjami o gatunkach i typach siedlisk, dla których obszar ten został wyznaczony, a także o szacowanej wielkości populacji tych gatunków lub obszaru i stanie ochrony na obszarze, oraz o znaczeniu takiego obszaru dla danego gatunku lub typu siedliska. Dostępne są również inne funkcje wyszukiwania i wyświetlania pozwalające nanosić dane z różnych źródeł na obszary Natura 2000.

Zalecenia Międzynarodowej Komisji Ochrony Dunaju w sprawie ocen i kryteriów krajowych/regionalnych

Wytyczne Międzynarodowej Komisji Ochrony Dunaju zalecają stosowanie dwuetapowego procesu strategicznego planowania strefowego dotyczącego wytwarzania energii wodnej na szczeblu krajowym lub regionalnym. Na pierwszym etapie należy określić odcinki rzeki, na których inwestycja hydroenergetyczna jest zabroniona na podstawie właściwych przepisów/umów międzynarodowych, krajowych lub regionalnych (strefy wyłączone). Na drugim etapie należy ocenić wszystkie inne odcinki, stosując ustalony wcześniej schemat klasyfikacji w oparciu o uzgodnione kryteria. Ważne jest, aby ocena na szczeblu krajowym/regionalnym była wykonalna pod względem technicznym i przeprowadzona w oparciu o wszystkie dane, które można uzyskać na tym poziomie. Matryca wyników stanowi narzędzie wspierające podejmowanie decyzji, aby zapewnić zrównoważone osiągnięcie celów środowiskowych i energetycznych. Ten proces ważenia powinny przeprowadzić właściwe organy na szczeblu krajowym/regionalnym w każdym kraju położonym nad Dunajem w ramach procesu udziału społeczeństwa. Uzyskane wyniki należy również uwzględnić w planach gospodarowania wodami w dorzeczu i planach działania w zakresie energii odnawialnej.

Narzędzie mapowania ekologicznego planu generalnego na potrzeby rzek Austrii – Światowy Fundusz na rzecz Przyrody (WWF)

Dla WWF Austria ważne jest, aby przyszłe inwestycje hydroenergetyczne opierały się na strategicznym podejściu, aby można było chronić pozostałe znaczące, wrażliwe i nienaruszone odcinki rzeki. W związku z tym WWF przygotował ekologiczny plan generalny mający na celu zapewnienie prawidłowej pod względem technicznym podstawy decyzji w zakresie oceny potrzeby ochrony wód Austrii (WWF Ökomasterplan, 2009 r.).

Badanie opublikowane w 2009 r. zawierało po raz pierwszy ocenę istotności ekologicznej 53 z największych rzek w Austrii, których zlewnia przekracza 500 kilometrów kwadratowych. Przedstawia również oficjalne dane z analizy stanu faktycznego przeprowadzonej przez ministerstwo odpowiedzialne za wdrażanie ramowej dyrektywy wodnej UE i dostarczanie informacji związanych z ochroną, takich jak informacje na temat obszarów Natura 2000 i innych obszarów chronionych. Każdy odcinek wód przypisano do odpowiedniej kategorii oraz uszeregowano według znaczenia zgodnie z poszczególnymi kryteriami kwalifikacji (na przykład – stan ekologiczny, sytuacja na obszarach chronionych, hydromorfologia, długość bezpośredniego swobodnego przepływu)

Każdy odcinek rzeki został zatem sklasyfikowany według następujących klas wrażliwości:

- Klasa wrażliwości 1: warty objęcia ochroną w bardzo dużym stopniu z powodu stanu ekologicznego
- Klasa wrażliwości 2: warty objęcia ochroną w bardzo dużym stopniu z powodu sytuacji w rezerwacie lub rezerwach
- Klasa wrażliwości 3: warty ochrony w znacznym stopniu z powodu morfologii
- Klasa wrażliwości 4: zasługuje na ochronę w znacznym stopniu z powodu długości bezpośredniego swobodnego przepływu
- Klasa wrażliwości 5: potencjalnie warty ochrony, jednak brakuje bazy danych do celów przeprowadzenia oceny bezpiecznego stanu środowiska

- Klasa wrażliwości 6: potencjalnie warty ochrony
- Klasa wrażliwości 7: warty ochrony w niewielkim stopniu
- Klasa wrażliwości 8: wykorzystanie istniejącej energii do celów gospodarczych
- Brak danych (stan ekologiczny, hydromorfologia)

<http://www.oekomasterplan.at/home.html>

Instrumenty planowania służące zbilansowaniu inwestycji hydroenergetycznej i odtworzeniu środowiska wodnego we Francji

W 2008 r. Ministerstwo Ekologii, Zrównoważonego Rozwoju i Energetyki Republiki Francuskiej zorganizowało obrady okrągłego stołu na temat dalszego rozwoju zrównoważonej energetyki wodnej przy jednoczesnym odtworzeniu środowiska wodnego we Francji. Konieczne było osiągnięcie dwóch celów: wytworzenie dodatkowych 3 TWh pod względem produkcji rocznej do 2020 r. i osiągnięcie dobrego stanu 66 % jednolitych części wód powierzchniowych do 2015 r.

Po przeprowadzeniu obszernych dyskusji z lokalnymi wybranymi władzami, producentami energii wodnej, krajowym komitetem ds. zawodowego rybołówstwa słodkowodnego i wieloma organizacjami pozarządowymi, ministerstwo podpisało porozumienie zawierające cztery kluczowe cele:

- wsparcie energetyki wodnej dzięki ciągłemu procesowi wspólnych badań integracji, monitorowania i kontroli środowiskowych,
- modernizacja i optymalizacja istniejących elektrowni dzięki działaniom mającym na celu skuteczne wdrażanie przepisów dotyczących zwiększenia minimalnego przepływu do stycznia 2014 r. i wprowadzenie obowiązkowych przepławek. Ponadto każdemu odnowieniu koncesji powinny towarzyszyć środki mające na celu poprawę zarówno efektywności energetycznej, jak i ekologicznej elektrowni,
- usunięcie najbardziej problematycznych przeszkód dotyczących ciągłości ekologicznej, które określono w krajowym programie, oraz wdrożenie tych programów odtwarzania z pomocą funduszy przekazanych przez przedsiębiorstwa wodociągów i kanalizacji,
- opracowanie systemu inwestycji hydroenergetycznych o „wysokiej jakości środowiskowej” mających minimalny wpływ na środowisko. Budowę nowych elektrowni należy wyznaczać i lokalizować w pierwszej kolejności na obszarach, na których istnieje niewiele wyzwań środowiskowych oraz należy unikać obszarów o bogatej różnorodności biologicznej (np. rzeki zakazane i zapewniające ciągłość).

W związku z tym w latach 2012–2015 rząd przyjął dwie listy chronionych rzek, aby zapewnić zgodność z ramową dyrektywą wodną. Pierwsza lista zawiera rzeki zakazane lub chronione, na których nie można zatwierdzić budowy żadnej nowej przeszkody, a istniejące tamy muszą zapewniać ciągłość ekologiczną w chwili odnowienia licencji. Druga lista obejmuje rzeki, dla których priorytetem jest odtworzenie ciągłości na istniejących tamach. Istniejące na tych rzekach tamy muszą zostać skorygowane w ciągu 5 lat, aby umożliwić migrację ryb zarówno w górę, jak i w dół rzeki oraz wystarczający transport osadów.

Pierwsza lista obejmuje następujące rzeki: rzeki o bardzo dobrym stanie (np. na obszarach Natura 2000), rzeki, w których występują diadromiczne ryby migrujące (często również na obszarach Natura 2000) oraz zbiorniki biologiczne. Razem stanowią one około 25–30 % cieków wodnych we Francji. Druga lista obejmuje pozostałe rzeki, w których występują diadromiczne ryby migrujące, rzeki zagrożone niespełnieniem celów środowiskowych ze względu na oddziaływanie hydromorfologiczne i niesprawne funkcjonowanie zbiorników biologicznych określone w planie gospodarowania wodami w dorzeczu. Razem stanowią one około 10 % cieków wodnych.

Określenie potencjalnych obszarów budowy nowych elektrowni wodnych w ramach regionalnych planów w zakresie energii odnawialnej opiera się głównie na danych dotyczących energetyki wodnej i na zgodności z pierwszą i drugą listą, które określają obszary uznane za odpowiednie, mniej odpowiednie lub nieodpowiednie.

Źródło: <https://circabc.europa.eu/sd/a/85a4834a-5733-4474-9686-d6d94d722b95/Presentation-Planning%20instruments%20for%20hydropower%20and%20preserved%20rivers%20in%20France.pdf>.

4.4. Konsultacja na wczesnym etapie

Wczesne konsultacje z zainteresowanymi stronami w dziedzinie ochrony środowiska, a w istocie ze wszystkimi zainteresowanymi stronami, są ważne dla zagwarantowania, że znalezione zostaną akceptowalne i trwałe rozwiązania. Równie ważne jest osiągnięcie wspólnej płaszczyzny porozumienia co do rozważanych kwestii oraz zachęcanie do wspólnego poszukiwania rozwiązań, zwłaszcza jeśli skutki środowiskowe przedsięwzięcia okazują się nieadekwatne w stosunku do konwencjonalnych działań łagodzących.

Konflikty, wynikające często z braku zaangażowania zainteresowanych stron w dziedzinie środowiska na wystarczająco wczesnym etapie planowania, mogą powodować długie i kosztowne opóźnienia. W idealnym przypadku zainteresowane strony oraz ogół społeczeństwa powinny być uczestnikami wszystkich etapów opracowania przedsięwzięcia lub planu. Ich udział jest szczególnie ważny na etapie definiowania przedsięwzięcia lub planu i w trakcie interaktywnego i cyklicznego procesu opracowywania realistycznych rozwiązań alternatywnych dla problematycznych obszarów.

W europejskim ustawodawstwie i procedurach nie określa się zbyt szczegółowo wymogu przeprowadzania konsultacji społecznych oraz zaangażowania społeczeństwa i zazwyczaj przewiduje się formalne konsultacje publiczne dopiero po ukończeniu badań oddziaływania na środowisko i przedłożeniu planów przedsięwzięcia do zatwierdzenia. Nie powinno to jednak powstrzymywać inwestorów przed organizowaniem na własną rękę procesu konsultacji publicznych na jak najwcześniejszym etapie.

Cele każdej dobrze zorganizowanej strategii udziału społeczeństwa powinny być następujące:

- zapewnienie przejrzystego planowania i procesu decyzyjnego dotyczącego planu infrastruktury lub przedsięwzięcia oraz jawności wszystkich odpowiednich informacji i danych,
- podnoszenie świadomości co do ogólnych celów planu lub przedsięwzięcia i związanych kwestii,
- uzyskanie wsparcia publicznego dla procesu planowania i realizacji przedsięwzięcia lub planu,
- integracja kluczowych zainteresowanych stron na etapie planowania w celu stworzenia atmosfery wzajemnego zaufania i szacunku, a tym samym ułatwienie społecznej akceptacji i skutecznej realizacji planu lub przedsięwzięcia.

W praktyce dla zapewnienia skutecznego procesu konsultacji z zainteresowanymi stronami i ich zaangażowania szczególnie ważne są następujące kwestie:

- **Ramy czasowe udziału społeczeństwa:** Zainteresowane strony powinny brać udział począwszy od najwcześniejszych etapów planu lub przedsięwzięcia, aby mogły wykorzystać informacje o środowisku przy rozważaniu alternatyw dla koncepcji, lokalizacji i uzgodnień finansowych. Konsultacje z zainteresowanymi stronami powinny trwać również w czasie procesu oceny oddziaływania na środowisko i podczas całego cyklu planu lub przedsięwzięcia.
- **Identyfikacja właściwych grup interesu:** Identyfikacja właściwych grup interesu lub zainteresowanych stron ma zasadnicze znaczenie dla skutecznego zaangażowania społeczeństwa, czy to w politykę, plan, program (np. sektorowy lub regionalny), czy też w przedsięwzięcie. Analiza struktury społecznej ludności, której dotyczy plan lub przedsięwzięcie, również przyczyni się do zagwarantowania, że wszystkie odpowiednie podmioty lub zainteresowane strony zostaną zidentyfikowane i włączone w proces konsultacji.
- **Wybór właściwej formy komunikacji i konsultacji:** Udział społeczeństwa może mieć różną postać – od zwykłego rozpowszechniania informacji po pełny udział w podejmowaniu decyzji:
  - *Informowanie:* jednokierunkowy przepływ informacji od projektodawcy przedsięwzięcia do społeczeństwa.
  - *Konsultacje:* dwukierunkowy przepływ informacji między projektodawcą a społeczeństwem, w którym społeczeństwo ma szansę wyrazić opinie, a wnioskodawca odpowiedzieć.

- *Uczestniczenie*: dwukierunkowy przepływ informacji i idei, w ramach którego projektodawca i społeczeństwo uczestniczą we wspólnej analizie i ustalaniu programu, a społeczeństwo/zainteresowane strony dobrowolnie uczestniczą w podejmowaniu decyzji w sprawach projektu przedsięwzięcia i zarządzania nim w wyniku kompromisu w sprawie głównych kwestii. Poziom uczestnictwa społeczeństwa potrzebny w odniesieniu do danego planu lub przedsięwzięcia będzie różny w zależności od kontekstu społecznego i politycznego. Można sporządzić tabelę udziału dla każdej z głównych grup zainteresowanych stron w celu określenia odpowiedniego stopnia uczestnictwa. Tabela ta może również być wykorzystana jako narzędzie porządkujące do celów definiowania zadań i zakresu odpowiedzialności danej zainteresowanej strony oraz identyfikacji obszarów potencjalnej niezgody pomiędzy grupami.
- *Odpowiedzialność i zobowiązanie*: Wcześniej przeprowadzone konsultacje z grupami, których potencjalnie będą dotyczyć skutki, mogą poprawić jakość informacji o środowisku dostarczanych decydentom (np. poprzez identyfikację wpływu na środowisko lub projektowanie odpowiednich środków łagodzących), a także pomóc zminimalizować potencjalne konflikty i opóźnienia. Rzeczywiste starania o to, by społeczeństwo było poinformowane, oraz reagowanie na sugestie lub problemy również przyczynia się do zapobiegania nieporozumieniom i może przynieść szerszą akceptację przedsięwzięcia i większe poczucie odpowiedzialności lokalnej.

Konsultacje publiczne i udział społeczeństwa niewątpliwie mogą zabrać dużo czasu i są wymagające, ale dobrze wykorzystane mogą zmniejszyć antagonizmy i zwiększyć potencjał na sukces w perspektywie długoterminowej.

Planowanie strategiczne i współpraca na poziomie zlewni w Anglii

Podejście oparte na zlewni uwzględnia współpracę w skali zlewni rzeki, aby zapewnić przekrojową poprawę naszego środowiska wodnego. Partnerska współpraca ze społecznością, wnosząca wiedzę lokalną i ekspercką, funkcjonuje w każdej spośród ponad 100 zlewni objętych ramową dyrektywą wodną w całej Anglii, w tym na granicy z Walią.

Ponad 1 500 organizacji angażuje się w podejście oparte na zlewni w całym kraju, w tym organizacje pozarządowe, spółki wodne, lokalne władze, agencje rządowe, właściciele gruntów, kluby wędkarskie, organy przedstawicielskie rolników, środowiska akademickie i lokalne przedsiębiorstwa.

Partnerstwa oparte na zlewni sprzyjają oszczędnej i praktycznej realizacji w terenie, przynosząc liczne korzyści, takie jak poprawa jakości wód, zwiększenie różnorodności biologicznej, zmniejszenie ryzyka powodzi, odporność na zmiany klimatu i większe zaangażowanie społeczności w lokalną rzekę. Partnerstwa stanowią katalizator, który przyciąga dodatkowe fundusze, i dotychczas w niektóre z nich pozyskały nawet ośmiokrotnie większe środki niż początkowa inwestycja.

Liczne projekty badawcze udowodniły, że upelnomocnione partnerstwo w zlewni obejmujące różne zainteresowane strony i specjalistów technicznych z obszaru danej zlewni i jej otoczenia może być odpowiedzialne za koordynację planowania, finansowanie i zapewnienie dobrego stanu ekologicznego rzeki i jej zlewni.

Wykazały także, że zintegrowana ocena zlewni realizowana przez zainteresowane strony może wspomóc pełne zrozumienie wyzwań i następnie opracowanie strategicznych, ukierunkowanych, zrównoważonych a zatem oszczędnych planów interwencji w zakresie gospodarowania zlewnią.

<http://www.catchmentbasedapproach.org/>

BAZA WIEDZY CABA

Strona internetowa *Catchment based Approach* ma na celu przedstawienie wszystkich ważnych działań podejmowanych w ramach partnerskiej współpracy dotyczącej zlewni w całym kraju. Dzielenie się najlepszymi praktykami ma na celu uniknięcie podwajania wysiłków i zapewnienie, aby gospodarze CaBA mogli korzystać z wiedzy zdobywanej przez lata przez podmioty zaangażowane w gospodarowanie zlewnią. Strona internetowa została stworzona, aby wzmocnić pozycję partnerów CaBA dzięki przedstawieniu im ogromnych i zróżnicowanych możliwości planowania partycypacyjnego dotyczącego zlewni i gospodarowania zlewnią.

 <p>ZAANGAŻOWANIE</p> <p>zainteresowanych stron działających w obszarze zlewni i budowanie skutecznego partnerstwa</p>	 <p>WYKORZYSTANIE DANYCH</p> <p>i dowodów na potrzeby planowania dotyczącego zlewni prowadzonego przez zainteresowane strony</p>	 <p>REALIZACJA</p> <p>ukierunkowanych i zintegrowanych interwencji w zakresie gospodarowania zlewnią</p>	 <p>MONITOROWANIE</p> <p>i kształtowanie środowiska w celu pomiaru poprawy</p>
<p>Dowiedz się więcej</p>	<p>Dowiedz się więcej</p>	<p>Dowiedz się więcej</p>	<p>Dowiedz się więcej</p>

5. PROCEDURA OCENY NA PODSTAWIE DYREKTYWY SIEDLISKOWEJ

5.1. Wprowadzenie

Wymogiem zawartym w unijnych przepisach dotyczących ochrony przyrody jest, aby wszelkie plany lub przedsięwzięcia, które mogą mieć znaczący wpływ na co najmniej jeden z obszarów Natura 2000, podlegały odpowiedniej ocenie przewidzianej w art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej. W niniejszym rozdziale przedstawiono krok po kroku wskazówki dotyczące przeprowadzenia odpowiedniej oceny, w szczególności planów i przedsięwzięć hydroenergetycznych ⁽⁴⁵⁾.

Artykuł 6 ust. 3

Każdy plan lub przedsięwzięcie, które nie jest bezpośrednio związane lub konieczne do zagospodarowania terenu, ale które może na nie w istotny sposób oddziaływać, zarówno oddzielnie, jak i w połączeniu z innymi planami lub przedsięwzięciami, podlega odpowiedniej ocenie jego skutków dla danego terenu z punktu widzenia założeń jego ochrony. W świetle wniosków wynikających z tej oceny oraz bez uszczerbku dla przepisów ust. 4 właściwe władze krajowe wyrażają zgodę na ten plan lub przedsięwzięcie dopiero po upewnieniu się, że nie wpłynie on niekorzystnie na dany teren oraz, w stosownych przypadkach, po uzyskaniu opinii całego społeczeństwa.

Artykuł 6 ust. 4

Jeśli pomimo negatywnej oceny skutków dla danego obszaru oraz braku rozwiązań alternatywnych, plan lub przedsięwzięcie musi jednak zostać zrealizowane z powodów o charakterze zasadniczym wynikających z nadrzędnego interesu publicznego, w tym interesów mających charakter społeczny lub gospodarczy, państwo członkowskie stosuje wszelkie środki kompensujące konieczne do zapewnienia ochrony ogólnej spójności Natury 2000. O przyjętych środkach kompensujących państwo członkowskie informuje Komisję.

Ponieważ program Natura 2000 dotyczy najcenniejszych i najbardziej zagrożonych europejskich gatunków i siedlisk, procedury zatwierdzania inwestycji mogących mieć znaczące szkodliwe skutki dla tych obszarów muszą być dostatecznie surowe, aby uniknąć naruszenia ogólnych celów dyrektyw ptasiej i siedliskowej. W związku z tym szczególnie uwagę zwraca się na konieczność podejmowania decyzji w oparciu o rzetelną informację naukową i wiedzę fachową. Opóźnienia w procesie zatwierdzania bardzo często spowodowane są niską jakością odpowiedniej oceny utrudniającą właściwym organom wydanie opinii na temat skutków planu lub przedsięwzięcia.

Ważne jest również, aby nie mylić oceny środowiska przeprowadzanej na podstawie dyrektyw w sprawie ocen oddziaływania na środowisko (OOŚ) i w sprawie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko (SOOŚ) lub procedury wyłączenia na mocy art. 4 ust. 7 ramowej dyrektywy wodnej z odpowiednią oceną przeprowadzoną na mocy art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej. Takie oceny są bardzo często przeprowadzane razem i ta koordynacja może być dla nich korzystna, ale każda z nich ma jednak odmienny cel i służy ocenie oddziaływania na różne aspekty środowiska. Zatem mimo iż najlepiej byłoby, aby wszystkie oceny były skoordynowane, inne oceny nie mogą zastąpić odpowiedniej oceny.

Odpowiednia ocena jest ukierunkowana przede wszystkim na gatunki i typy siedlisk chronione na podstawie dyrektyw ptasiej i siedliskowej, w szczególności te gatunki i siedliska, dla których wyznaczono dane obszary Natura 2000. Odpowiednia ocena na podstawie art. 6 ust. 3 ma zatem węższy zakres niż ocena na podstawie ramowej dyrektywy wodnej i dyrektyw w sprawie OOŚ lub SOOŚ, ponieważ ogranicza się do oddziaływania na obszary Natura 2000 z punktu widzenia założeń ich ochrony.

Każda z tych procedur oceny ma również przynieść inne efekty. W przypadku odpowiedniej oceny i ramowej dyrektywy wodnej wyniki są prawnie wiążące dla właściwych władz i określają ich ostateczną decyzję. Zatem jeżeli podczas odpowiedniej oceny ustalono, że wystąpią niekorzystne skutki wpływające na integralność obszaru Natura 2000, pomimo wprowadzenia środków łagodzących, dany plan lub przedsięwzięcie można zatwierdzić tylko wtedy, gdy spełnione zostały warunki określone w art. 6 ust. 4.

5.2. W jakich przypadkach wymagana jest procedura w trybie art. 6?

W art. 6 dyrektywy siedliskowej zawarto szereg zabezpieczeń proceduralnych i materialnych, które należy stosować w odniesieniu do każdego planu lub przedsięwzięcia mogącego znacząco oddziaływać na dany obszar Natura 2000.

Procedura ta ma na celu:

- ocenę konsekwencji planu lub przedsięwzięcia, którego skutki dla obszaru Natura 2000 mogłyby być znaczące w świetle założeń ochrony danego terenu,
- ustalenie czy konsekwencje te będą miały szkodliwe skutki dla integralności obszaru,
- zapewnienie mechanizmu zatwierdzania planu lub przedsięwzięcia mającego niekorzystny skutek, jeżeli nie istnieją mniej szkodliwe rozwiązania alternatywne i jeżeli uważa się to za konieczne z powodów o charakterze zasadniczym wynikających z nadrzędnego interesu publicznego,

⁽⁴⁵⁾ Komisja stworzyła wytyczne pozwalające zrozumieć i stosować procedurę odpowiedniej oceny. Są one dostępne na stronie internetowej Komisji Natura 2000, http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/guidance_en.htm.

- zapewnienie, aby w ostatnim przypadku zastosowano środki kompensacyjne zapewniające ochronę ogólnej spójności sieci Natura 2000.

W art. 6 ust. 3 użyto wielu pojęć pozwalających stwierdzić, czy odpowiednia ocena jest wymagana. Dotyczy ona:

- każdego planu lub przedsięwzięcia,
- które może mieć znaczący wpływ na co najmniej jeden obszar Natura 2000,
- zarówno oddzielnie, jak i w połączeniu z innymi planami lub przedsięwzięciami,
- ale nie jest bezpośrednio związane z zarządzaniem ochroną obszaru.

W dyrektywie nie zdefiniowano zakresu pojęć „plan” czy „przedsięwzięcie”. Czynnikiem decydującym jest natomiast prawdopodobieństwo wywarcia znaczącego wpływu. Pojęcie „przedsięwzięcia” powinno zatem być interpretowane szeroko, tak aby obejmowało zarówno prace budowlane, jak i wszelkie inne ingerencje w środowisko naturalne ⁽⁴⁶⁾. Dotyczy ono również przedsięwzięć, które mają na celu odtworzenie, ulepszenie, utrzymanie lub modernizację istniejącej elektrowni wodnej, jeżeli uznano, że działania te mogą mieć znaczący wpływ na obszar Natura 2000.

Jeżeli chodzi o zasięg geograficzny, art. 6 ust. 3 nie ogranicza się do planów i przedsięwzięć na obszarze Natura 2000; dotyczy również inwestycji zlokalizowanych poza obszarem Natura 2000, jeżeli istnieje prawdopodobieństwo, że będą miały na niego znaczący wpływ. Sam fakt, że proponowana inwestycja znajduje się poza granicami obszaru Natura 2000, nie zwalnia z wymogu przeprowadzenia jej odpowiedniej oceny w trybie art. 6 ust. 3.

Zatem potrzeba przeprowadzenia oceny zależy od prawdopodobieństwa, czy przedsięwzięcie osobno lub w połączeniu z innymi planami lub przedsięwzięciami będzie miała znaczący wpływ na obszar Natura 2000, **niezależnie od tego czy przedsięwzięcie znajduje się na obszarze Natura 2000 czy poza jego obrębem**. Przykładowo przedsięwzięcie oddalone nieznacznie w górę rzeki od obszaru Natura 2000 może nadal zaszkodzić integralności obszaru położonego w dole rzeki w wyniku zakłócenia przepływu wody, zmian w transporcie osadów, zanieczyszczenia lub przeszkód dla przemieszczania się i migracji gatunków. W takich przypadkach przedsięwzięcie musi podlegać ocenie na mocy art. 6 ust. 3.

Najlepiej byłoby, gdyby ocena uwzględniała również wszelkie prawdopodobne skutki transgraniczne. W przypadku gdy plan lub przedsięwzięcie w jednym państwie może mieć znaczący wpływ na obszar Natura 2000 w innym państwie, oddzielnie lub w połączeniu z innymi planami lub przedsięwzięciami, odpowiednia ocena musi oceniać również wpływ na integralność obszarów Natura 2000 w tym innym państwie. Jest to zgodne z konwencją z Espoo wdrożoną w UE dyrektywami w sprawie OOS i SOOS.

5.3. Szczegółowa procedura

Procedurę określoną w art. 6 ust. 3 należy przeprowadzić stopniowo. Każdy etap warunkuje kontynuację procesu. Przykładowo, jeżeli po etapie ustalania obowiązku przeprowadzenia oceny nie stwierdzi się niekorzystnego wpływu na obszar Natura 2000, plan lub przedsięwzięcie można zatwierdzić bez konieczności dalszej oceny.

Etapy są następujące (zob. schemat):

- *Ustalenie obowiązku przeprowadzenia oceny* – pierwszy etap, podczas którego określa się czy plan lub przedsięwzięcie wymaga przeprowadzenia odpowiedniej oceny. Jeżeli niemożliwe jest wykluczenie prawdopodobieństwa, że plan lub przedsięwzięcie będzie miał znaczący wpływ na jakikolwiek obszar Natura 2000, wymagane jest przeprowadzenie odpowiedniej oceny.
- *Odpowiednia ocena* – po podjęciu decyzji o konieczności przeprowadzenia odpowiedniej oceny, należy przeprowadzić szczegółową analizę ewentualnych skutków planu lub przedsięwzięcia, oddzielnie lub w połączeniu z innymi planami lub przedsięwzięciami, dotyczących integralności obszaru/obszarów Natura 2000 w świetle założeń ich ochrony.
- *Podejmowanie decyzji* – jeżeli odpowiednia ocena nie wykazuje, że nie istnieje niekorzystny wpływ na integralność obszaru, lub że niekorzystny wpływ można złagodzić, właściwe organy muszą odrzucić plan lub przedsięwzięcie. Z drugiej strony, jeżeli odpowiednia ocena wykazuje, że nie wystąpi żaden niekorzystny wpływ na integralność obszaru Natura 2000, można zatwierdzić przedsięwzięcie.

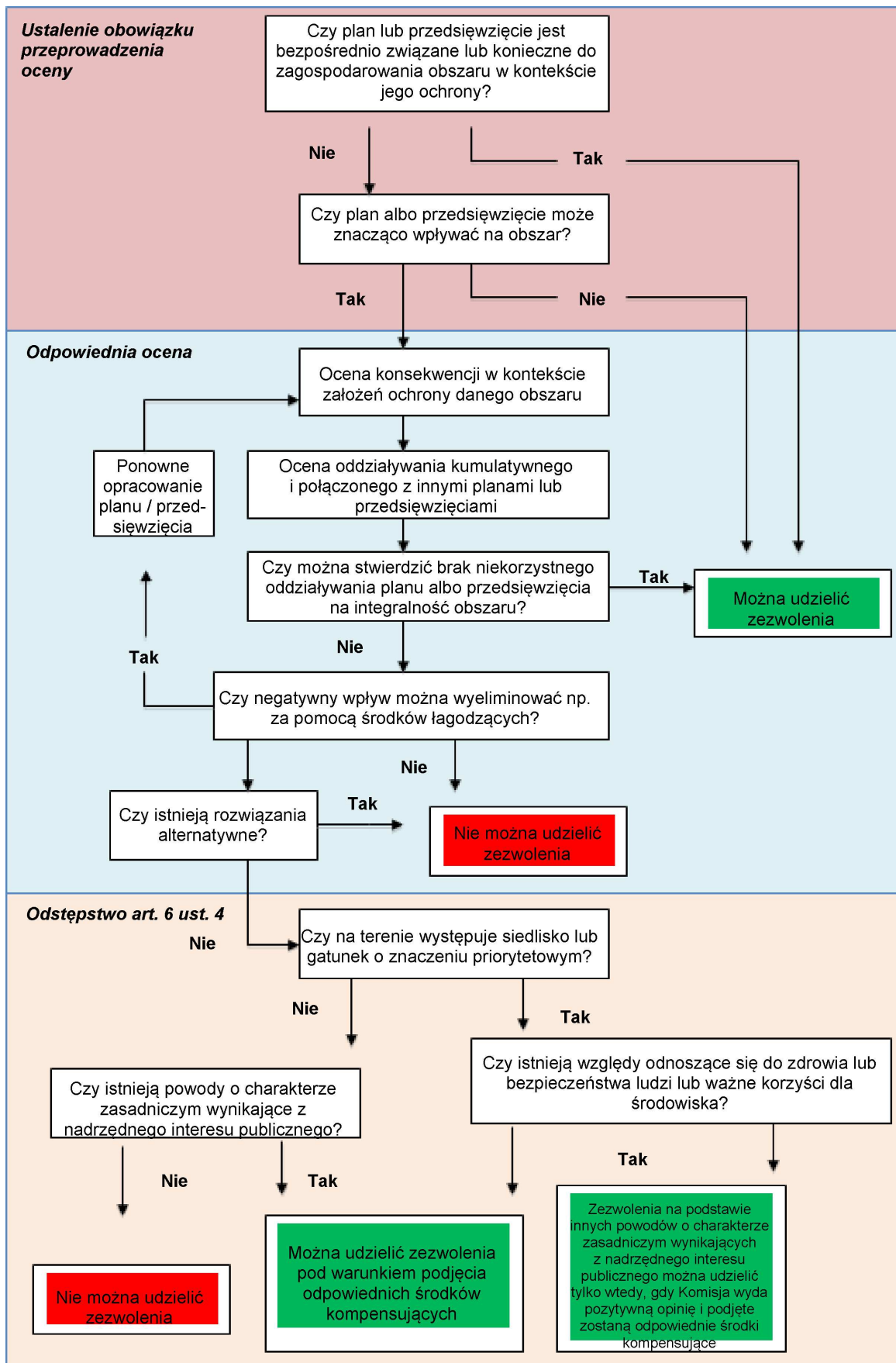
Art. 6 ust. 4 przewiduje pewne wyjątki od tej ogólnej zasady. Projektodawcy planu lub przedsięwzięcia mogą zwrócić się z prośbą o zatwierdzenie planu lub przedsięwzięcia w wyjątkowych okolicznościach, o ile spełnione są warunki określone w art. 6 ust. 4.

Z powyższego jasno wynika, że proces decyzyjny opiera się na zasadzie ostrożności. Nacisk położono na obiektywne wykazanie braku niekorzystnego skutku na obszar Natura 2000 w oparciu o wiarygodne dowody; ciężar wykazania, że niekorzystny wpływ nie istnieje spoczywa na projektodawcy planu lub przedsięwzięcia.

⁽⁴⁶⁾ Orzeczenie Trybunału Sprawiedliwości w sprawie C-127/02.

Rysunek

Schemat procedury określonej w art. 6 ust. 3 i 4 (w oparciu o wytyczne Komisji Europejskiej dotyczące metodologii)

5.3.1. Ustalenie obowiązku przeprowadzenia oceny

Pierwszy etap procedury w trybie art. 6 ust. 3 służy ustaleniu, czy odpowiednia ocena jest potrzebna, tzn. czy plan lub przedsięwzięcie **może mieć znaczny wpływ** na obszar Natura 2000. W razie wystarczającej pewności co do **braku** znaczącego wpływu planu lub przedsięwzięcia, oddzielnie lub w połączeniu z innymi planami lub przedsięwzięciami, można je zatwierdzić bez dalszej oceny.

Jednak w razie jakichkolwiek wątpliwości co do prawdopodobieństwa wpływu należy przeprowadzić odpowiednią ocenę, aby umożliwić pełne zbadanie potencjalnych skutków. Potwierdził to Trybunał Sprawiedliwości w orzeczeniu w sprawie Waddenzee (C-127/02), w którym stwierdził, że: „wszczęście mechanizmu ochrony środowiska przewidzianego w art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej nie zakłada zaistnienia pewności, że plan lub przedsięwzięcie oddziałuje na dany teren w istotny sposób, lecz jedynie prawdopodobieństwo wskazuje wówczas na związek pomiędzy planem lub przedsięwzięciem a wystąpieniem takiego skutku. W przypadku wątpliwości co do nie wystąpienia ewentualnych istotnych oddziaływań należy dokonać takiej oceny, co umożliwi w sposób skuteczny uniknięcie udzielania pozwoleń na plany lub przedsięwzięcia wpływające niekorzystnie na dany teren i przyczynia się w ten sposób do urzeczywistnienia głównego celu dyrektywy siedliskowej”.

Należy udokumentować uzasadnienie ostatecznej decyzji co do konieczności lub braku konieczności przeprowadzenia odpowiedniej oceny. Należy przedstawić dostateczną ilość informacji, by uzasadnić osiągnięte wnioski.

Decyzja o środowiskowych uwarunkowaniach w sprawie elektrowni wodnej

Rząd Wielkiej Brytanii wprowadził formularz elektroniczny – zwany „listą kontrolną aspektów środowiskowych dotyczących elektrowni wodnych” – aby ułatwić ustalenie obowiązku przeprowadzenia oceny potencjalnych przedsięwzięć na etapie planowania wstępnego. Lista kontrolna pomaga wnioskodawcom określić jakie informacje należy przedłożyć właściwym organom, aby mogły w pełni ocenić wpływ proponowanej elektrowni wodnej oraz daje im możliwość poszukiwania wstępnego doradztwa w sprawie planowanego przedsięwzięcia. Może to pomóc w uniknięciu tracenia czasu i zasobów na przedsięwzięcia, które prawdopodobnie nie otrzymają zezwolenia.

Wnioskodawcy są proszeni w szczególności o wypełnienie listy kontrolnej zawierającej pytania na temat:

1. Poboru wody i zarządzania przepływem
2. Ochrony
3. Jakości wody
4. Różnorodności biologicznej i rybołówstwa
5. Zarządzania ryzykiem powodziowym
6. Nawigacji

Rząd wydał również szereg wytycznych, aby zapewnić inwestorom pomoc w odniesieniu do wniosków dotyczących elektrowni przepływowych. Dokumenty te wyjaśniają

- w jaki sposób brytyjska agencja ds. środowiska reguluje kwestię energii wodnej,
- zagadnienia związane z ochroną środowiska, które należy uwzględnić,
- porady dotyczące projektowania elektrowni,
- w jaki sposób ubiegać się o niezbędne zezwolenia i licencje.

<https://www.gov.uk/government/publications/wr325-hydropower-schemes-environmental-site-audit-checklist>

<https://www.gov.uk/government/publications/good-practice-guidelines-to-the-environment-agency-hydropower-handbook>

2. Ochrona

Więcej informacji można znaleźć w naszej wskazówce dotyczącej dokumentu:

Water Framework Directive, nature conservation and heritage

	TAK	NIE
Czy elektrownia znajduje się na obszarze specjalnych zainteresowań naukowych lub istnieje prawdopodobieństwo, że będzie miała na ten obszar wpływ? (Zob. przypis 2a)		

Czy elektrownia znajduje się na specjalnym obszarze ochrony (SOO) lub istnieje prawdopodobieństwo, że będzie miała na ten obszar wpływ? (Zob. przypis 2b)		
Czy elektrownia znajduje się na obszarze specjalnej ochrony (OSO) lub istnieje prawdopodobieństwo, że będzie miała ten obszar wpływ? (Zob. przypis 2c)		
Czy elektrownia znajduje się na terenie krajowego rezerwatu przyrody lub istnieje prawdopodobieństwo, że będzie miała ten obszar wpływ? (Zob. przypis 2d)		
Czy elektrownia znajduje się na terenie lokalnego rezerwatu przyrody lub istnieje prawdopodobieństwo, że będzie miała ten obszar wpływ? (Zob. przypis 2d)		
Czy elektrownia znajduje się na obszarze o wyjątkowych walorach przyrodniczych? (Zob. przypis 2e)		
Czy elektrownia znajduje się na terenie parku narodowego? (Zob. przypis 2f)		
Czy istnieje prawdopodobieństwo, że elektrownia będzie miała wpływ na jakikolwiek wodospad, publiczną drogę dla pieszych, obiekty dziedzictwa lub obszar ochrony? (Zob. przypis 2g)		
Czy na obszarze przeprowadzono formalne badania środowiskowe? (Zob. przypis 2h)		
Czy elektrownia bierze pod uwagę gatunki chronione, które mogą żyć na obszarze lub w pobliżu? (Zob. przypis 2i)		

5.3.2. Odpowiednia ocena

Po ustaleniu, że odpowiednia ocena jest wymagana, należy ją przeprowadzić, zanim właściwy organ podejmie decyzję o zatwierdzeniu planu lub przedsięwzięcia (zgodnie z wyrokiem Trybunału w sprawie C-127/02 ⁽⁴⁷⁾). Termin „odpowiednia” oznacza zasadniczo, że ocena musi być odpowiednia do swojego celu zgodnie z dyrektywami siedliskową i ptasią, tzn. pełnić funkcję polegającą na ochronie gatunków i typów siedlisk dla których wyznaczono obszar Natura 2000.

„Odpowiednia” oznacza również, że ocena powinna prowadzić do uzasadnionych wniosków. Jeżeli sprawozdanie nie zawiera wystarczająco szczegółowej oceny oddziaływania na obszar Natura 2000 lub nie dostarcza wystarczających dowodów umożliwiających wyciągnięcie jednoznacznych wniosków co do zagrożenia integralności obszaru niekorzystnymi skutkami, ocena nie spełniła swojej funkcji i nie można jej uznać za „odpowiednią” w znaczeniu art. 6 ust. 3.

Potwierdził to Trybunał Sprawiedliwości, który orzekł, że „Raport IREALP ⁽⁴⁸⁾ wskazuje wprawdzie, że główne szkodliwe oddziaływania zagrażające faunie wynikają ze zniszczenia gniazd podczas wycięcia i z utraty integralności siedliska, niemniej cechuje się on **licznymi spostrzeżeniami o charakterze doraźnym i brakiem wniosków ostatecznych**. Raport ten podkreśla bowiem znaczenie prowadzonych stopniowo ocen, w szczególności na podstawie wiedzy i szczegółów, które mogą ujawnić się w trakcie realizacji projektu. Ponadto został on potraktowany jako okazja do przedstawienia dalszych propozycji poprawy bilansu środowiskowego przewidzianych działań”.

„Z tych powodów raport IREALP również **nie może być uznany za odpowiednią ocenę** skutków spornych robót dla obszaru specjalnej ochrony IT 2040044”. „Z całości powyższych rozważań wynika, że zarówno studium z 2000 r. jak i raport z 2002 r. cechują się lukami **brakiem całościowych, precyzyjnych i ostatecznych spostrzeżeń i wniosków, które mogłyby rozwiązać z naukowego punktu widzenia wszelkie rozsądne wątpliwości w odniesieniu do skutków zamierzonych robót dla rzeczonoego obszaru specjalnej ochrony**. Spostrzeżenia i wnioski o takim charakterze były natomiast niezbędne, by właściwe władze mogły uzyskać pewność wymaganą dla podjęcia decyzji o pozwoleniu na te roboty”. (Sprawa C-304/05 Komisja przeciwko Włochom, pkt 46-73).

⁽⁴⁷⁾ Wyrok Trybunału w sprawie C-127/02 – Waddenvereniging i Vogelsbeschermingvereniging.

⁽⁴⁸⁾ (Research Institute for Applied Ecology and Economics in the Alpine Region – Instytut badawczy stosowanej ekologii i ekonomii w regionie alpejskim).

Trybunał podkreślił również wagę stosowania **najlepszej wiedzy naukowej** przy przeprowadzaniu odpowiedniej oceny, aby właściwe organy mogły z wystarczającą pewnością stwierdzić, że nie wystąpią negatywne skutki dla integralności danego obszaru. Uznał, że „dokonanie takiej oceny oznacza w związku z tym określenie, zgodnie z najlepszą wiedzą naukową w tej dziedzinie wszystkich aspektów planu lub przedsięwzięcia, mogących osobno lub w połączeniu z innymi planami i przedsięwzięciami oddziaływać na przedmiotowe założenia” (C-127/02, pkt 54).

W sprawozdaniu z oceny należy w szczególności:

- opisać szczegółowo przedsięwzięcie lub plan, aby zrozumieć jego rozmiary, skalę i cele,
- opisać podstawowe warunki i założenia ochrony obszaru Natura 2000,
- opisać wszystkie możliwe skutki, które mogą wystąpić,
- przeanalizować interakcje między tymi cechami przedsięwzięcia i wymaganiami ekologicznymi gatunków i typów siedlisk, dla których został wyznaczony obszar w celu identyfikacji potencjalnych skutków przedsięwzięcia lub planu dla obszaru Natura 2000 oraz ich poziomu istotności,
- wyjaśnić, w jaki sposób będzie się unikać takich skutków lub będzie się je łagodzić w największym możliwym zakresie,
- określić ramy czasowe i mechanizmy, za pośrednictwem których każdy środek łagodzący będzie zapewniony, wdrożony i monitorowany,
- zawrzeć wykaz wszystkich źródeł informacji.

Projektodawca przedsięwzięcia jest odpowiedzialny za zlecenie odpowiedniej oceny i zaznajomienie się z nią oraz za zapewnienie jej odpowiedniej jakości. Organy są odpowiedzialne za zapewnienie uczciwej i pełnej oceny danych dostarczonych w odpowiedniej ocenie oraz za sprawdzenie, czy ustalenia w sprawie skutków i ich istotności są poprawne oraz czy nie wystąpią negatywne skutki dla integralności obszaru Natura 2000 w świetle celów ochrony tego obszaru.

Ocena skutków w kontekście celów ochrony danego obszaru

Jak stwierdzono powyżej, ocena ta powinna dotyczyć możliwych skutków planu lub przedsięwzięcia dla danego obszaru w odniesieniu do celów ochrony danego terenu. Celem ochrony jest co najmniej zapobieganie pogarszaniu się stanu gatunków i siedlisk, dla których wyznaczono obszar.

W przypadku ustanowienia bardziej ambitnych celów ochrony na podstawie art. 6 ust. 1 należy przeprowadzić ocenę potencjalnych skutków planu lub przedsięwzięcia w odniesieniu do tych bardziej ambitnych założeń. Jeśli na przykład celem jest odbudowa populacji zimorodka do pewnego poziomu w ciągu ośmiu lat, należy ocenić, czy plan lub przedsięwzięcie uniemożliwi tę odbudowę, a nie jedynie, czy populacja zimorodka pozostanie na takim samym poziomie.

Standardowy formularz danych sieci Natura 2000

Wypełniono standardowe formularze danych dla każdego obszaru Natura 2000. Zawierają one informacje o powierzchni obszaru, reprezentatywności i stanie ochrony siedlisk na tym obszarze oraz ogólną ocenę wartości obszaru dla ich ochrony. Formularze dostarczają także informacje o obecnych gatunkach, np. ich populacji, statusie (populacja zamieszkująca, rozmnażająca się, zimująca, migrująca) i stanie oraz o wartości obszaru dla danych gatunków⁽⁴⁹⁾.

Kondycja ochrony siedlisk i gatunków na obszarze Natura 2000

Stanu ochrony gatunku lub siedliska nie można pomylić z kondycją ochrony tego gatunku lub siedliska. „Stan ochrony” odnosi się do stanu gatunku lub siedliska w jego naturalnym otoczeniu w UE i może być oceniany na wyższym szczeblu (np. krajowym, biogeograficznym lub unijnym). „Kondycja ochrony” odnosi się do stanu danego gatunku lub siedliska na danym obszarze. Jeśli kondycja jest zła, organy mogły zdecydować się na wyznaczenie bardziej ambitnych celów ochrony dla tego gatunku lub siedliska na tym obszarze, a nie tylko zapobiegać pogarszaniu się jej.

Państwa członkowskie, zgodnie z art. 17 dyrektywy siedliskowej, co 6 lat składają sprawozdania dotyczące stanu ochrony siedlisk i gatunków na ich terytorium. Na podstawie tych krajowych sprawozdań Komisja sporządza zbiorcze sprawozdanie w sprawie ich stanu ochrony na szczeblu biogeograficznym i unijnym⁽⁵⁰⁾.

⁽⁴⁹⁾ Decyzja wykonawcza Komisji z dnia 11 lipca 2011 r. w sprawie formularza zawierającego informacje o terenach Natura 2000 (notyfikowana jako dokument nr C(2011) 4892) (Dz.U. L 198 z 30.7.2011, s. 39).

⁽⁵⁰⁾ http://ec.europa.eu/environment/nature/knowledge/rep_habitats/index_en.htm

Plany zagospodarowania obszaru Natura 2000

Chociaż tworzenie planów gospodarowania nie jest obowiązkowe, dyrektywa siedliskowa zaleca ich opracowywanie, aby określić cele ochrony oraz środki konieczne, by osiągnąć te cele na danym obszarze zgodnie z wymaganiami ekologicznymi gatunków i siedlisk tam występujących. Plany gospodarowania są zatem niezastąpionym źródłem informacji o sieci Natura 2000 ⁽³¹⁾.

Gromadzenie niezbędnych informacji na potrzeby odpowiedniej oceny

Ważnym pierwszym krokiem w odpowiedniej ocenie jest zebranie wszystkich niezbędnych informacji zarówno na temat przedsięwzięcia, jak i obszaru Natura 2000. Proces ten jest zazwyczaj cykliczny. Jeżeli początkowe badanie i analiza wykażą istnienie istotnych luk w posiadanej wiedzy, konieczne będzie uzupełnienie istniejących danych poprzez przeprowadzenie początkowych badań ekologicznych oraz terenowych. Jak stwierdzono powyżej, **istotne jest oparcie odpowiedniej oceny na najbardziej rzetelnej wiedzy naukowej w tym zakresie, aby wnioski z tej oceny mogły rozwiązać z pozycji naukowej wszystkie uzasadnione wątpliwości w odniesieniu do skutków zamierzonych robót dla rzeczonoego obszaru.**

Szczegółowe badania i prace terenowe powinny koncentrować się na gatunkach i siedliskach, dla których wyznaczono obszar i które są wrażliwe na proponowane działania. Ich wrażliwość powinna być analizowana z uwzględnieniem możliwych interakcji pomiędzy działaniami prowadzonymi w ramach przedsięwzięcia (rodzaj, zakres, metody, itd.) a odnośnymi siedliskami i gatunkami (lokalizacja, wymagania ekologiczne, kluczowe obszary, zachowanie itd.).

Wszelkie badania w terenie muszą być prowadzone w sposób solidny i długotrwały, aby uwzględnić, że warunki ekologiczne mogą się znacząco różnić w zależności od pory roku, jak również między poszczególnymi latami. Przykładowo kilkudniowe badanie terenowe gatunków przeprowadzone zimą nie uwzględni wykorzystania przez nie siedlisk w innych, ważniejszych, porach roku (np. w sezonie wędrówek lub w sezonie lęgowym).

Konsultacje z organami ochrony przyrody, specjalistami z dziedziny nauki, naukowcami i organizacjami ds. ochrony na wczesnych etapach procesu pomogą również w stworzeniu kompletnego obrazu obszaru, występujących na nim gatunków/siedlisk oraz możliwych skutków, które należy poddać analizie. Wspomniane różne organy mogą również służyć radą w sprawie dostępnych najnowszych informacji naukowych dotyczących danego obszaru oraz gatunków i siedlisk chronionych w UE na danym obszarze, a także w sprawie wszelkich dodatkowych badań początkowych i terenowych, które mogą okazać się konieczne w celu przeprowadzenia oceny prawdopodobnych skutków przedsięwzięcia.

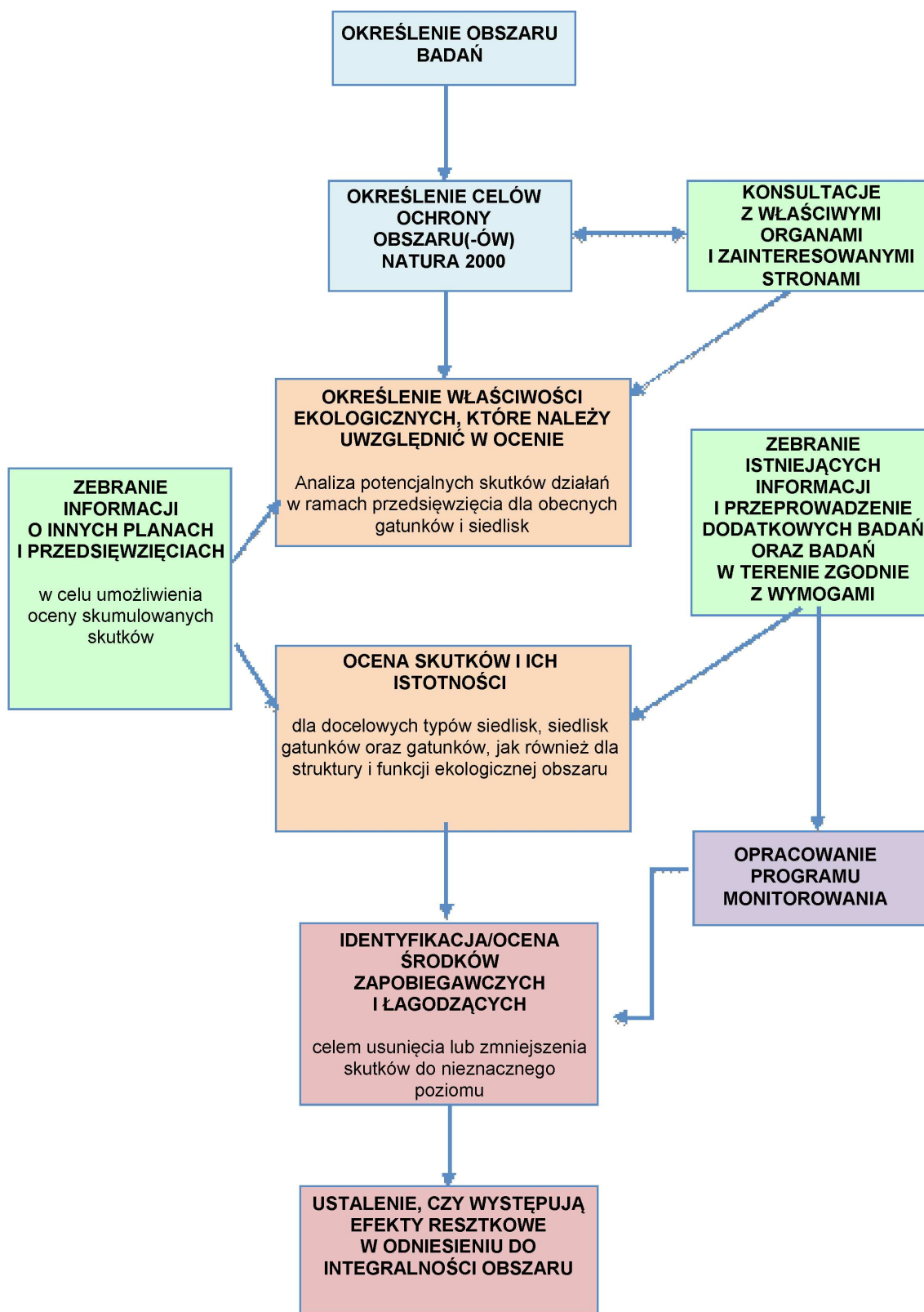
Identyfikacja negatywnych skutków

Po zgromadzeniu wszystkich niezbędnych danych bazowych można ocenić konsekwencje planu lub przedsięwzięcia na obszar Natura 2000. W zidentyfikowaniu rodzajów oddziaływania, na które trzeba zwrócić uwagę, powinien pomóc opis potencjalnych negatywnych skutków przedsięwzięć związanych z elektrowniami wodnymi, jak opisano w rozdziale 3. Oczywiście jest, że **skutki każdego przedsięwzięcia będą odmienne i muszą zostać ocenione w sposób indywidualny**. Jest to zgodne z wyrokiem w sprawie C-127/02 (patrz powyżej): „podczas dokonywania oceny możliwych skutków planów lub przedsięwzięć, ich istotny charakter powinien być określany w szczególności w świetle charakterystyki i specyficznych uwarunkowań środowiskowych terenu, którego dotyczy plan lub przedsięwzięcie”.

Pierwszy krok polega na pełnym przeanalizowaniu, które chronione gatunki lub siedliska UE, dla których wyznaczono teren w obrębie danego obszaru, mogą być potencjalnie narażone na oddziaływanie i powinny być poddane dalszej dogłębnej ocenie. Jest to ważne, ponieważ każdy gatunek i typ siedliska ma swój ekologiczny cykl życia i wymogi ochrony. Skutki dla każdego z gatunków i typów siedlisk będą się także różnić w zależności od obszaru, stanu ochrony i uwarunkowań ekologicznych danego obszaru. W odniesieniu do każdego zidentyfikowanego oddziaływania należy w ocenie przeanalizować również skalę, rodzaj, zasięg, czas trwania, natężenie i moment występowania oddziaływania.

Odpowiednia ocena wiąże się również ze **zbadaniem wszystkich aspektów planu lub przedsięwzięcia**, które mogą mieć skutki dla danego obszaru. Aspekty powinny zostać przebadane po kolei (np. nie tylko tama, która ma zostać zbudowana, ale także nowe drogi dojazdowe lub cała pozostała infrastruktura planowana na potrzeby tamy). Potencjalne skutki powinny być także rozpatrywane dla każdego z gatunków lub typów siedlisk, dla których wyznaczono obszar (często zwanych „elementami docelowymi” lub „elementami”). Skutki dla różnych aspektów należy przeanalizować łącznie i we wzajemnym odniesieniu, tak aby określić występujące pomiędzy nimi interakcje.

⁽³¹⁾ http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/guidance_en.htm

Kroki, które należy poczynić w ramach odpowiedniej oceny (dostosowane przez Komisję Europejską, 2014 r.).

Choć nacisk należy położyć na ważne dla UE gatunki i siedliska, ze względu na które dany obszar został wyznaczony, trzeba pamiętać o złożonych interakcjach pomiędzy tymi zasadniczymi elementami a innymi gatunkami i siedliskami oraz środowiskiem fizycznym. Dlatego ważne jest zbadanie wszystkich niezbędnych elementów struktury, funkcjonowania i dynamiki ekosystemu. Każda, nawet niewielka zmiana w tych elementach może również negatywnie oddziaływać na występujące na danym obszarze typy siedlisk i gatunki.

Należy możliwie najdokładniej przewidzieć skutki oraz jasno wskazać i odnotować w odpowiedniej ocenie podstawę prognozy (zatem powinno się podać również jasne wyjaśnienie stopnia pewności prognozy skutków, jako że jest to kluczowe – w ocena musi być możliwość wykazania, że nie ma uzasadnionych wątpliwości co do skutków). Podobnie jak w przypadku wszystkich ocen skutków, odpowiednią ocenę należy skonstruować w taki sposób, aby zapewnić możliwie najbardziej obiektywną prognozę oddziaływania, przy użyciu wymiernych kryteriów. Ułatwi to również wykonanie zadania polegającego na zaprojektowaniu środków łagodzących, które są pomocne w eliminowaniu prognozowanego oddziaływania lub minimalizują je do nieistotnego poziomu.

Podczas oceny potencjalnych skutków ważne jest, aby mieć na uwadze, że skutki te mogą wystąpić na każdym etapie inwestycji hydroenergetycznej, zarówno na początku budowy, na etapie działania i zarządzania, jak również na etapie modernizacji lub likwidacji. Zatem skutki mogą być tymczasowe lub stałe, mogą występować na obszarze farmy wiatrowej lub poza nią, mogą mieć charakter skumulowany i mogą występować na różnych etapach cyklu eksploatacyjnego przedsięwzięcia.

Powszechnie stosowane metody prognozowania skutków:

W odpowiedniej ocenie należy zastosować techniki najlepszej praktyki i metody szacowania zakresu skutków.

- Można dokonać *bezpośrednich pomiarów*, na przykład powierzchni siedlisk utraconych lub narażonych na oddziaływanie, proporcjonalnych strat w populacji gatunków, w siedliskach i zbiorowiskach.
- *Schematy blokowe, diagramy sieciowe i systemowe* umożliwiają określenie łańcuchów skutków wynikających ze skutków bezpośrednich; skutki pośrednie uznaje się za drugorzędne, trzeciorzędne itp. w zależności od ich źródła. Diagramy systemowe są bardziej elastyczne niż siatki w prezentowaniu wzajemnych zależności.
- *Ilościowe modele prognozowania* mogą zapewnić prognozy wyprowadzone matematycznie w oparciu o dane i założenia dotyczące siły i kierunku skutków. Modele umożliwiają ekstrapolację prognoz zgodnych z historycznymi i obecnymi danymi (analiza tendencji, scenariusze, analogie na podstawie informacji z innych istotnych miejsc) oraz prognozami intuicyjnymi. Podejścia normatywne do modelowania działają wstecz od pożądanego rezultatu w celu oceny, czy proponowane przedsięwzięcie doprowadzi do osiągnięcia określonego celu. Modelowanie predykcyjne często odgrywa ważną rolę, ponieważ główne skutki często wynikają ze zmian w strukturach hydro-morfologicznych, które prowadzą do zmian reżimu sedymentacji mających poważne konsekwencje dla podwodnej bioty.
- *Badania na poziomie populacji* są potencjalnie korzystne w określaniu skutków na poziomie populacji np. dla gatunków ptaków, nietoperzy lub ssaków morskich.
- *Systemy informacji geograficznej (GIS)* stosowane są do tworzenia modeli stosunków przestrzennych, takich jak nakładanie warstw w warunkami brzegowymi, lub map podatnych na oddziaływanie obszarów i miejsc utraty siedlisk. GIS stanowią połączenie skomputeryzowanej kartografii, magazynu danych z map i systemu zarządzania bazami danych obejmujących takie atrybuty jak zagospodarowanie lub nachylenie terenu. GIS umożliwiają szybkie wyświetlanie, łączenie i analizowanie przechowywanych zmiennych.
- *Informacje z poprzednich podobnych przedsięwzięć związanych z energią wodną* mogą być użyteczne, zwłaszcza jeżeli dokonano prognoz ilościowych, które monitorowano w praktyce.
- *Opinie i orzeczenia ekspertów* można uzyskać na podstawie poprzednich doświadczeń i konsultacji dotyczących podobnych przedsięwzięć oraz od lokalnych ekspertów, którzy mają doświadczenie na danym obszarze i wiedzę na jego temat.
- *Opis i korelacja*: czynniki fizyczne (np. reżim wodny, prąd, podłoże) mogą bezpośrednio wiązać się z rozmieszczeniem i liczebnością gatunków. Jeżeli można przewidzieć warunki fizyczne panujące w przyszłości, to na tej podstawie możliwe jest przewidzenie dalszego rozwoju siedlisk i populacji lub reakcji gatunków i siedlisk.
- *Analiza pojemności siedliskowej* wiąże się z określeniem progu warunków skrajnych, poniżej którego możliwe jest utrzymanie populacji i funkcji ekosystemu. Wymaga to określenia potencjalnie ograniczających czynników oraz opracowania równań matematycznych opisujących potencjał zasobu lub systemu w stosunku do progu wyznaczonego przez poszczególne czynniki ograniczające.

Wytyczne metodyczne dotyczące przepisów artykułu 6 ust. 3 i 4 dyrektywy siedliskowej.

Ocena potencjalnego kumulatywnego oddziaływania

Kumulatywne oddziaływanie stanowi kluczową część oceny. Nie jest to tylko wymóg prawny; może ono mieć również istotne znaczenia dla planu lub przedsięwzięcia oraz dla innych, kolejnych planów lub przedsięwzięć przedkładanych w odniesieniu do tego samego obszaru. Jest to szczególnie istotne dla energii wodnej, gdyż w jej przypadku kumulatywne oddziaływanie nawet małych elektrowni może być niedopuszczalnie wysokie.

Szereg umiarkowanych skutków, z których każdy jest mało znaczący, rozpatrywany łącznie może mieć istotny wpływ. Do tej kwestii odnosi się art. 6 ust. 3 przez uwzględnienie połączenia skutków z innych planów lub przedsięwzięć. W artykule tym nie określono szczegółowo jakie inne plany i przedsięwzięcia wchodzą w zakres tego przepisu, ale jest jasne, że powinno się uwzględniać plany lub przedsięwzięcia, które zostały zakończone (np. już istniejącą infrastrukturę) i zatwierdzone. Użyteczne dla tego celu mogą być informacje dostępne w planach gospodarowania wodami w dorzeczu na podstawie ramowej dyrektywy wodnej, jak również wszelkie plany gospodarowania opracowane dla odpowiednich obszarów Natura 2000.

Zrozumiałe jest, że państwo członkowskie, rozważając proponowany plan lub przedsięwzięcie, nie czyni założeń co do innych podobnych przyszłych planów lub przedsięwzięć, które mogą zostać zaproponowane w przyszłości. Przeciwnie – jeżeli w danym obszarze zatwierdzono już jakieś przedsięwzięcie lub większą ich liczbę, może to w efekcie obniżyć wartości progowe dla środowiska dla przyszłych planów lub przedsięwzięć w tym obszarze.

Jeśli na przykład zostaną złożone, jeden po drugim, projekty kilku elektrowni wodnych na obszarach Natura 2000 lub wokół nich, z oceny pierwszego przedsięwzięcia może wynikać, że nie wpłynie ono niekorzystnie na dany obszar, podczas gdy drugie i trzecie przedsięwzięcie mogą nie zostać zatwierdzone ze względu na to, że ich skutki, w połączeniu ze skutkami poprzedniego przedsięwzięcia będą wystarczające, aby niekorzystnie wpłynąć na integralność obszaru.

W tym kontekście ważne jest, aby przyjrzeć się projektom dotyczącym energii wodnej w sposób strategiczny i uwzględniając ich wzajemny wpływ na dosyć dużym obszarze geograficznym, a nie rozpatrywać je tylko jako pojedyncze, izolowane przedsięwzięcia. W ocenie kumulatywnego oddziaływania należy przyjrzeć się wszystkim elektrowniom wodnym i innym inwestycjom w zlewni, niezależnie od tego, czy są usytuowane na obszarze Natura 2000, czy poza nim.

Zadanie polegające na identyfikacji kumulatywnego oddziaływania należałoby w idealnym przypadku wykonać w ścisłym porozumieniu z odpowiednimi organami, które będą miały dostęp do innych planów i przedsięwzięć, które trzeba wziąć pod uwagę. Powinno się również sprawdzić informacje zawarte w planach gospodarowania wodami w dorzeczu określonych w ramowej dyrektywy wodnej, ponieważ stanowią kompilację informacji o wszystkich niekorzystnych oddziaływaniach i skutkach dla środowiska wodnego całego obszaru zlewni.

Potencjalne kumulatywne oddziaływanie należy oceniać, wykorzystując rzetelne dane wyjściowe i nie opierając się wyłącznie na kryteriach jakościowych. Powinno ono również stanowić integralną część ogólnej oceny i nie należy traktować go jedynie jako „refleksji” dokonanej na końcu procesu oceny.

Ustalanie istotności oddziaływania

Po określeniu oddziaływania (zob. również sekcja 4.7) należy oszacować jego istotność⁽⁵²⁾ dla gatunków i siedlisk na danym obszarze w kontekście celów ochrony tego obszaru.

Przy ocenianiu istotności można wziąć pod uwagę następujące parametry:

- Parametry ilościowe elementu docelowego (np. gatunku lub typu siedliska, dla którego wyznaczono obszar): np. rozmiar utraty siedliska w odniesieniu do danego gatunku lub typu siedliska. W niektórych przypadkach utrata nawet pojedynczych jednostek lub małego odsetka obszarów występowania w obrębie danego obszaru Natura 2000 (np. w odniesieniu do typów siedlisk i gatunków o znaczeniu priorytetowym) powinna być traktowana jak znaczące oddziaływanie. W innych sytuacjach próg istotności może być wyższy. Także ta kwestia zależy od gatunków i typów siedlisk, ich stanu ochrony na danym obszarze, jak również ich perspektyw na przyszłość.
- Parametry jakościowe elementu docelowego: niezależnie od parametrów ilościowych, istotność skutków powinna uwzględniać jakość występowania elementu docelowego. Może to być na przykład:
  - jedyny obszar w konkretnym regionie lub kraju, na którym występuje element docelowy (tj. element docelowy może występować licznie na danym obszarze, ale jest to jedyne miejsce, gdzie występuje i jest chroniony),
  - obszar ważny pod względem występowania pewnych gatunków (np. główny obszar, na którym dany gatunek występuje, większe obszary reprezentatywnych drzewostanów itp.),
  - obszar, gdzie dany gatunek jest na granicy swojego istniejącego obszaru występowania (mając na uwadze potencjalny wpływ zmiany klimatu w przyszłości).
- Znaczenie obszaru dla biologii gatunku, np. jako obszaru lęgowego (miejsca gniazdowania, obszary tarła itd.); siedlisko będące żerowiskiem; miejsce schronienia; szlak migracji lub miejsce postoju.
- Funkcje i struktury ekologiczne musiały utrzymać elementy docelowe i, co za tym idzie, integralności obszaru.

⁽⁵²⁾ Termin „istotność” odnosi się w tym przypadku do istotności skutków. Nie należy go mylić z etapem preselekcji, na który kładzie się nacisk na prawdopodobieństwo wystąpienia znaczących skutków.

W przypadku wątpliwości lub różnic opinii co do istotności oddziaływania najlepiej jest osiągnąć szersze porozumienie wśród odpowiednich ekspertów, np. specjalistów regionalnych lub krajowych w zakresie danego zasadniczego elementu objętego oddziaływaniem, tak aby w oparciu o to porozumienie można było osiągnąć konsensus.

Ustalanie istnienia oddziaływania na integralność obszaru

Po sporządzeniu jak najdokładniejszej prognozy oddziaływań przedsięwzięcia, ocenie ich istotności i zbadaniu wszystkich możliwych środków łagodzących trzeba w ramach odpowiedniej oceny wyciągnąć wniosek co do tego, czy oddziaływania te będą miały niekorzystny skutek dla spójności danego obszaru Natura 2000.

Termin „spójność” wyraźnie odnosi się do **integralności ekologicznej**. „Integralność obszaru” można zdefiniować jako sumę struktury, funkcji i procesów ekologicznych obszaru na całej jego powierzchni lub spójną sumę siedlisk, zespołów siedlisk lub populacji gatunków, ze względu na które dany obszar został wyznaczony. Dany obszar można zatem opisać jako posiadający wysoki stopień integralności, jeśli osiąga właściwy sobie potencjał zgodny z założeniami ochrony obszaru, zachowuje zdolność regeneracji i odnawiania się w dynamicznych warunkach, a także wymaga minimalnego wsparcia z zewnątrz pod względem zarządzania.

Jeżeli plan lub przedsięwzięcie niekorzystnie wpływa na estetyczną jakość wyglądu obszaru lub powoduje znaczące oddziaływanie na typy siedlisk lub gatunki inne niż te, ze względu na które dany obszar wyznaczono jako część sieci Natura 2000, to dla celów art. 6 ust. 3 nie stanowi to niekorzystnego wpływu. Z drugiej strony, **jeżeli istnieje znaczące oddziaływanie na jeden z gatunków lub typów siedlisk, z uwagi na które wyznaczono dany obszar, to istnieje również znaczące niekorzystne oddziaływanie na integralność tego obszaru.**

Wyrażenie „integralność obszaru” świadczy o tym, że nacisk kładzie się na konkretny obszar. W związku z tym szkoda dla obszaru lub jego części nie może być uzasadniona stwierdzeniem, że stan ochrony typów siedlisk i gatunków występujących na danym obszarze pozostanie korzystny ogólnie w skali europejskiego terytorium danego państwa członkowskiego.

W praktyce w ocenie integralności obszaru należy skoncentrować się w szczególności na określeniu, czy dane przedsięwzięcie uniemożliwia osiągnięcie celów ochrony na danym obszarze i czy:

- powoduje zmiany istotnych funkcji ekologicznych niezbędnych do zachowania elementów docelowych (tj. gatunków lub typów siedlisk, dla których wyznaczono obszar),
- w istotny sposób zmniejsza powierzchnię występowania typów siedlisk (nawet tych niższej jakości) lub populacji gatunków, które stanowią elementy docelowe na danym obszarze,
- zmniejsza różnorodność obszaru,
- prowadzi do fragmentacji danego obszaru,
- prowadzi do utraty lub ograniczenia głównych cech danego obszaru (np. zadrzewienia, regularnych, corocznych powodzi), od których zależy stan elementów zasadniczych,
- powoduje upadkowość wśród gatunków docelowych.

Wprowadzanie środków w celu zniwelowania niekorzystnego oddziaływania

Jeśli w ocenie planu lub inwestycji hydroenergetycznej wymaganej na podstawie art. 6 dyrektywy siedliskowej zidentyfikowano wiele niekorzystnych skutków dla obszaru Natura 2000, plan lub przedsięwzięcie nie muszą zostać automatycznie odrzucone. W zależności od dotkliwości potencjalnych skutków może być możliwe wprowadzenie (dalszych) środków łagodzących, które te skutki wyeliminują lub co najmniej uczynią je nieistotnymi, jeśli takie środki ochronne jeszcze nie weszły w zakres przedsięwzięcia.

Podejście do łagodzenia	Preferencje	
Unikanie wpływu u źródła	najwyższe	↑
Zmniejszanie wpływu u źródła		
Ograniczenie wpływu na obszarze		
Ograniczenie wpływu na odbiornik	najniższe	

Określenie środków łagodzących, podobnie jak sama ocena skutków, musi opierać się na rzetelnej wiedzy dotyczącej przedmiotowych gatunków/siedlisk oraz na dialogu między projektodawcą, właściwym organem i ekspertami ds. ochrony.

Środki łagodzące mogą obejmować zmiany w rozmiarze, lokalizacji, projekcie i technologii stosowanej w planie lub przedsięwzięciu związanym z energią wodną (np. zapobieganie barierom migracyjnym lub zranieniom ryb, spowodowanym przez turbiny). Mogą one także przybierać formę tymczasowych rozwiązań przystosowawczych na etapie budowy lub eksploatacji farmy wiatrowej (np. unikanie zanieczyszczenia wody jeśli w dole rzeki znajdują się wrażliwe populacje lub części populacji docelowych gatunków). Więcej informacji o potencjalnych środkach łagodzących dla energii wodnej – zob. rozdział 3.

Ważne jest, aby w odniesieniu do każdego zaproponowanego środka łagodzącego:

- wyjaśnić w jaki sposób środki zapobiegą znanym niekorzystnym skutkom dla obszaru lub uczynią je nieistotnymi,
- zapewnić informacje o tym, w jaki sposób i przez kogo zostaną wdrożone i zabezpieczone,
- przedstawić dowody na poziom ufności w ich możliwe powodzenie,
- zapewnić ramy czasowe dla wdrożenia przedsięwzięcia lub planu,
- wykazać, w jaki sposób środki będą monitorowane oraz jak zostaną wprowadzone dodatkowe środki, jeśli łagodzenie okaże się niewystarczające.

Po zidentyfikowaniu i szczegółowym opracowaniu odpowiednich środków łagodzących, plan lub przedsięwzięcie mogą zostać zatwierdzone na podstawie procedury oceny (art. 6 dyrektywy siedliskowej), pod warunkiem że środki łagodzące: 1) zapewnią, aby skutki nie były istotne w kontekście celów ochrony obszaru oraz 2) zostaną wdrożone jako nieodłączny element przedsięwzięcia.

Jeśli jednak wciąż występują efekty resztkowe dla obszaru, nawet po wprowadzeniu środków łagodzących, należy sprawdzić alternatywne rozwiązania (np. inne położenie przedsięwzięcia, inny rozmiar lub projekt inwestycji lub alternatywne procesy). Jeśli takie efekty nie występują, plan lub przedsięwzięcie mogą wciąż zostać w wyjątkowych okolicznościach zatwierdzone, zakładając że zostaną spełnione warunki określone w art. 6 ust. 4 i zostaną zatwierdzone odpowiednie środki, które zrekompensują pozostałe, istotne, niekorzystne skutki, tak aby sieć Natura 2000 nie była zagrożona.

5.3.3. Wnioski z odpowiedniej oceny

Zatwierdzenie planu lub przedsięwzięcia należy do właściwych organów krajowych w świetle wniosków z odpowiedniej oceny. Zatwierdzić plan lub przedsięwzięcie można dopiero po upewnieniu się, że nie wpłynie on niekorzystnie na integralność danego obszaru. Jeśli wnioski są pozytywne, tj. nie pozostają żadne uzasadnione wątpliwości naukowe co do braku skutków dla danego obszaru, właściwe organy mogą zatwierdzić ten plan lub przedsięwzięcie.

Obowiązek ten polega zatem na udowodnieniu braku oddziaływania, a nie jego obecności, co odzwierciedla zasadę ostrożności (sprawa C-157/96). Znajduje to potwierdzenie w kilku orzeczeniach Trybunału Sprawiedliwości. W sprawie Morza Wattowego (C-127/02) Trybunał potwierdził, że „pozwolenie na [...] plan lub przedsięwzięcie może zostać udzielone pod warunkiem, że właściwe władze krajowe uzyskają pewność, że plan lub przedsięwzięcie nie będzie miało negatywnych skutków na teren. [...] [I]eżeli brak jest pewności co do nie wystąpienia negatywnych skutków na przedmiotowy teren, związanych z ocenianym planem lub przedsięwzięciem, właściwe organy państwowe powinny odmówić udzielenia pozwolenia na ten plan lub przedsięwzięcie”. Innymi słowy, muszą one najpierw upewnić się ponad wszelką naukową potwierdzoną wątpliwość, że plan lub przedsięwzięcie nie będzie miało niekorzystnego wpływu na integralność danego terenu.

Odpowiednia ocena i jej wnioski powinny być wyraźnie odnotowane. Sprawozdanie powinno być dostatecznie szczegółowe, aby zaprezentować, w jaki sposób i w oparciu o jaką podstawę naukową podjęto ostateczną decyzję.

5.4. Wyjątki na podstawie art. 6 ust. 4

W art. 6 ust. 4 przewidziano wyjątki od zasady określonej w art. 6 ust. 3. Nie jest to proces automatyczny; od projektodawcy planu lub przedsięwzięcia należy decyzja, czy zechce on ubiegać się o zastosowanie odstępstwa. W art. 6 ust. 4 określono warunki, które muszą być w takich wypadkach spełnione, oraz kroki, które należy wykonać, zanim właściwy organ krajowy będzie mógł zezwolić na plan lub przedsięwzięcie, które zgodnie z art. 6 ust. 3 zostały ocenione jako niekorzystnie oddziałujące na integralność danego obszaru.

Artykuł 6 ust. 4 zawiera wymóg, aby właściwe organy dopilnowały spełnienia następujących warunków, zanim będzie można podjąć decyzję o wydaniu lub niewydaniu zezwolenia na plan lub przedsięwzięcie, które mogą negatywnie oddziaływać na dany obszar:

- Rozwiązanie **alternatywne** przedłożone do zatwierdzenia jest najmniej szkodliwe dla siedlisk, gatunków i spójności danego obszaru Natura 2000, a nie istnieje żadne wykonalne rozwiązanie alternatywne, które nie oddziaływałoby niekorzystnie na integralność danego obszaru.
- Istnieją **powody o charakterze zasadniczym wynikające z nadrzędnego interesu publicznego**, aby wyrazić zgodę na plan lub przedsięwzięcie.

- Wprowadzono **wszystkie środki kompensujące** wymagane do zapewnienia ochrony ogólnej spójności sieci Natura 2000.

Kolejność, w jakiej warunki te są badane, jest ważna, ponieważ każdy krok decyduje o tym, czy następny krok jest potrzebny. Jeśli na przykład w odniesieniu do danego planu lub przedsięwzięcia istnieje rozwiązanie alternatywne, to nie ma sensu badanie, czy pierwotny plan lub przedsięwzięcie są związane z nadrzędnym interesem publicznym, ani opracowywanie odpowiednich środków kompensacyjnych, ponieważ plan lub przedsięwzięcie nie mogą zostać zatwierdzone, jeżeli istnieje wykonalne rozwiązanie alternatywne.

Wykazywanie braku rozwiązań alternatywnych

Poszukiwanie rozwiązań alternatywnych może być dość rozległe i powinno wiązać się z celami planu lub przedsięwzięcia wynikającymi z interesu publicznego. Może obejmować zmianę umiejscowienia, rozmiaru lub projektu inwestycji, inne metody budowy lub też modyfikację procesów lub podejścia do wytwarzania energii odnawialnej. Wymóg ten jest również ściśle związany z art. 4 ust. 7 lit. d) ramowej dyrektywy wodnej, na podstawie którego od organów wymaga się zapewnienia, że nie istnieje korzystniejsza opcja środowiskowa ⁽⁵³⁾.

Chociaż wymóg szukania rozwiązań alternatywnych wchodzi w zakres stosowania art. 6 ust. 4, w praktyce dla planisty użyteczne jest jak najwcześniejsze rozważenie wszystkich możliwych rozwiązań alternatywnych, gdy po raz pierwszy planuje przedsięwzięcie inwestycyjne. Jeżeli na tym etapie znalezione zostanie odpowiednie rozwiązanie alternatywne, które prawdopodobnie nie spowoduje znaczącego oddziaływania na obszar Natura 2000, można je natychmiast zatwierdzić i odpowiednia ocena nie będzie wymagana (choć może być konieczna inna ocena oddziaływania na środowisko).

Jeśli przedsięwzięcie poddaje się odpowiedniej ocenie, w ramach której stwierdza się, że niekorzystne skutki dla integralności obszaru są nieuniknione, właściwy organ musi jednak ustalić, czy istnieją rozwiązania alternatywne. Należy przeanalizować wszystkie wykonalne rozwiązania alternatywne, w szczególności ich względną skuteczność względem celów związanych z ochroną obszaru Natura 2000 i integralności danego obszaru.

Jeśli istnieje wykonalne rozwiązanie alternatywne, które spełnia cele przedsięwzięcia, powinno ono również zostać poddane nowej odpowiedniej ocenie, jeżeli prawdopodobnie będzie znacząco oddziaływało na ten lub inny obszar Natura 2000. Jeżeli rozwiązanie alternatywne jest podobne do pierwotnego wniosku, w nowej ocenie można zazwyczaj pozyskać sporą ilość niezbędnych informacji z pierwszej odpowiedniej oceny.

Powody o charakterze zasadniczym wynikające z nadrzędnego interesu publicznego

W przypadku braku rozwiązań alternatywnych lub jeżeli istnieją rozwiązania o jeszcze bardziej niekorzystnym oddziaływaniu na cele związane z ochroną lub integralnością danego obszaru, właściwe organy muszą zbadać, czy istnieją powody o charakterze zasadniczym wynikające z nadrzędnego interesu publicznego ⁽⁵⁴⁾, które uzasadniają udzielenie pozwolenia na plan lub przedsięwzięcie mimo ich potencjalnego niekorzystnego oddziaływania na spójność co najmniej jednego obszaru Natura 2000.

Pojęcie „powodu o charakterze zasadniczym wynikającego z nadrzędnego interesu publicznego” nie jest zdefiniowane w dyrektywie. Z brzmienia tego przepisu jasno wynika jednak, że aby można było wydać pozwolenie w odniesieniu do planu lub przedsięwzięcia na podstawie art. 6 ust. 4, plan lub przedsięwzięcie musi spełniać wszystkie trzy następujące warunki:

- Musi wynikać z **interesu publicznego** – ze sformułowania tego przepisu jasno wynika, że jedynie znaczenie interesu publicznego może zostać przeciwstawione celom ochrony określonym w dyrektywie. Przedsięwzięcia realizowane przez podmioty prywatne można zatem brać pod uwagę jeśli jest wykazany interes publiczny, któremu służą (sprawa C-182/10 Marie-Noëlle Solvay i in., pkt 71–79).
- Muszą istnieć powody **o charakterze zasadniczym** w odniesieniu do przeprowadzenia danego planu lub przedsięwzięcia – zasadniczy w tym sensie jasno oznacza, że przedsięwzięcie jest niezbędne dla społeczeństwa, a nie tylko pożądane lub użyteczne.
- Plan lub przedsięwzięcie musi **wynikać z nadrzędnego interesu** – innymi słowy, konieczne jest wykazanie, że realizacja planu lub przedsięwzięcia jest nawet ważniejsza niż ochrona danego obszaru Natura 2000 zgodnie z jego celami ochrony. To oczywiste, że nie każdy rodzaj interesu publicznego o charakterze społecznym lub gospodarczym spełnia ten warunek, w szczególności w zestawieniu ze szczególną wagą interesów chronionych dyrektywą (zob. np. motyw czwarty dyrektywy, odnoszący się do „dziedzictwa naturalnego Wspólnoty”). Można również założyć, że interes publiczny może być nadrzędny tylko wówczas, gdy jest interesem długofalowym; krótkoterminowe interesy, gospodarcze lub inne, które przyniosłyby społeczeństwu jedynie krótkotrwałe korzyści, wydają się nie być wystarczające, by przeważać nad długofalowymi interesami ochrony zabezpieczonymi przez dyrektywę.

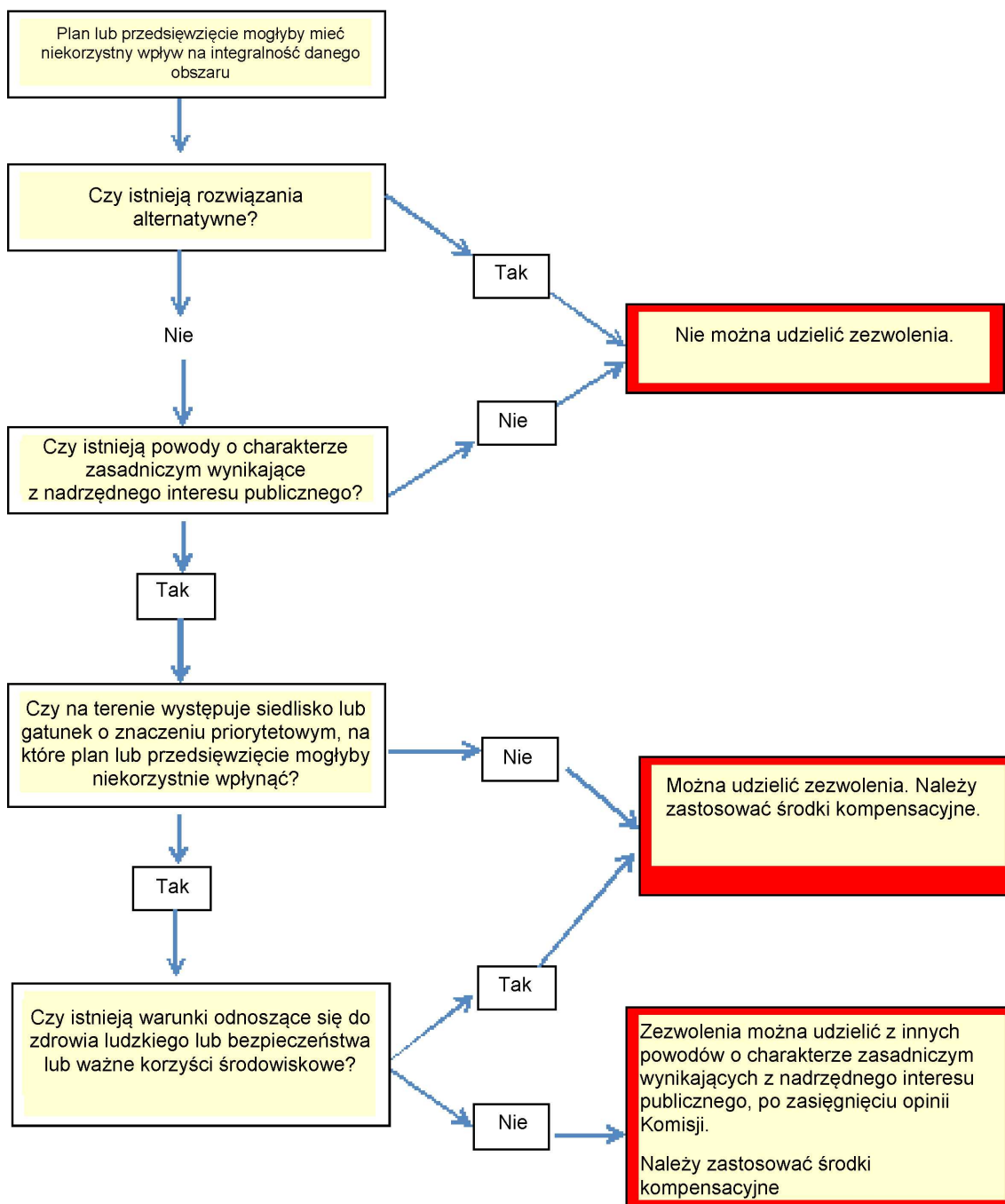
⁽⁵³⁾ Zob. Wspólna strategia wdrażania ramowej dyrektywy wodnej, wytyczne nr 20.

⁽⁵⁴⁾ Pojęcie to jest użyte również w art. 4 ust. 7 ramowej dyrektywy wodnej.

Należy zauważyć, że warunki dotyczące nadrzędnego interesu publicznego są jeszcze bardziej restrykcyjne w przypadku planu lub przedsięwzięcia mogącego mieć szkodliwe skutki dla integralności obszaru Natura 2000, na którym znajdują się typy siedlisk lub gatunki o znaczeniu priorytetowym, jeśli dany plan lub przedsięwzięcie ma wpływ na te typy siedlisk lub gatunki. Powody o charakterze zasadniczym wynikające z nadrzędnego interesu publicznego mogą zostać zatwierdzone w przypadku, jeśli dotyczą:

- zdrowia ludzkiego i bezpieczeństwa publicznego, lub
- korzystnych skutków o podstawowym znaczeniu dla środowiska, lub
- innych powodów o charakterze zasadniczym, jeśli przed wydaniem pozwolenia na plan lub przedsięwzięcie Komisja wydała opinię.

Schemat blokowy warunków określonych w art. 6 ust. 4

Środki kompensacyjne

Jeśli nie ma żadnych alternatywnych rozwiązań ani powodów o charakterze zasadniczym wynikających z nadrzędnego interesu publicznego, organy muszą zagwarantować przyjęcie i wprowadzenie środków kompensacyjnych, zanim można będzie rozpocząć realizację przedsięwzięcia. Środki kompensacyjne stanowią zatem „rozwiązanie ostateczne” i stosuje się je tylko wtedy, gdy podjęto decyzję na podstawie wyżej opisanych warunków.

Ścisłej mówiąc, środki kompensacyjne są niezależne od przedsięwzięcia i z zasady są wdrażane poza obszarem przedsięwzięcia. Muszą one być w stanie w pełni zrekompensować szkody wyrządzone danemu obszarowi i jego elementom docelowym oraz muszą być wystarczające do zapewnienia ochrony ogólnej spójności sieci Natura 2000.

Aby zapewnić ochronę ogólnej spójności sieci Natura 2000, środki kompensacyjne proponowane w odniesieniu do planu lub przedsięwzięcia powinny w szczególności:

- przyczynić się do ochrony typów siedlisk i gatunków narażonych na oddziaływanie w obrębie danego regionu biogeograficznego lub na tym samym obszarze występowania, na trasie migracji lub na obszarze zimowania gatunków w danym państwie członkowskim,
- zapewnić funkcje porównywalne do tych, które uzasadniały kryteria wyboru oryginalnego obszaru, w szczególności dotyczące odpowiedniego rozmieszczenia geograficznego,
- być dodatkiem do zwykłych obowiązków wynikających z dyrektywy, tj. nie mogą zastępować istniejących zobowiązań, takich jak dotyczących wdrożenia planów zagospodarowania obszarów Natura 2000.

Zgodnie z istniejącymi wytycznymi Komisji środki kompensujące na mocy art. 6 ust. 4 mogą obejmować co najmniej jeden z poniższych elementów:

- odtworzenie porównywalnego siedliska lub poprawa stanu biologicznego zdegradowanego siedliska w ramach istniejącego wyznaczonego obszaru, pod warunkiem że wykracza to poza zakres celów ochrony tego obszaru i nie szkodzi innym elementom docelowym Natury 2000 na tym obszarze,
- odtworzenie porównywalnego siedliska lub poprawa stanu biologicznego zdegradowanego siedliska poza wyznaczonym obszarem, który następnie jest włączany do sieci Natura 2000,
- dodanie do sieci Natura 2000 nowego obszaru o jakości i stanie porównywalnych z oryginalnym obszarem lub lepszych ⁽⁵⁵⁾.

Typy siedlisk i gatunki dotknięte niekorzystnym oddziaływaniem muszą zostać zrekompensowane w co najmniej porównywalnych proporcjach, lecz biorąc pod uwagę wysokie ryzyko i niepewność naukową, jakie wiążą się z próbą odtworzenia lub odbudowy zdegradowanych siedlisk, zdecydowanie zaleca się stosowanie proporcji znacznie wyższych niż 1:1, aby upewnić się, że środki faktycznie zapewniają niezbędną rekompensatę.

Państwa członkowskie powinny być szczególnie czujne, gdy niekorzystne skutki planu lub przedsięwzięcia są odczuwalne dla wrażliwych typów siedlisk przyrodniczych gatunków lub siedlisk, które wymagają długiego czasu, aby odzyskać te same funkcje ekologiczne. W przypadku niektórych gatunków i siedlisk zrekompensowanie jakichkolwiek strat może po prostu być niemożliwe w rozsądnym czasie, ponieważ ich rozwój może trwać dziesiątki lat.

Ponadto niektóre typy siedlisk i siedliska gatunków nie mogą w ogóle zostać zrekompensowane, ponieważ nie da się sztucznie imitować ani stworzyć ich właściwości ekologicznych. Projektodawcy każdej nowej inwestycji hydroenergetycznej powinni zatem zasięgnąć informacji na temat zakresu rekompensowania danych typów siedlisk i gatunków przed rozpoczęciem projektowania planu lub przedsięwzięcia.

Wreszcie środki kompensacyjne powinny być wprowadzone i w pełni funkcjonalne przed rozpoczęciem prac nad planem lub przedsięwzięciem. Ma to pomóc w złagodzeniu szkodliwych skutków przedsięwzięcia dla gatunków i siedlisk poprzez zaoferowanie im odpowiednich lokalizacji alternatywnych na obszarze, który ma służyć kompensowaniu tych skutków. Jeżeli nie jest to w pełni możliwe, właściwe organy mogą wymagać, aby w międzyczasie pojawiły się dodatkowe formy kompensacji za przejściowe straty. Informacje na temat środków kompensacyjnych powinno się przedłożyć Komisji, gdy tylko środki te zostaną przyjęte w procesie planowania, umożliwiając tym samym, aby Komisja, w ramach swojej roli jako „strażnika traktatów”, oceniła poprawność zastosowania dyrektywy siedliskowej.

⁽⁵⁵⁾ Dodanie obszaru musi być formalnie wyznaczone przez organy państwa członkowskiego po zatwierdzeniu przez Komisję Europejską.

SKRÓTY

AA	Odpowiednia ocena zgodnie z art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej
AWB	Sztuczna część wód na podstawie ramowej dyrektywy wodnej
ECJ	Trybunał Sprawiedliwości (Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej – TSUE) https://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/pl/
EEA	Europejska Agencja Środowiska (https://www.eea.europa.eu/pl)
OOŚ	Ocena oddziaływania na środowisko przez przedsięwzięcia
UE	Unia Europejska (UE-28)
FCS	Właściwy stan ochrony – główny cel dyrektywy siedliskowej
HMWB	silnie zmieniona jednolita część wód na podstawie ramowej dyrektywy wodnej
GES	Dobry stan ekologiczny – główny cel ramowej dyrektywy wodnej
Natura 2000	Obszary wyznaczone i włączone do sieci Natura 2000 na podstawie dyrektyw środowiskowej i ptasiej (pSCI, SCI, SOO oraz OSO)
NGO	organizacje pozarządowe
PCI	projekt będący przedmiotem zainteresowania Wspólnoty
pSCI	teren mający znaczenie dla Wspólnoty proponowany Komisji
RBMP	Plan gospodarowania wodami w dorzeczu zgodnie z ramową dyrektywą wodną
SOO	Specjalny obszar ochrony, na którym zastosowano potrzebne środki ochrony
SCI	teren mający znaczenie dla Wspólnoty zatwierdzony przez Komisję
SDF	Standardowy formularz danych dla obszaru Natura 2000
SEA	Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko planów i programów
OSO	Obszar specjalnej ochrony wyznaczony na podstawie dyrektywy ptasiej
WFD	Ramowa dyrektywa wodna
